

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

73822

MEHMET REFİKİ
(HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ŞİİRLERİ)

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Halim GÖKÇE

T 73822

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsa ÖZKAN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ANKARA
1998

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

MEHMET REFİKİ
(HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ŞİİRLERİ)

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Halim GÖKÇE

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsa ÖZKAN

ANKARA
1998

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Halim Gökçe'ye ait "*Mehmed Refîkî*" adlı çalışma, jürimiz tarafından *Türk Halk Edebiyatı Ana Bilim Dalı*'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üye.....

Doç Dr İsa OZKAN (Danışman)

Üye.....

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Evimizin küçük penceresinden, köyün yamacına sırtını dayamış dağlarla birlikte, köy mezarlığının bir bölümü de görünürdü. Geceleri korkarak baktığım mezarlıkta demir çubuklarla çevrilmiş, dört köşesine kuşların su içebilmesi için yalaklar yapılmış bir mezar, çocukluğumun, ölüme karşı tecessüsünün sessiz görüntüleri olarak daha sonra büyük şehre taşınacaktı. Mezarın kitabesini okuduğumda henüz ilkokula başlamamıştım. Kitabede yazılı olan ve ilkokula daha başlamamış bir çocuk olarak zor okuduğum “Hoca Mehmet Refikî” isminin yıllar sonra duygularını deşifre etmeye çalışacağım biri olacağı o zamanlar aklıma bile gelmezdi. Yine bu yıllarda uzun kış geceleri babamın elinden tutarak köy odasına gider, bir yandan yaramazlık yapar, bir yandan da temiz yüzü ve insanda daha ilk bakışta bir saygı uyandıran bembeyaz sakalıyla Mustafa Amca (Misto Emmi)’nin eski yazıdan okuduğu “Battal Gazi” cenkleri ve “Yusuf Kıssası”nı dinlerdim. Ağaçtan, küçük bir sehpanın üzerine konan gaz lambasının âqdeta insana bir arınmışlık ve teslimiyet duyguları sirayet ettiren sönük ışığında, sarı yapraklarıyla çocuk dünyamı aydınlatan ve eski yazı olmasından dolayı hep bir kutsiyetle baktığım bu “Yusuf Kıssası”nın da Mehmet Refikî’ye ait olduğunu, daha doğrusu eserin, onun tarafından istinsah edildiğini ilmî bir incelemeye tâbi tuttuğumda öğrenecektim. İki yüz yirmi sayfalık bu eser, yılda en az iki defa hatmedilir ve kıssa bitiğinde Refikî’ye dua edilirdi. Duada söylenen isimle mezardaki ismi birleştirmem ise “Refikî” isminin kime ait olduğunu öğrendiğimde gerçekleşmişti. Bir gün anneme Refikî’nin kim olduğunu sorduğumda “Garslı İmam” cevabını almıştım. Sonra, köy düğünlerinde yanık sesli köy delikanlılarının kendilerince ezgilendirerek okudukları türkülerin sözlerinin de Refikî’ye ait olduğunu öğrenecektim.

Köy odalarında şekillenen edebiyat sevgisi, yıllar sonra beni, edebiyat öğrenimi için büyük şehre getirmişti. Bu topraklar üzerinde onurlu bir yaşam armağan eden atalarımın ve milletimin bıraktığı kültürel değerlere hizmet etmek en büyük idealim olmuştu. Yüksek lisans tamamlama tezi gündeme geldiğinde ilk aklıma gelense sözünü ettiğim “Yusuf Küssası” ve birkaç kişiden varlığını öğrendiğim, Refîkî’nin şiirleriydi. Köye her gittiğimde ziyaretinde bulunarak sohbetinden yararlandığım Mustafa YAZICI (Misto Emmi), ilmî bir çalışma yapmak için “Yusuf Küssası”nı istediğimde büyük bir memnuniyetle çıkarıp vermişti. Ancak Refîkî’nin şiir defterlerinin bulunduğu kişiler, bu defterleri vermek istemiyorlardı. Üç kişide olduğu haberini aldığımız bu defterlerden Ömer Ziya İNCİR adlı kişide bulunanı uzun bir ısrardan sonra ele geçirebildik. Diğerlerine ise maalesef ulaşamadık. Ancak eserleri bizzat okuyan bazı kişilerin söylediklerine bakılırsa diğer iki eserin elimizde bulunan eserin nüshaları olarak düzenlendiği anlaşılıyor.

Çalışmamıza, “Yusuf Küssası” ile başladık. Eserin müellifinin, müstensihinin ve yazılış tarihinin kayıtlı olduğu varak, sonradan kapağa yapıştırıldığı için eserle ilgili bilgilere, esere zarar verebiliriz endişesiyle ilk başta ulaşamadık. Mesnevi şeklinde tertip edilen eserin, eski yazıdan yeni yazıya deşifresi ilerledikçe üslûbun değişmesi bizde, eserin tek kişinin elinden çıkmadığı fikrini uyandırdı. Kapağa yapıştırılan tarih kayıt varağını itina ile kapaktan ayırdığımızda bu varakta yazılanlar eserin istinsah olduğu yolundaki düşüncemizi doğru çıkardı. Bu haliyle doğrudan Refîkî ile ilişkisi kalmayan eser ile elimizde bulunan divan arasında seçim yapmak zorunda kaldığımızda divanda bulunan şiirler üzerinde çalışmaya karar verdik.

Refîkî ile ilgili, İbrahim ASLANOĞLU dışında çalışma yapan kimsenin olmaması, özellikle, şairin biyografisini yazmamız sırasında işimizi oldukça zorlaştırdı. Şairle bizzat görüşmüş olan kişilerin anlattıkları ise çocukluklarından kalma hayal meyal hatıralardı. Bazı şifahî kaynaklar ise şairin hayatından çok, babası gibi şair olan, Refîkî’nin oğlu Hafız Ahmet’in

hayatını anlatıyorlardı.* Refikî ile kan bağı olanlar ise garip endişelerle bilgi vermekten çekiniyorlar, bazıları da bu çalışmayı yapmamamızı istiyorlardı. Ancak oldukça güç şartlarda bir araya getirebildiğimiz bilgilerden şairin biyografisini ortaya çıkarmaya muvaffak olduk. Yalnız, İbrahim ASLANOĞLU'nun çalışmasında Mevlevîliği olduğunu söylediği şairin, tarikat bağı konusunda kesin bir sonuca ulaşamadık.

Üç bölüme ayırdığımız çalışmamızın birinci bölümünde şairin hayatını, edebî şahsiyetini ve eserlerini değerlendirdik. Dil, üslup, teknik ve muhteva olmak üzere dört ana başlık altında incelediğimiz şiirlerde, şairin özellikle

* Refikî'nin kendisi gibi şair olan oğlu Hafız Ahmet, geçimini ölümüne kadar çevre köylerde Kur'an okuyarak ve düğünlerde şiir söyleyerek sağlamıştır. Şiirlerinden anladığımız kadarıyla babası kadar güçlü bir şair olan Hafız Ahmet'in bir düğünde atıştığı Karaleylek Köyü'nden Âşık Mustafa'yı aşağıya bir bölümünü aldığımız şiirle mat eder:

Aldı Hafız Ahmet:

Perişan gönlüme dokunma âşık
Evvelden harabât yerde neler var
Bu aşk bir deryadır daimayan bilmez
Gör kulda sinede serde neler var

Arasan eihanda mislin bulunmaz
Durup oturmakla menzil alınmaz
Âşıklarda neler vardır bilinmez
Ustadan ustadır pirde neler var

Kaşların tünedir lüle sevdiğim
Çeymin âşıklara âlâ sevdiğim
Hor bakma hırkaya şala sevdiğim
Her adam bir olmaz erde neler var

Yine geldi derler güzeller şahı
Feryadım yandırır şems ile mahı
Semaya yetişir âşkın ahı
Bana Ahmet derler körde neler var

Hafız Ahmet'in bu açış koşmasından sonra Âşık Mustafa, bir muamınayla atışmayı başlatır.

Aldı Âşık Mustafa:

Usta bilir misin ilmin başım
Ne ile kesdiler kandil taşım
Ol kim idi kesdi kendi başını
Bunu bilen âşık üstad olmuştur

Aldı Hafız Ahmet:

Cümle ilmin başı eylemek sabur
Kandil taşım kesen ol ismi Gafur
Kendi başım kesen gökde bulutdur
Cebrail her ilme üstad olmuştur

.....
Âşık Mustafa bu yenilgi üzerine Hafız Ahmet'e oğluyla da atışmasını teklif eder. İddia ise Âşık Mustafa'nın sazıyla birlikte bir araba elmaya karşı Hafız Ahmet'e komşuları tarafından verilen bir araba patatestir. Atışmaya Âşık Halil Dertli'den bir nefesle başlar. Ardından Hafız Ahmet Sultani'den bir divan söyler. Uzunca bir atışmanın ardından Hafız Ahmet, Âşık Halil'i de yenerek Âşık Mustafa'nın sazıyla birlikte bir araba elmayı alır.

vezin ve nazım şekli konusunda standardının olmadığını tespit ettik. Şiirlerin muhtevasında ise dönemin sosyal çarpıklıklarının eleştirildiğini ve bol bol nasihat edildiğini; dinî muhtevalı şiirlerde Allah'a yakarış ve acziyetin ağır bastığını gördük. Yine bu bölüm altında Divanı'nı ve Yusuf Kısası'nı ele aldık. Şairin, Divanında eski yazı imlâsı konusunda yaptığı yanlışları da bu başlık altında ortaya koymayı uygun bulduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Divanda yer alan şiirlerin, divan varak numaralarını göstererek transkripsiyonlu çevrisini verdik. Bu çeviride divanda mükerrer olan şiirleri çıkarmadık, ancak bu şiirleri dipnotta belirttik. Divanında bulunan, Şemseddin Sivasî ve Yunus Emre'ye ait olan şiirleri ise transkripsiyonlu çevirinin sonunda "Refikî Divanında Bulunan Kendisine Ait Olmayan Şiirler" başlığı altında gösterdik. Yine bu şiirlerin arasına kendisinin sonradan eklediği şiirleri varak numaralarını göstererek kendi şiirlerinin sonuna ekledik.

Üçüncü bölümde ise Divan'ın ve Yusuf Kısası'nın orijinalinden örnek varaklar verdik.

Bir yüksek lisans tezi olarak ortaya koyduğumuz Mehmet Refikî, edebî bakımdan edebiyat tarihimizde çok önemli bir yer tutmayabilir. Fakat Anadolu'da tozlu raflarda bekleyen bu tür eserlerin gün ışığına çıkarılmasının, Türk Halk Edebiyatı açısından oldukça önemli olduğu şüphesizdir. Özellikle sosyal değişmelerin hızlı bir şekilde geliştiği 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında halk şiirinin durumunun ve dönemin sosyal hayatının edebiyata ne şekilde yansıdığının tespit edilmesi açısından da bu eserleri incelemenin gerekli olduğu kanısındayız.

Tesellimiz, çalışmamızın yılların imbiğinden altın damlalar gibi süzülerek, milletimizin temiz ve içli hissiyatını günümüze taşıyan halk edebiyatımıza küçük bir katkıda bulunabilme ümididir.

Çalışmamız sırasında bir ağabey tavrıyla yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA'ya; Refikî'nin Divanı'nı temin etmemizde en az bizim kadar gayret sarf eden amcamın oğlu Sayın Süleyman GÖKÇE'ye; en önemlisi kendisinden titiz çalışma ve ilmî nezaket konusunda çok şey öğrendiğim saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. İsa ÖZKAN Beyefendiye şükranlarımı sunarım.

Halim GÖKÇE
Ankara-1998

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	iii-vii
İçindekiler.....	viii-ix
Kısaltmalar Cetveli.....	x
Transkripsiyon Alfabesi.....	xi
Giriş.....	1-5

I. BÖLÜM

A-HAYATI:

1- Doğum Tarihi ve Doğum Yeri.....	6-7
2- Ailesi.....	7
3- Çocukluğu.....	8-9
4- Gençliği.....	9-10
5- Evlilikleri ve Çocukları.....	10
6- Olgunluğu ve Son Çağı.....	10-11
7- Adı ve Mahlâsı.....	12
8- Ölümü.....	12-13
9- Tarikat Bağlantısı ve Mürşidi.....	13-14

B-ESERLERİ:

1- Divanı.....	15-16
Divanı'nın İmlâsı.....	16-22
2- Yusuf Kıssası.....	22-23

C-EDEBÎ ŞAHSİYETİ:

1- Şiir Anlayışı.....	24-30
2- Dili.....	30-36
3- Şiirlerinin Teknik Özellikleri	
a-Nazım Şekli.....	36-47
b-Vezin.....	47-55
c-Kafiye ve Redif.....	55-61
d-Ayak	61-67

4- Şiirlerinin Muhteva Özellikleri

a-Dinî Konular.....	67-68
Naat	68-70
Münacat	70-72
Tevhit.....	73-75
Çihar-yar-i Güzin.....	75-77
Diğer Dinî Konular.....	77-79
b-Lâdinî Konular.....	79-80
Dünya ve Ahret Hayatı.....	80-83
Beşerî Aşk.....	83-88
Ağıt.....	88-91
Diğer Lâdinî Konular.....	92-94

II- BÖLÜM

REFİKÎ DİVANINDAKİ ŞİİRLER:

1- Divanı'nda Yer Alan Şiirlerinin Transkripsiyonlu Çevirisi.....	95-220
2- Divanı'nda Bulunan Kendisine ait Olmayan şiirler.....	221-230

III-BÖLÜM

Divanı'ndan Örnek Metinler.....	231-235
Yusuf Kısassı'ndan Örnek Varaklar.....	236-240

SONUÇ.....	241-242
------------	---------

KAYNAKÇA.....	243-244
---------------	---------

ÖZET.....	245
-----------	-----

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
No.	: Numero
s.	: Sayı
S.	: Sayfa

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

‘, ’	ء
A - a, e	ا
B - b	ب
P - p	پ
T - t	ت
S - s	ث
C - c	ج
Ç - ç	چ
H - h	ح
Ĥ - ĥ	خ
D - d	د
Z - z	ذ
R - r	ر
Z - z	ز
J - j	ژ
S - s	س
Ş - ş	ش
Ş - ş	ص
Đ, Ž- đ, ž	ض
Ṭ - ṭ	ط
Z - z	ظ
‘ - ‘	ع
Ġ - ġ	غ
F - f	ف
Ḳ - ḳ	ق
K, G, Ŋ - k, g, ŋ	ك
L - l	ل
M - m	م
N - n	ن
V, O, Ō, U, Ū - v, o, ō, u, ū	و
H, E, A- h, e, a	ه
Y, I, Ĩ - y, ı, i	ی

GİRİŞ:

Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre âşık şiiri 19. yüzyıla muhteva yorgunluğu ve aşınmış hayallerle girmiştir. Yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu müşkül durum, sosyal hayatın diğer dinamikleriyle birlikte edebiyatı da yakından etkilemiş ve edebiyatın konu bakımından çeşitlenmesine neden olmuştur. Tanzimat Fermanı'yla başlayan yenileşme hareketleri sonucu klâsik şiir vasıtasıyla topluma yeni fikirler ulaştırılırken, sınır boylarında ortaya çıkan ayaklanmalar âşık şiirinde ıstıraplı bir şekilde yankılanmaya başlamıştır. Yüzyılda saraya iyice yaklaşan ve II. Mahmut'un iltifatını gören saz şairlerinin bu durumu fazla uzun sürmemiş bir süre sonra patlak veren savaşlarla memleket ciddi bir tehditle karşı karşıya gelmiş, ülkenin içinde bulunduğu bu durumu âşıklar çok yakından takip etmişlerdir. Hatta yüzyılın büyük şairi Bayburtlu Zihnî orduyla birlikte Akka seferine katılmış, bu seferde gördüklerini şiirlerinde dile getirmiştir:

Çünkü fermân etti o şâh-ı kişver
Feth-i beriyyetü's-Şâm'ı ser-â-ser
Denizden donanma karadan asker
Yürüdü Beyrut'a yemîn yesârı

.....

Şefîne hümâyun evvel yanaştı
Kopuz havan gülle sağdı savaştı
Makas salkım birbirine dolaştı
Ateşlere yaktı burc-ı hisârı¹

Bayburtlu Zihnî

Yine bu şairler, ülkenin savaşlar sebebiyle içine düştüğü buhranlı duruma bîgâne kalmamış, cepheye koşan Anadolu çocuklarına şiirleriyle

¹ Saim SAKAOĞLU: *Bayburtlu Zihnî*, (Ankara 1988), 105.

cesaret vermeye çalışmışlardır. Yüzyılın büyük şairi Şenlik, vatanın içinde bulunduğu durum karşısında yiğitçe bir tavır takınarak şöyle seslenir:

Ehl-i İslam olan eşitsin bilsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana
İsterse Uruset ne ki var gelsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Gurşanın gılcı geyinin donu
Kavga bulutları sardı her yanı
Doğdu koç iğide şan alma günü
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Asker olan bölük bölük bölünür
Sandınız mı Kars galası alınır
Boz atlar üstünde kılıç çalınır
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Gavga günü namert sapa yer arar
Er olan göğsünü düşmana gerer
Cemi' ervah bizlen meydana girer
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Hele Alosman'ın görmemiş zorun
Din gayreti olan tedarik görün
At tepin baş kesin Kazak'ı kırın
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Benesferdir bilin Urus'un esli
Orman yabanisi balıkçı nesli
Hinzır sürüsüne dalın kurt misli
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Şenlik ne durursuz atlara binin
 Sıyra gılıç düşman üstüne döün
 Artacaktır şanı bu Alosman'ın
 Can sağ iken yurt vermeniz düşmana²

Âşık Şenlik

Âşıkların bu gür sesleri, her ne kadar 93 Harbi sonunda işgal edilen Kars, Ardahan ve Doğu Beyazıt gibi vatan topraklarının kurtulmasına vesile olamamışsa da millî ve dinî duyguları coşturarak halkın birlik ve bütünlüğünü sağlayan unsurlardan biri olmuştur. Ancak 19. yüzyılda İstanbul'da başlayıp Anadolu'daki belli başlı şehir merkezlerinde etkisini gösteren batılılaşma hareketinin sosyal hayattaki sancılı neticeleri, dinî ve millî değerlere samimiyetle bağlı halk şairlerinin tepkisine neden olmuştur. 19. yüzyıl sonlarında halk şiirinin en önemli konularından biri olan, vatanın ve halkın birlik ve bütünlüğü, yerini 20. yüzyılın başında geleneklerin terk edilişine yöneltlen eleştirilere bırakmıştır. 19. yüzyıl sonunda memleketin içinde bulunduğu duruma bağlı olarak koçaklama gibi, çok söylenen şiir türü 20. yüzyılın başındaki sosyal çarpıklıklar nedeniyle yerini ağırlıklı bir şekilde taşlamalara bırakmıştır. Bir taraftan eğitimsizlikle ortaya çıkan cehalet, diğer taraftan yanlış batılılaşma, Anadolu insanının yapısına olumsuz şekilde tesir etmiş; bu durum halk şairlerinin dilinde şiddetli tepkilerle ve içli yakınmalarla ifadesini bulmuştur.

Bir vakte erdi ki bizim günümüz
 Yiğit belli değil mert belli değil
 Herkes yarasına derman arıyor
 Deva belli değil dert belli değil

² Âşık İslam Erdener: *Âşık Şenlik Divanı*, (Kars 1960), 4.

Fark eyledik âhir vaktin yettiğın
 Merhamet çekilip göğē gittiğın
 Gücü yeten soyar gücü yettiğın
 Papak belli değıl Kürt belli değıl

Adalet kalmadı hep zulüm doldu
 Geçti řu bahârın gülleri soldu
 Dünyânın gidiři acayip oldu
 Koyun belli değıl kurt belli değıl

Başım ayık değıl kederden yastan
 Âh ettikçe duman çıkıyor baştan
 Haraba yüz tuttu bezm-i gülistan
 Yayla belli değıl yurt belli değıl

Çark bozulmuş dünyâ ıslah olmuyor
 Ehl-i fukaranın yüzü gülmüyor
 Âşık Ruhsat dediğini bilmiyor
 Yazı belli değıl hat belli değıl³

Âşık Ruhsâtî

Cumhuriyetin ilânıyla birlikte Anadolu'daki şehir merkezlerinde görülen değışim, yaşayış ve edebî zevk açısından geleneğē sıkı sıkıya bağılı halk şairleri tarafından yadırganmış ve geleneğē aykırı neticeler veren bu değışime halk şairleri tepkilerinin yanında nasihatleriyle de kendilerine göre olumlu bir yön vermeye çalışmışlardır. Daha önceki yüzyılda vatanın ve milletin birlik ve bütünlüğünün sağlanmasında üzerlerine düşeni yapan halk şairleri, bu yüzyılda millî ve dinî değerlerden ödün vermeye başlayan Anadolu insanını tekrar geleneğē döndürmek için gayret göstermişlerdir. Bu amaçla yönelttikleri eleştiriler ve verdikleri nasihatler sıradan konularda

³ Doğan KAYA: Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî. (Sivas 1986)

olmamış, içlerine dert olan, kendilerini rahatsız eden ve karşısında hiçbir şey yapmadan durmaya dayanamayacakları konularda olmuştur. Bu bakımdan dönemin halk şairlerinin daha önceki dönemlerde yaşamış olan halk şairlerinden en önemli farkları, toplumsal sorunlarla ister istemez daha fazla ilgilenmiş olmalarıdır.

Netice itibarıyla 20. yüzyıl halk şiiri ve temsilcileri daha önceki dönemlere göre sosyal hayatın içerisinde daha çok yer almışlar ve toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmişlerdir. Fakat bu ilgilenme, nasihat ve taşlama seviyesinde kalmış, topluma müspet manada bir yön verememiştir.

I.BÖLÜM

A-HAYATI:

1.Doğum Tarihi ve Doğum Yeri:

Refikî'nin Sivas'ın merkeze bağlı *Çallı* köyünde bulunan ve yakın zamanda yapıldığı anlaşılan mezarındaki kitabede doğum tarihi gösterilmemiştir. Şairin son dönemlerinde çocuk olan ve halen yaşayan kişilerin şifahî olarak verdiği bilgiler şairin doğum tarihi konusunda farklılıklar arz etmektedir. Refikî'nin kendilerine "Osmanlı-Rus Harbi'nde dört yaşındaymışım" dediğini belirtenlerin yanında, Savaş sırasında üç yaşındaymış diyenler de bulunmaktadır. Fakat bir-iki yıl gibi farklı tarihler verilse de, şair, İrşadî'nin bir destanına yazmış olduğu nazirede yaşını açık ve net olarak şöyle belirtir:

Sene bin üç yüz kırk, ellidir yaşım
Döküldü ağızımda kalmadı dişim
İkaz ol gafletten, uyan kardaşım
Dost için mal kazan kalsın düşmana.

(108/13)

Şiirde belirtildiği gibi şairin, 1340 yılında elli yaşında olduğu hesaba katılırsa, H. 1290 (1874) yılında doğmuş olması gerekir. Daha önce, Refikî ile ilgili küçük bir çalışma yapan İbrahim ASLANOĞLU⁴ da tespit ettiğimiz tarihi, şairin doğum tarihi olarak kabul etmektedir. Bu bilgiler ışığında, şair, 1874 yılında doğmuştur diyebiliriz.

⁴ İbrahim ASLANOĞLU: *Söz Mülkünün Sultanları*, (İstanbul 1985), 137.

Refikî'nin doğum yeri ile ilgili olarak şifahî kaynaklardan derlediğimiz bilgiler, tıpkı doğum tarihinde olduğu gibi şairden aktarılanlara dayanmaktadır. Görüştüğümüz kişiler, şairin çocukken babasıyla birlikte *Kars*'tan geldiğini bizzat şairin kendi ağzından duyduklarını; ancak *Kars*'ın neresinde doğduğu konusunda bilgilerinin olmadığını belirtmektedirler. Refikî'nin halen hayatta olan kızı ise dedesinin -yani Refikî'nin babasının- *Sivas*'a gelmeden önce *Kars*'ın *Hacışerif Mahallesi*'nde oturduğunu belirtiyor. Refikî, muhtemelen bu mahallede doğmuştur. Zaten İbrahim ASLANOĞLU'nun yukarıda bahsettiğimiz çalışması da Refikî'nin doğum yerinin *Hacışerif Mahallesi* olduğunu yazmaktadır.

2.Ailesi:

Refikî'nin babası *Kars*'ın tanınmış ailelerinden Şuayboğulları'na mensup Halit Efendi, annesi ise Sultan Hanımdır. Rusların 1878'de *Kars*'ı işgal etmeleri üzerine devlet birçok aileyle birlikte Halit Efendi ailesini de *Sivas*'a getirir. Ailenin ilk yerleştirildiği yer bugün *Yıldızeli*'ne bağlı olan *Davulalan* köyüdür. Halit Efendi burada yaşadığı süre içerisinde geçimini çevre köylerde dinî konularda vaaz vererek sürdürmüştür. Ancak aile, bir süre sonra buradaki bazı ailelerle aralarında husumet çıkması nedeniyle *Davulalan*'dan ayrılarak yine aynı ilçeye bağlı *Belcik* köyüne yerleşmiştir. Halit Efendi bu köyde hem imamlık yapmış hem de köy çocuklarını okutmuştur. Eğitimine çok özen gösterdiği oğlu da bu çocuklarla birlikte ilk eğitimini babasından almıştır. Halit Efendi'nin ölüm tarihini yine ASLANOĞLU'nun verdiği bilgilerden çıkarabiliyoruz. ASLANOĞLU'nun belirttiğine göre Muhammet, babası öldükten sonra *Belcik*'ten ayrılmış ve Tokat'ta medreseyi bitirerek *Belcik*'e dönmüştür.⁵ Döndüğünde ise yirmi yaşındadır. Bu tarihten hareketle Halit Efendi'nin ölüm tarihinin 1894 olduğu anlaşılıyor. Mezarı da *Belcik* köyündedir.

⁵ İbrahim ASLANOĞLU: a.g.e.137

3.Çocukluğu:

Ruslar, Londra Protokolü'nün Babıali tarafından reddedilmesini bahane ederek 1877'de Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açar. Hicrî 1293 tarihine rastladığı için " 93 Harbi" de denilen bu savaşta Ruslar, önce kuzey batıda cephe açarak birçok yeri işgal ederler. Daha sonra ordularını batıya kaydırarak Ardahan, Doğu Beyazıt ve Kars'tan Anadolu'ya girmeye çalışırlar. 17 Mayıs 1877'de Ardahan'ı, 20 Nisan 1877'de Doğu Beyazıt'ı ve 19 Kasım 1877'de de Kars'ı ele geçirirler.⁶ Savaş sonunda İstanbul'da Ruslarla imzalanan antlaşmanın 7. Maddesine göre Rusya'ya bırakılan yerlerde yaşayan Türklerden isteyenler Anadolu'nun diğer illerine göçebilecek, üç yıl içinde göçmeyenler ise Rus vatandaşlığına geçecektir. Fakat anlaşmada olduğu gibi bu durum isteğe bırakılmaz; bir süre sonra Rusların eline geçen topraklarda yaşayan Türkler işkence ve zorlamayla göçe mecbur edilir. 24 bin nüfuslu şehrin büyük bir kesimi ve çevre yerleşim birimleriyle birlikte yaklaşık 82000 Türk, Anadolu'nun içlerine göçmek üzere Erzurum sınırından geçer.⁷ Bu göç sonrası Kars'tan ayrılanların büyük bir kısmı Sivas ve çevresine yerleştirilir. İşte bu göçle Sivas'a yerleşenler arasında, küçük çocuklarıyla Halit Efendi ve Sultan Hanım da vardır. Aile, *Davulalan* köyüne yerleştirilir.

Küçük Muhammet Sivas'a geldiğinde üç yaşındadır. Ailenin *Davulalan* köyünde ne kadar kaldığını bilemiyoruz. Ancak buradan *Belcik* köyüne geldiklerinde Muhammet'in en az yedi yaşında olması gerekir. Çünkü Halit Efendi'nin burada okuttuğu çocuklar arasında, çocukluğu ve ilk gençlik yılları *Belcik*'te geçen oğlu Muhammet de vardır. Çocukluğunda babasından aldığı eğitim Muhammet'in daha sonra seçeceği mesleği de belirlemiştir diyebiliriz.

⁶ Enver Ziya KARAL: *Osmanlı Tarihi*, (Ankara 1983) C 8, 55.

⁷ Fahrattin KIRZIOĞLU: *Edebiyatımızda Kars*, (İstanbul 1958) 46.

Muhammet'in, çocukluğunda babası dışında başka birinden eğitim alıp almadığı konusunda herhangi bir bilgi bulunmamakta; babasının ölümünden sonra medrese okuduğuna göre çocukken muhtemelen başka kişi ya da kişilerden eğitim almış olması gerekir.

4.Gençliği:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Refikî'nin çocukluğu ve ilk gençlik yılları *Belcik* köyünde geçmiştir. Şairin, gençlik yıllarında babasıyla birlikte çevre köyleri dolaştığını bazı şifahî kaynaklardan öğreniyoruz. Yalnız, babası öldüğünde Muhammet'in kaç yaşında olduğu konusunda da muhtelif bilgiler bulunmaktadır. Oğulları Baki ve Turan'ın ifadelerine bakılırsa babası öldüğünde Muhammet, yirmi iki yaşındadır. İbrahim ASLANOĞLU ise " Mehmet, babasının ölümünden sonra Akdağmadeni'ne gitti. Kaput'ta medreseyi bitirip yine köyüne döndü. 20 yaşında idi."⁸ demektedir. İbrahim ASLANOĞLU'nun bu bilgiyi nereden aldığını bilemiyoruz. Fakat bu iki ifade arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Eğer Muhammet, medrese eğitimi almışsa -ki bu şiirlerinden anlaşılmakta- 17-18 yaşlarında bu eğitime başlamış olması gerekir.

Kaput'ta medreseyi bitiren Muhammet, *Belcik'e* döndükten sonra babasının meclislerinde bulunan Bekir Emmi adıyla maruf zatın kızı Ayşe ile evlenmiştir.⁹ ASLANOĞLU'nun belirttiğine göre 1901 yılında askere gitmiştir; dolayısıyla evlilikle askere gitmesi arası 7 yıldır. Askerliğini Nusaybin ve Diyarbakır'da 7 yılda tamamlayarak otuz dört yaşında, 1908 tarihinde *Belcik'e* dönmüştür.

Askerlik dönüşünde *Belcik'te* yapacak iş bulamayınca imamlık yapmak üzere Bedirli Bucağı'na bağlı Damlacık köyüne gider. Burada bir süre

⁸ İbrahim ASLANOĞLU: a.g.e.,137.

⁹ Bu Bilgi 05.02.1998 tarihinde Âşık Talibi'den derlenmiştir.

imamlık yaptıktan sonra, pehlivan, ilim erbabı ve şairleri koruyup gözeten ve meclisinde bulunduran *Çallı* köyü Ağası "Himmetinoğlu"nın davetine icabetle yine aynı bucağa bağlı olan *Çallı* köyüne yerleşir ve ölümüne kadar orada yaşar.

5.Evlilikleri ve Çocukları:

Refikî, ilk evliliğini askerlik öncesi *Belcik*'te yapmıştır. Eldeki bilgilere göre Refikî'nin Ayşe adındaki bu ilk eşinden Fatma, Emine ve Safiye adında üç kızı; Ahmet¹⁰ ve Mahmut adında iki oğlu olmuştur. İkinci eşi Esme'den Nazife ve Zarife adında iki kızı; son eşi Fehime'den ise Ayşe adında bir kızı; Tevfik, İsmail ve Mehmet adında üç oğlu dünyaya gelmiştir.

6.Olgunluğu ve Son Çağı:

Refikî'nin otuz altı yaşından ölünceye kadar yaşadığı *Çallı* köyü şimdi Sivas merkeze bağlı 110 haneli bir köydür. Yörede, *Çallı* köyünün de içinde bulunduğu 42 köye "İlbeyli" adı verilmektedir. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde dağınık olarak bulunan İlbeyli aşiretinden olan bu köyler, Anadolu'ya Selçuklularla birlikte gelmişlerdir.¹¹ Uzun müddet konar-göçer yaşayan bu topluluk Sivas'ın güney kesiminde yaşamaktadır.

Refikî, imamlığa, *İlbeyli* köylerinden biri olan *Damlacık* köyünde başlar. Burada bir süre imamlık yaptıktan sonra yukarıda sözünü ettiğimiz Himmetinoğlu'nun¹² daveti üzerine kalkıp *Çallı* köyüne gider. Babasının *Belcik* köyünde yaptığı gibi bir taraftan imamlık yapar diğer taraftan da köyün çocuklarını okutur. İmamlığını bir şiirinde şöyle dile getirir:

¹⁰ Refikî'nin Ahmet adındaki bu oğlu doğuştan kördür. Aşık Talip Kılıç'tan (05.02.1998) öğrendiğimize göre Şair, Kur'an okumayı öğrenmesi için oğluna sürekli baskı yapmaktadır. Ahmet, babasının kendisini dövmesinden korktuğu bir gün evden kaçarak *Çallı* Camii'ne sığınır. Sabahleyin bir hafız olarak uyanır. Kendisine bu durumun nasıl olduğunu sorarlara, o gece Hz. Ebu Bekir'in yanına gelerek kendisine Kur'an'ı ezberlettğini söyler.

¹¹ Burhan PAÇACIOĞLU: *İlbeyli Ağzı*, (Gazi Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), (Ankara 1987), 1-2.

Rezzâku'l-ibâdsın bilirim yâ Rab
 Hazine-i gaybindan merzuk it beni
 Hasr itdin rızkımı imamlığa hep
 Hazine-i gaybindan merzuk it beni
 (49/1)

Refikî, ikinci ve üçüncü evliliğini de yine *Çallı* köyünde yapar. Seferberlik ilan edildiğinde imam olduğu için askere alınmayan şair, birçok köyde olduğu gibi bu köyde de yetişkin erkek kalmayınca köy muhtarlığını da üstlenir. Tahminen 1910 yılında, 36 yaşında geldiği bu köyde hayatının sonuna kadar kalır.

Çallı köyü ağası Himmetinoğlu, şairi koruyup gözetse de ülkenin içinde bulunduğu şartların da etkisiyle şairin son çağı yoksulluk içinde geçmiştir. Şair, çektiği bu sıkıntıları bir şiirinde şöyle dile getirir:

“Bakarım âleme zevk u safâda
 Beni koydun daim cevr ü cefada
 Malım yok mülküm yok kaldım piyâde
 Âleme el açmak kâr oldu bana.”
 (73/2)

Halen hayatta bulunan öğrencilerinden Ömer Ziya İNCİR'in ifadesine göre Refikî, *Çallı* köyünde kendisine ayrılan odada sürekli şiir yazarmış. Yine aynı kişinin belirttiğine göre Refikî, çevresinde sözü sohbeti dinlenen, hatırı sayılan bir kişiymiş.

¹² Asıl adı “Mehmet Gökçe” olan şahıs uzunsüre ahalik yapmış ve o çevrede halen sayılıp sevilan biridir.

7. Adı ve Mahlâsı:

Refikî'nin asıl adı Muhammed'tir. Türkler, Hz. Muhammed'e olan saygılarından dolayı bu ismi önce Mehemmed, daha sonraları da Mehmet diye söyleye gelmişlerdir. Şair, divanında bulunan her şiirinin başına "Hoca Muhammed Refikî" ibaresini yazmış; şiirlerinin tamamında da "yol arkadaşı" anlamına gelen "**Refikî**" mahlâsını kullanmıştır. Bir şiirinde mahlasının "Refikî", adının "Muhammed" olduğunu kendisi söyler:

Mahlasım **Refikî** adım **Muhammed**

Yaktı derunumı benim bu firkat

Hûrî pek genç öldi makamı cennet

Hakk'ın hikmetine şaştım giderim

(107/9)

Ancak, şairin, neden bu mahlâsı seçtiğini ve ne zaman kullanmaya başladığını bilemiyoruz. Şu an, yaşadığı yörede "Hoca Mehmet Refikî" diye anılan şair, soyadı uygulaması başladıktan sonra ise "Şanlı" soyadını almıştır.

8. Ölümü:

Şairin mezarındaki kitabede doğum tarihi gibi ölüm tarihi de bulunmamaktadır. Görüştüğümüz bazı kişiler 1948, 1949, 1950 gibi farklı tarihlere işaret etmekte. Bu konuda en güvenilir bilgiyi zannımızca İbrahim ASLANOĞLU vermektedir. Çünkü ASLANOĞLU, adı geçen çalışmayı 1960'lı yıllarda yapmıştır; dolayısıyla şairi yakından tanıyan kaynaklarla görüşmüş olma ihtimali çok yüksektir. ASLANOĞLU, şairin ölüm tarihini Aralık 1949 olarak belirtmektedir.¹³ Nüfus kayıtlarına göre de Refikî'nin ölüm tarihi

¹³ İbrahim ASLANOĞLU: a.g.e., 137.

aynıdır. Yani, Refîkî, 1949 yılının Aralık ayında, 75 yaşında, Çallı köyünde hayata gözlerini kapamıştır. Mezarı da bu köydedir.

9. Tarikat Bağlantısı ve Mürşidi:

Refîkî, mutasavvıf bir şair miydi, yoksa tasavvufa ilgi duyan, tasavvuf geleneğini tanımış bir halk âşığı mıydı? Şiirlerinden hareketle bu konuyu aydınlatmak güçtür. Şifahî kaynaklar ise diğer konularda olduğu gibi bu konuda da tatmin edici bir bilgi vermiyor. O, erenlerin yoluna girdiğini bir şiirinde şöyle dile getirir:

“Nûş ettim cam-ı aşkı ben
Mest oldum beni söyletir
Girip meydan-ı aşka ben
Mest oldum beni söyletir”
(6/1)

Bunun gibi birçok şiirinde ortaya koymaya çalıştığı ilahî aşk kavramı ve bu kavram etrafında ifade etmeye çalıştığı dervişliği, tasavvufu ve onun ıstılahlarını öğrenmiş bir halk şairi anlayışından öteye geçmemekte. Âşık edebiyatı geleneği içerisinde herhangi bir tarikata mensup olmadıkları halde tasavvufî şiirler söylemiş olan birçok halk şairinin varlığını biliyoruz. Ancak, Refîkî, bunlardan biraz farklı olarak Mevleviliğe intisap ettiğini bizzat kendisi belirtmektedir:

Pirim Mevlâna
Dönem pervane
Refîkî edna
Dergâha geldim
(3/7)

Pirinin Mevlâna olduğunu belirtse de bu dörtlüğün dışında Mevlana ve Mevlevilikten hiç bahsetmemiş olması düşündürücüdür. Oysa Mevlevî şairlerin hemen hepsi Hz. Mevlâna'yı ve Mevlevîlik'i öven şiirler yazmışlardır.

Refikî'nin mürşidi şifahî kaynakların belirttiğine göre Kemahlı İbrahim Hakkı'dır. Erzincan'ın Kemah kazasında doğan İbrahim Hakkı, dönemin tanınmış alimlerinden Mustafa Zühdü Efendi'den ders ve icazet almış bir mutasavvıftır. Tasavvuf alanında geniş bilgiye sahip oluşu ve hitabetinin güzelliği dolayısıyla Sivas, Trabzon ve diğer çevre illere çağrılan İbrahim Hakkı, Konya'da bulunduğu bir sırada Mevlevî dergahından alınan izinle, sikke ve hilat giydirilerek Erzincan Mevlevî dergahına şeyh yapılmıştır.¹⁴ Zannımızca Refikî'nin bu zata intisabı şeyhin, Sivas'a geliş gidişlerinin birinde olmuştur. Yalnız, Refikî, şiirlerinde bu zattan hiç bahsetmemiştir. Ayrıca divan şiiri tarzında şiirler yazan İbrahim Hakkı'nın şiirlerine baktığımızda¹⁵ ve Refikî'nin şiirleriyle karşılaştığımızda bu iki şairin şiirlerinde gerek dil, gerekse muhteva açısından fazla bir benzerliğin olmadığını görmekteyiz. Tabii bu tespit şairimiz ve İbrahim Hakkı arasında bir şeyh-mürit ilişkisi olmadığı hakkında kesin bir bilgi niteliği taşımaz.

¹⁴ Vehbi Cem AŞKUN, *Terzi Baba ve Erzincan Şairleri*, Balıkesir 1956, s.53-54

¹⁵ Refikî'nin şiirleriyle mürşidi olarak gösterilen İbrahim Hakkı'nın şiirleri arasındaki fark açık olarak görülmektedir. Bir bilgi olması açısından İbrahim Hakkı'nın bir şiirini vermekle yetiniyoruz:

Sakiya sun şevk ile peymaneler gelsün bize
Bade-i aşk nuş eden mestaneler gelsün bize

Boynuna seng-i melamater hamayil eyleyüp
Köşe köşe çağrışın divaneler gelsün bize

Varlığın yokluğa verüp kandüsün mahv eyleyen
Mesken-i uşşak olan viraneler gelsün bize

Âşıkım maşuk dilinden aleme saldım sala
Can u başı terk iden merdaneler gelsün bize

Hakkıya çün buyurmuşdur pirimiz Monla-yı Rum
Cah u cinnet bilmeyen atşaneler gelsün bize

B-ESERLERİ:

Refikî'nin şu an elimizde iki eseri bulunmaktadır. Biri kendisinin sonradan bazı bölümler ekleyerek oluşturduğu "Yusuf Kıssası, diğeri de şiirlerini topladığı "Divanı"dır. Bu iki eser dışında bazı defterlerinin bulunduğunu öğrenmiş olmamıza rağmen bu eserlere ulaşamadık. Dolayısıyla başka bir eseri olup olmadığını kesin olarak bilemiyoruz.

1. Divan:

Refikî'nin elimizde bulunan divanı, eseri bize veren kişinin ifadesine göre kendisine hediye edilmiş. Yine aynı kişi bu eseri hocasının, yani Mehmet Refikî'nin başka bir defterinden kopyalayarak kendisine hediye ettiğini belirtiyor. Sözü edilen, elimizdeki nüshaya kaynaklık eden defterin yukarıda adı geçen kişilerde bulunan defterler olduğunu sanıyoruz.

Refikî'nin Divanı 15,5x11 cm. ölçülerinde, karton kapaklı, 120 şiirin bulunduğu kareli bir defterden oluşmakta. Satır sayıları sayfalara göre 7 ile 11 arasında değişmektedir. Sayfalar, sonradan, 161'e kadar tükenmez, 176'ya kadar kurşun kalemle numaralandırılmış, daha sonraki sayfaların da bazılarına numara verilmiştir. Divanın ilk varağı boştur ve ikinci varağın a yüzünden itibaren şiirlere başlanmıştır. Her şiirin sonunda "Hâce Mehmed Refikî" ibaresi bulunmaktadır. Bazı şiirlerde mısralar alt alta sıralanırken birçoğunda ise dörtlükler ikişer mısraa ayrılarak yazılmıştır. Şiirler, harekeli ve okunaklı bir yazıyla kaleme alınmıştır.

Bu yüzyılda, başka halk şairlerinde de örneklerine rastladığımız divan tertip etme temayülü, halk şairlerinin klâsik şiir geleneğine daha çok aşina

olmalarının, buna bağılı olarak halk şiirinin de klâsik şiire yakınlaşmasının bir neticesidir. Refikî'nin dili her ne kadar saray dili ya da İstanbul ağzına dayanan konuşma dili; şiirleri de klâsik manadaki şiirler olmasa da, onun divanında az sayıda da olsa gazel örneği ve birçok şiirinde Arapça-Farsça kelime ve tamlamalar olması şairin, o dönemde görülen klâsik şiir anlayışına yakınlaşma temayülünü göstermektedir. Bunda, bazı şiirlerinde kullandığı redif ve kafiyelerden anladığımız kadarıyla Ahmet Paşa ve Bakî gibi ünlü divan şairlerini okumuş olmasının da etkisi vardır.

Divanının İmlâsı:

Refikî'nin kullandığı imlâda göze çarpan önemli tutarsızlıklar vardır. Son devir imlâsının yanı sıra Eski Anadolu Türkçesi imlâsını da kullanmış, hatta her iki imlâ içerisinde de tutarsız davranmıştır.

Refikî, şiirlerinde birçok ekin yazımında dikkatsiz davranmıştır. "Nazal"la yazılması gereken eklerde "nun" kullanması bunlardan biridir. Meselâ, divanındaki ikinci şiirinde ilk mısırda "ismin" kelimesini nazal ile yazarken son dörtlüğün üçüncü mısırda "rahmetin" kelimesini "nun" ile yazmıştır:

Bir ismin settâr

Derim yâ Gaffâr

Ey perverdigâr

Afv et günâhım

(2/1)

Refikî kuldur

Aybı mebzuldür

"Rahmetin" boldur

Afv et günâhım

(2/6)

Aynı yazım özelliği beşinci şiirin ilk mısraındaki “yarin” kelimesinde de vardır:

Derûn-ı aşka dalmışam
Yârin hasreti firkati
Bu fenadan usanmışam
Yârin hasreti firkati
(5/1)

Eklerde gösterilmemesi gereken bazı ünlüleri de göstermiştir. İkinci şiirin son dördlüğündeki “kuldur”, “mebzûldür”, “boldur” kelimelerinde “dal”dan sonra “ra” gelmesi gerekirken “dal” ile “ra” arasına “vav” getirmiştir.

Refikî kuldur
Aybı mebzuldur
Rahmetin boldur
Afv et günahım
(2/6)

Seksen üçüncü şiirin on dokuzuncu mısraında “yüzine” kelimesi, “i” ünlüsü harfle gösterilerek ve nazal kullanılarak yazılmıştır. Burada nazal kullanımı yerindedir, fakat nazaldan önce ünlü yazılmasına gerek yoktu. Yazılsa bile bu ünlü eski imlâya göre de yeni imlâya göre de “ü” olmalıydı. 1. tekil şahıs iyelik ekinin bu şekilde yanlış yazımına başka şiirlerinde de rastlanır:

Seninle vad ider sözünde durmaz
Sarulup boynuna halini sormaz
Hem güler yüzüne hatırın kırmaz
Dir ki âteşime yansın kül olsun
(83/5)

Refikî, bazen de harfle gösterilmesi gereken ünlüleri harekeyle göstermiştir. Üçüncü şiirin ilk mısraında “aklı” kelimesindeki iyelik ekini esre ile göstermiştir ki bu tür yazımlara yani iyelik ekinin ve vav-ı atfînin esre ile gösterildiğine onun şiirlerinde sıkça rastlamaktayız:

Aklı cünûnum
Nefse zebûnum
Artdı zünûbum
Dergâha geldim
(3/1)

Beşinci şiire nakarat olan “Yarin hasret ü firkati” mısraında “hasret ü firkati” terhib-i atfîsi, “hasreti firkati” şeklinde esreyle yazılmıştır:

Yârin hasreti firkati
(5)

Altıncı şiirin beşinci mısraındaki “zevk u safa”, on ikinci şiirin dördüncü mısraındaki “geşt ü güzar” tamlamaları da böyledir:

Neylerim zevk u safâyı
Çekerim cevır ü cefâyı
İstemem ben bî-vefâyı
Mest oldum beni söyledir
(6/2)

Hatta kırk ikinci şiirin on dördüncü mısraında “fevc fevc” tekrarını “fevc ü fevc” şeklinde, terhib-i atfî olarak yazdığı da olmuştur:

Refikî dir bir gün mahşer kurulur
 Fevc ü fevc oraya mahlûk dirülür
 Hatâ savâb cümle hesâb görölür
 Ellerde yakalar çâk olacaktır
 (42/4)

Refikî, Arapça-Farsça tamlamalarda kendince bir takım tasarruflarda bulunmuştur: On üçüncü şiirin dokuzuncu mısraındaki “şâbb-ı emred” okunması gereken terkibi şâb-emred şeklinde yazmıştır:

Geçdi sabâvetim oldum şâb emr it
 Sanırdım mukâbil olamaz bir ferd
 Teehhül zamânım geldi âkıbet
 Aldım tezvîc ile bir nev-civân
 (13/3)

Bunun tam aksi olarak yirmi birinci şiirin on üçüncü mısraında vezin ve anlam bakımından “çehar-yar” okunması gereken tamlama “çehar-ı yar” şeklinde yazılmıştır:

Peygamberin çehar-ı yârı bu zâtlar
 Mahşer günü olur nice hikmetler
 Âb-ı kevser ellerinde şerbetler
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin
 (21/4)

Arapça-Farsça kelimelerin yazımında da bazı yanlışlıklar görmekteyiz. Yirmi sekizinci şiirin üçüncü beytinde “tevazu” kelimesi yanlış olarak, “tevazzu” şeklinde yazılmıştır:

Şöhret-i dünyâyı bırak fakirle fahr eyle sen
 Tevâzu ehli ol dâim tekebbür hâlîka yarar
 (28/3)

Otuzuncu şiirin on üçüncü mısraında “alufte” kelimesi “alefte” şeklinde, yanlış olarak yazılmıştır ki bu yazım mahalli bir söyleyiş de değildir:

Alefte kadınlar şimdi ellerde serbest gezer
 İnkâr itmiş emr-i Hakk'ı kimseden itmez hazer
 Maâza'llâh meydân içre zâhiren eyler bâzâr
 Bozuldı ahlâkı insân dahı tutmaz âşiyân
 (30/4)

Şairin, aslında uzun ünlü bulunduran Arapça-Farsça kelimeleri kısa ünlüyle yazdığı da görülmektedir: Yirmi yedinci şiirin on üçüncü mısraında “teftîş” kelimesini “i” kısa okunacak şekilde yazılmıştır:

Kimsenin sırrını eyleme teftîş
 Sa'y eyle tarîk-i takvâya eriş
 Daima sen ehl-i hâl ile görüş
 Erişüp bulasın fenâ fi'llâhı
 (27/4)

Şeddeli harflerde cezm kullandığı da olmuştur. Üçüncü şiirin on beşinci ve yetmiş sekizinci şiirin yedinci mısralarında vezne göre şeddeli okunması gereken “redd” kelimesi cezmlî yazılmıştır:

Varayım kime
 Geldim yok dime
 Beni “red” itme
 Dergâha geldim
 (3/4)

Bir sitemkâra düşdüm ne güler ne güldürür
 Gözlerimin akar yaşı ne siler ne sildürür
 Ne "red" ider ne söz virir hayaline yeldirir
 Gitti elden ihtiyarım zay oldu varım benim

(78/2)

Bazı Türkçe kelimelerin mahallî söyleyişte de bulunmayan kullanımlarına rastlanmaktadır. Bunlar bazen vezin gereği bazen de yanlışlığa düşülerek yapılmış tasarruflardır. Dördüncü şiirin on dokuzuncu mısraında "ağırır" kelimesi vezin endişesiyle "ağırır" olarak yazılmıştır:

Dinle kardaşım
 Akdı göz yaşım
 Ağırır başım
 Cümle bahane

(4/5)

Refikî'nin şiirlerinde görülen yazım yanlışlarının bir kısmı zannımızca kalem hatasıdır. Otuz birinci şiirin ikinci mısraında "gün" kelimesi "güna" şeklinde, sonuna elif getirilerek yazılmıştır. Aynı kelime dördüncü mısraında "gün" olarak yazılmıştır ki bu durumda "güna" yazımında vezin endişesi güdülmüş olamaz. Çünkü hem bu mısra bu yazımla on hece olmuş hem de şiirin tamamında hece vezni başarıyla kullanılamamıştır:

Nefis ne istersin bu bî-çareden
 Bir "güna" sözine yildim mi senin
 Ne iyilik istersin bu fukaradan
 Bir "gün" yüzine güldüm mi senin

(31/1)

Kelimeler harekelendirilirken mahallî söyleyiş benimsenmiş, fakat bu arada vezin göz ardı edilmiştir. Yirmi dokuzuncu şiirin on sekizinci mısraında vezin gereği “sabrdu” şeklinde medli olarak okunması gereken kelime “saburdur” okunacak şekilde harekelendirilmiştir:

Ey Refîkî gice gündüz akıt gözünden yaşı
 Nefsine eyle nasihat “saburdur” ilmin başı
fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -
 (29/5)

2. Yusuf Kısası:

Refîkî, Türk edebiyatında çok rağbet gören ve mesnevi geleneği içerisinde en çok işlenen konulardan biri olan Yusuf Kısası'yla da ilgilenmiş ve telif bir eser yazmak yerine istinsah yoluna başvurmuştur. Fakat, istinsah ettiği bu eserin başına bazı eklemelerde bulunmuştur. Şifahî kaynaklar, şairin bu eseri, başlangıcına bazı şiirler yazarak başka bir nüshadan aktardığını bildiriyorlar. Zaten eserin ortalarına doğru üslubun değişiklik göstermesi de verilen bu bilgiyi doğrulamaktadır.

205x265 mm. ebatlarında, karton kapaklı, 220 sayfadan oluşan ve mısra sayısının sayfalara göre 20 ile 30 arasında değiştiği eseri, şair, muhtar oluşundan olsa gerek bir karar defterine yazmıştır. Eserin kapak içlerine lâtîn harfleriyle eserle ilgisi olmayan bir takım yazılar yazılmış ve hesaplar yapılmıştır., Yazıldıktan sonra iptal edilen ve eserin baş kısmına eklenen bir varakta, kıssanın hitame bölümü bulunmaktadır. Kırmızı kurşun kalemle iki sütuna ayrılan her sayfanın sol alt köşesinde bir sonraki sayfanın ilk kelimesi gösterilmiştir.

Eserin sonundaki tarih kaydında řu bilgiler bulunmaktadış: “Kâtibu'l-hakîre'l-fakîr illâ rahmetu'llahi te'âlâ Ömer İbni Osman Mevlûd Şeyh Merzubanî rahmetü aleyhi ve'r-rıdvan Sakin-i Tupacı Sağîr Tahriri tarihi sene 1317. Katib-i sani *Çallı* İmamı Muhammed Refikî rahmetu'llahi aleyh ve tahriri tarihi efrençi sene 14.1347, Receb-i Şerif 24, 1947 Rumi 1 Haziran”

C-EDEBİ ŞAHSİYETİ:

1.Şiir Anlayışı:

Refikî'nin yaşadığı yüzyıl gerek sosyal, gerekse kültürel yönden sıkıntıların yaşandığı, birçok yenilik ve yeni düşüncenin tartışıldığı bir dönemdir. Sosyal gelişme içerisinde kendisine bir yer edinmeye ve yenileşmeye çalışan Türk Edebiyatı, bir yandan Tanzimat'la başlayan Batılılaşma hareketini sürdürürken diğer yandan da âşık edebiyatının önemli temsilcilerine kucak açmıştır. Kuddûsî, Osman Şems, Sâfî, Edîb Harâbî gibi mutasavvıf şairlerin yanında; Âşık Şenlik, Bayburtlu Zihnî, Ceyhûnî, Ruhsatî, Meslekî, Serdarî, Sümmanî ve Zülalî gibi saz şairleri bu yüzyıldaki şiir üstatlarının başında gelmektedirler. Bu döneme tekke şiiri açısından bakıldığında 1826 yılında Bektaşî tekkeleri kapatılmış ve bu tekkelerde bulunan şairler dağıtılmıştır. Diğer taraftan devlet idaresinde bulunan birçok yöneticinin Mevlevî olmasından dolayı, Mevlevîliğin revaçta olduğu görülür. Yine bu dönemde gazete ve mecmua gibi iletişim araçlarının yayımlanması neticesinde bir çok halk şairi, Bâb-ı Âlî'de olup bitenleri yakından takip etme imkânı bulmuştur.

Âşık şiir ise yüzyılın son yarısına Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu acıklı durumdan dolayı "Ağıtlar"la girmiştir.

Geçmiş dönemde yetişen saz şairlerine göre okuma yazma oranının yüksek olduğu bu dönemde, devlet katında hizmet eden âşıkların sayısı fazlalaşmış; kalemle içli dışlı olan bu yüzyıl saz şairleri aruzla da şiirler söylemişlerdir. Hatta, yüzyılın başında yaşayan Erzurumlu Emrah ve son yarısında yaşayan Bayburtlu Zihnî, divan şiiri geleneği yolunda şiirler söylemişler ve divan tertip etmişlerdir.

Âşık şiiri açısından bu yüzyılın bir diğer önemi de, Şenlik, Emrah, Sümmani ve Ruhsati gibi âşıkların vücuda getirdikleri "âşık kolları"nın ortaya çıkmış olmasıdır.¹⁶

Böylesine bir ortamda, âşıklığın ve âşıklık geleneğinin güçlü olduğu bir yöre olan Sivas'ta şiir söyleyen Refikî, medresede dinî-tasavvufî anlayışı ve bu anlayışa ait terminolojiyi öğrenmiş; diğer yandan da içinde yaşadığı coğrafyada güçlü olan âşıklık geleneğine nüfuz etmiştir. Dilinden başlayarak, konu ve şiir anlayışını şekillendiren bu yapı, onu, tasavvuf ve âşık şiiri arasında bir yere getirmiştir.

Refikî, içinde yaşadığı bölgenin ve döneminin şartlarına göre iyi bir eğitim almış ve bu eğitimle tasavvufa ve onun ıstılahlarına vakıf olmuştur. Ancak şiirlerinden hareketle mürit-mürşit ilişkisini kanıtlayacak bir tarikat bağını ortaya çıkarmak imkansız gibi görünmekte. Bazı şiirlerindeki yoğun tasavvufî imaj ve mazmunları sırf kültürel birer unsur olarak kullandığı anlaşılır. Bu da onun samimi bir Müslüman olduğunu göstermektedir. Zira o, bir mutasavvıf şair tavrıyla:

Bu nâr-ı aşka ben şimdi
Düşürdüm canı neylerim
Ki seylâb eyleyip durmaz
Gözümün kanı neylerim
(10/1)

Değildir cennet maşukam
Didâr-ı Hakk'a âşıkam
Kizbim yok sözde sadıkam
Rûz u şeb budur hayalim
(16/2)

¹⁶ Doğan KAYA: "Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu", Türk Kültürü, 412. Sayı, 499-508

Neylerim zevk u safayı
 Çekerim cevr ü cefayı
 İstemem ben bî-vefayı
 Mest oldum beni söyletir.

(6/2)

derken, diğer taraftan bir saz şairi duyarlılığı içerisinde müstehcenlik sınırlarını zorlayan güzellmeler söylemiştir:

Terlemiş koynunda turunç memeler
 Al göğsün üstünde çifte şemamlar
 Yazıktır pek sıkılmış sıra düğmeler
 Ne için uçları bükülmüş bilmem

(67/2)

Gönül çuşa geldi haber anlamaz
 On beşine değmiş taze yâr ister
 Nasihat eylerim asla dinlemez
 Koynunda erişmiş taze nar ister.

(74/1)

Var ise nakaat kisb ile kârın
 Olur o nispette hem itibarın
 Lebinden emzirir sana dildarın
 Bu zevki sürmeye sim ü zer ister

(74/3)

Sinen cennet bağı leblerin gonca
 Koynunda memeler benzer turunca
 Seherde uğrasam baksam doyunca
 Sineni sineme sarsam olmaz mı

(89/3)

Âşık Refikî'nin âşıklık geleneğinin güçlü olduğu bir yörede, bu geleneğin icaplarına tam olarak riayet ettiği de söylenemez. Çağında aynı yörede yaşayan Ruhsatî gibi büyük bir şairin bulunduğunu hesaba katacak olursak, Refikî, âşık tarzında söylediği şiirlerinde sağlam bir söyleyiş yakalayamamıştır. Eğer o, tasavvuf şairlerine özenip dinî muhtevalı şiirler yerine, âşık tarzında şiirler söylemeye özen göstermiş olsaydı belki daha başarılı olurdu. Nitekim bazı koşmalarında güzel söyleyişler yakaladığı görülür:

Kerem kıl ey dilber gel insaf eyle
Daima ağlatır güldürmez misin
Gözlerimin yaşı aksın mı böyle
Teselli eyleyip sildirmez misin

Yeter bunca demdir sevdana yeldim
Hayalin gözümde gezdim eğlendim
Ben seni kendime sadık yar bildim
Çün vefan yok idi bildirmez misin

Refikî âh çekip gezsın mı böyle
Can verir yolunda merhamet eyle
Döndün mü ikrarda gel doğru söyle
Bir daha sevdana yeldirmez misin

(77)

Âşık Refikî'nin bazı şiirlerinde Karacaoğlan'ın etkisi açıkça görülmektedir. Bu da Karacaoğlan'ın büyük şöhretinin tabîî bir sonucudur. Aşağıdaki örnekler gerek söyleyiş, gerekse konu açısından bu durumu belirgin olarak ortaya koymaktadır.

Karacaoğlan,

.....
 Mecliste arif ol kelamı dinle
 El iki söylerse sen birin söyle
 Elinden geldikçe sen ey'lik eyle
 Hatıra dokunup yıkıcı olma¹⁷

derken, Refikî aynı duyarlılık içerisinde:

Her daim eyleme saz ile sohbet
 Vardığın mecliste sen sükût eyle
 Bilmen ahlakını itme muhabbet
 Sorarlarsa bir söz düşün de söyle
 (55/1)

Otur bir mecliste dinle kelamı
 Bak kimin dilinde fesahati var
 Herkes menfaatli söyler kelâmı
 Belki o âdemin asâleti var
 (53/1)

demektedir.

Bazı şiirlerinde ise Karacaoğlan'ın güzelleri ve güzellik anlayışı karşımıza çıkmaktadır:

Sabahtan uğradım ben bir güzele
 Yüzü de yaylanın karı mı bilmem
 Geri dönüp haberini almadım
 Şurda bir kötünün yâri mi bilmem

¹⁷ Cahit ÖZTELLİ: Karacaoğlan, (İstanbul 1970), 333.

.....

Taramış zülfünü açmış aynını
İğmiş kametini bükmüş boynunu
Ayva turunç mekân tutmuş koynunu
Kokar güller gibi teri mi bilmem¹⁸

Karacaoğlu

Refikî ise güzeli şöyle tasvir eder:

Dilber kaşlarına olmuşam hayran
Kudretten mi kalem çekilmiş bilmem
Kırpikler al yanak üzre firâvân
Zülüfler gerdana dökülmüş bilmem

Terlemiş koynunda turunç memeler
Al göğsün üstünde çifte şemamlar
Yazıktır pek sıkılmış sıra düğmeler
Ne için uçları bükülmüş bilmem

Bilekler piyale ol selvi boylu
Cemalin ay mıdır ey melek soylu
Menevşe mi bilmem reyhan kokulu
Bahçede gül müdür açılmış bilmem

Bin türlü naz ile salınır gider
Görenler aklını pâ-yi mâl eder
Görmüştür Refikî böyle medh eder
Huri mi cennetten seçilmiş bilmem

(67)

¹⁸ Mustafa Necati KARAFER: *Karacaoğlu*, (Ankara 1988), 100.

Bütün bunlardan hareketle diyebiliriz ki Refîkî, tasavvufî etkilendiği ölçüde, yaşadığı coğrafyada yaygın olan saz şiiri geleneğinin de yoğun etkisi altında kalmıştır. Yani o, ne ilâhî aşkla büyük heyecanlar içinde Yunuslaşmış, ne de elinde çöğürle düğün düğün gezmiştir. Âşık Refîkî'nin şairliği için söylenebilecek en kapsamlı yargı, onun, yaşadığı zamana göre kâh mistik duygularla coşan, kâh çevresinde olup bitenleri beşerî bir kaygıyla dile getiren bir şair oluşudur.

2.Dili:

Şairin dili de şiirlerinin muhtevasına göre şekillenmiştir. Dinî ve ilahî konulardan bahseden şiirleri Arapça ve Farsça terkiplerle örülü ve oldukça ağdalıdır:

Şeytâna tard etti Rabb-i lâ-yezâl
Var etti takdirde ervâh-ı ezel
Kibrinden oldu mel'ûn hem erzel
Yâ Rab senden gayrı yoktur bir Allâh
(23/7)

Ruh-ı Mustafa'ya çok ver salâtı
Helâl olsun sana hem şefâati
Berk-i hâtıf gibi geçen sıratı
Şefi olur sana sahabe-i Kur'ân
(11/5)

Koşma tarzında, âşık şiirinin alışılmış konularında ise geleneği takip ederek daha sâde bir dil kullanmış; Doğu Anadolu ve İç Anadolu'nun sıcak, mahallî dilini tercih etmiştir:

Aşkın ateşine bulunmaz çare
 İşimden gücümde kaldım avare
 Yazdırıp bir name göndersem yare
 Acep muhabbetle alır mı dilber
 (69/3)

Ey dilber çok çektim cevri ü cefanı
 Kulak ver sözümü dinle gel şimdi
 Görmedim ben asla ahde vefanı
 Nerde vefa ettin söyle gel şimdi
 (76/1)

Zamanına ve yaşadığı yörenin şartlarına göre iyi bir eğitim almış olan şair, klâsik şiirimizin diliyle yazmış olduğu şiirlerin çoğunda ses ve ahenk unsurları bakımından vasatın altındadır:

Akıbet cam-ı ecelden nûş edip oldu türab
 Var mı bir fert nişanını göstere kim ha nice
 (19/9)

Nefsine verme sen daim rahat-ı dünyâyı hiç
 Meşgul ol zikr-i tevhide sen halini izhâr
 (28/3)

Halk olundu mukaddem
 Mu'ahher bas oldu hem
 Virdi bizlere himem
 Mustafa Peygamberi
 Salla'llâhu ve sellem
 İki cihan serveri
 (1/2)

Örneklerde görüldüğü gibi Arapça ve Farsça kelimelerin kendi ahenkleri dışında, birimlerin bütününde coşkun bir lirizmi göremiyoruz.

Refikî, Tasavvuf şiiri içerisinde asırlardır işlenmiş olan, Yunus Emre'nin dilinde sehl-i mümteninin zirvelerini zorlayan ilâhî aşk temasını ise birçok şiirinde günlük konuşma diline yakın, özgünlükten uzak bir biçimde dile getirmiştir:

Nûş ettim cam-ı aşkı ben
Mest oldum beni söyletir
Girip meydan-ı aşka ben
Mest oldum beni söyletir.

(6/1)

Bülbülün güle efgânı
Seher vaktidir zamanı
İstemem zevk-ı cihanı
Yarin hasret-i firkati

(5/2)

Dinî konularda yazdığı şiirlerde Arapça, Farsça tamlamalar kullanmaya özen gösteren şair, "Aşk-ı mecaz (63,27,46,57), İnsan-ı kamîl (2,30,46,50), Sû-i zan (34, 44,46,47,49,59), Zıll-ı hayâl (19,25,7,61), Nefs-i emmare (11,3,40), Ehl-i irfân (105, 19,30), Ehl-i ayal (103,13,7), Çirkab-ı dünyâ(19,50,60), Ehl-i....(103,13,7,36,27,23,59,105,19,30,25,105,29,36,38, 45,14,38,52,105) gibi Farsça tamlamaları çok sık kullanmıştır. Farsça atıf terkiplerini de sıklıkla görmek mümkün: "Cevr ü cefa (4, 49, 6, 73,76, 74, 13, 29,36,65), Rûz u şeb (102,15,16, 27,48,8,82,86), Sîm ü zer (36,41,6,64,7), Zevk u sefâ (73,29,4,24,6,83,), Zîr ü bâlâ (23, 30,42,96), Zühd ü takvâ (12,46,47,36) vb.

Refikî'nin şiirlerine hakim olan fonetik yaşadığı yüzyılda kullanılan fonetiktir. Bunun yanı sıra Eski Anadolu Türkçesinin fonetik özelliklerini görmek de mümkündür. Bu özellikler daha çok Divan edebiyatı nazım şekilleriyle yazdığı şiirlerde, divan ve semaîlerde karşımıza çıkmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesinde sıkça rastlanan, 3. tekil şahıs iyelik ekinden sonra belirtme eki geldiği zaman bu belirtme ekinin yazılmayıp kelimenin zamir “n”si ile bitirilmesi ve 1. tekil şahıs iyelik ekinden sonra belirtme eki geldiğinde de iyelik ekinin yazılmaması hadisesi Refikî'nin şiirlerinde de görülür:

“Kimin” sevindirdi dünyâ malına

(26/1)

Sorarlarsa bir söz “doğrısın” söyle

(27/3)

Öğünüp âleme “kendin” satarsa

(50/2)

Beyhude “nefesin” harc itme kardaş

(11/4)

Türkçe’de kelime başında ve ilk hecedeki bazı “e”lerin “i”ye dönüştüğü görülür. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başında ve ilk hecedeki birçok “i”ler Osmanlıcanın son devrinde ve Türkiye Türkçesinde “e” olmuştur.¹⁹ Meselâ: biş>beş, yir>yer, gice>gece, irmek>ermek, itmek>etmek, irişmek>erişmek, vb. Refikî de bu gibi bazı kelimelerin ilk kullanılışını tercih etmiştir:

¹⁹ Muharrem ERGİLİN: Türk Dili. (İstanbul 1993) 77.

Bize "virdi" ne güzel
(1/1)

Ümmetim "dirdi" her dem
(1/4)

"Direm" ya Gaffar
(2/1)

"İtme" sen hacîl
(2/2)

"Dime" bana divanedir
(6/4)

Savurur "yirinde" kalmaz bir dâne
(7/2)

Bin üç yüz kırk bire "irişdi" zaman
(22/1)

Türkçe kelimelerin sonunda bulunan ve Eski Anadolu Türkçesinde düz olarak işlerlik kazanan iyelik, belirtme ve 3. tekil şahıs ekleri ses uyumuna göre Türkiye Türkçesinde yuvarlak olarak kullanılmaktadır. Meselâ: gördi>gördü, öldi>öldü, bunı>bunu, şunı>şunu, (âşık) sözi>sözü, (gülün) ömri>ömrü, vb. Refîkî, bu gibi kelimeleri Eski Anadolu Türkçesi fonetiğine göre kullanmıştır:

Refîkî söyler bunı
(1/5)

Vurdi bir yara
(3/2)

Goster Hak mahşer günü

(1/5)

Yukarıda belirttiğimiz ve çekim eklerinde görülen bu ses özellikleri Refikî'nin şiirlerinde bazı yapım eklerinde de görülür. İsimden isim yapım eki olan -lı (-li, -lu, -lü) eki ünlü uyumuna sokulmadan Eski Anadolu Türkçesindeki gibi kullanılmıştır:

"Türli" hîle ile yanaşır sana

(37/4)

"Türli" ilâc itsen hiç kâr eylemez.

(72/2)

Asaleti olan doğru "sözlidir"

(53/3)

Refikî'nin şiirlerinde görülen Eski Anadolu Türkçesi ses özelliğini gösteren diğer bazı hususlar şunlardır:

Derun-ı aşka "dalmışam"

(5/1)

"Düşmüşem" ya Rab tut elim

(15/4)

mısralarında, "dalmışam", "düşmüşem" kelimelerindeki 1. tekil şahıs eki, Türkiye Türkçesi'nde olduğu gibi dar ünlüyle ("ı","ü") değil Eski Anadolu Türkçesi'ndeki şekliyle yani geniş ünlüyle ("a") yazılmıştır.

Türkiye Türkçesi ses özelliğine bağlı olarak sert ünsüzle biten kelimelerden sonra yumuşak ünsüz harfle başlayan bir ek getirilirse, getirilen ekin ilk harfi sert ünsüz olur. Meselâ: uç-tu, hafif-ten, çocuk-ça, dost-ça, sokak-ta, kitap-tan vb. Ancak bu benzeşme Eski Anadolu Türkçesi için geçerli değildir. Refikî'nin şiirlerinde de bu benzeşme görülmez:

“Arttı” zünûbum

(3/1)

“Çokdur” benim günahım

(9/1)

Bin üç yüz kırk bire irişdi zaman

(22/1)

Dolaşur canın avcusı vakit “geldikce” sayd ider

(24/2)

Şairin yaşadığı yörenin kendine has bir takım ses özellikleri ve mahallî söyleyişleri bulunsa da bunu birkaç örnek dışında Refikî'nin şiirlerinde göremiyoruz. Örnek olarak “bulman<bulmazsın”, “kalun<kalırsın”, “bulman<bulmazsın” kelimelerini gösterebiliriz.

3.Şiirlerinin Teknik Özellikleri:

a.Nazım şekli:

Refikî, yukarıda da değindiğimiz gibi gerek kullandığı dil, gerekse şiir anlayışı bakımından âşık şiiri ile tasavvuf şiiri arasında bir yerdedir. Şiirlerini

oluşturan nazım şekillerinde de bu iki anlayışın izlerini görmek mümkündür. Buradan hareketle ikiye ayırabileceğimiz nazım şekillerinin birinci grubunda âşık edebiyatının alışlagelmiş şekilleri olan koşma, destan, semaî ve divanları; ikinci grupta ise çoğunlukla tasavvuf şiirinde karşılaştığımız şekilleri görmekteyiz.

Âşık Refikî Divanı'nda yer alan şiirler içerisinde koşmalar çoğunluktadır. Bunun yanında konuları farklı olduğu halde 11'li hece ölçüsüyle koşma kafiye örgüsünde söylenmiş şiirlere de rastlamaktayız. Birkaç destan ve semaî söyleyen Refikî'nin, koşmalardan sonra en çok tercih ettiği şekil ise "divan"dır (12, 17, 19, 28, 29, 46, 30, 61, 62, 66, 78, 79, 81, 91). Bu divanlardan 12, 17, 19, 28, 46 nolu olanlar "gazel" biçimindedir. Dörtlük nazım birimiyle yazılanların kafiye örgüleri ise değişiklik göstermektedir. Bunlardan 29, 78, ve 79 numaralı şiirler,

-----a
 -----a
 -----a
 -----a

-----b
 -----b
 -----b
 -----a

-----c
 -----c
 -----c
 -----a

30, 60 ve 61 numaralı divanlar,

-----a

-----a

-----a

-----b

-----c

-----c

-----c

-----b

-----d

-----d

-----d

-----b

66 ve 91 numaralı divanlar,

-----a

-----a

-----x

-----a

-----b

-----b

-----b

-----a

-----c

-----c

-----c

-----a

81 numaralı divan,

-----x

-----a

-----x

-----a

-----b

-----b

-----b

-----a

-----c

-----c

-----c

-----a

şeklindedir.

Refikî divanında iki tane aruzla yazılmış semaî (24, 25) bulunmaktadır.
Bu semaîlerden biri (24) dörtlük şeklinde,

-----a

-----a

-----x

-----a

-----b

-----b

-----b

-----a

-----c
 -----c
 -----c
 -----a

kafiye örgüsüyle; ikincisi (25) ise gazel biçiminde yazılmıştır.

Refîkî bir şiirinde (9) ise mani nazım biçimini kullanmıştır:

Çokdur benim günahım
 Semaya çıkar âhım
 Hiç kimse afv idemez
 Sen var iken Aallah'ım

Halk eyledin sen beni
 Tasdik eyledim seni
 Yarın rûz u mahşerde
 Rüsvây eyleme beni

Uydum kâfir şeytâna
 Daldım bahr-i ummâna
 Tutdum elim yüzüme
 Geldim yâ Rab dîvâna

.....

Refîkî eyler âhı
 Zîkr ider hem Allâh'ı
 İsmi settârü'l-uyûb
 Kullar işler günahı

(9)

İkinci gruba dahil edebileceğimiz şekiller ise şöyle sıralayabiliriz:

Beşliler: Türk şiir geleneği içerisinde çoğunlukla atalar sözü, bilmeceler ve savlarda görülen beş heceli bu şeklin şiirde en güzel örneklerini Yunus Emre vermiştir:

Yar yüreğim yar
Gör ki neler var
Şu halk içinde
Bize güler var²⁰
(Yunus Emre)

Refikî ise bu şekli, üç şiirinde a a a b – c c c b kafiye örgüsüyle kullanmıştır.

Bir ismin settâr
Derim ya gaffar
Ey perverdigâr
Af et günahım
(2/1)

Aklı cünunum
Nefse zebunum
Arttı zünubum
Dergaha geldim
(3/1)

Aslı kaderden
Sulb-i pederden
Rahm-i maderden
Geldim cihana
(4/1)

²⁰ Ahmet Talat ONAY; *Türk Şiirlerinin Vezni*, Haz. Cemal KURNAL (Ankara 1996), 91.

Yedililer: Türk edebiyatında ilk çağlardan beri kullanılan bu şekil çoğunlukla mani ve türkülerde tercih edilmiştir. Tasavvuf şiirinde de karşımıza çıkan bu şekilde 3+4, 4+3, 5+2, ve 2+5 gibi çeşitli duraklar kullanılmıştır²¹:

Âşık özün bilmeyen
Kendine gel kendine
Hakkı ayan etmeyen
Kendine gel kendine²²

(Gaybî Baba)

Refikî'nin, a b a b – c c c b – d d d b ve a a x a – b b x b kafiye örgüsünü kullanarak yazdığı yedi heceli şiirlerin sayısı ikidir:

Geçtim can ile serden
Aşkından Mustafa'nın
Mâsivâ-yı ağyardan
Aşkından Mustafa'nın

(8/1)

Çoktur benim günahım
Semaya çıkar ahım
Hiç kimse afv edemez
Sen var iken Allah'ım

(9/1)

²¹ Cem DİLÇİN: *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, (Ankara 1983) 43.

²² Ahmet Talat ONAY: *Türk Şiirlerinin Vezni*, Haz. Cemal KURNAZ, (Ankara 1996) 114.

Sekizliler: Halk şiirinde çok kullanılan bir kalıptır. Semaîler, varsağılar ve kimi türküler bu kalıpta söylenmiştir. Bu kalıpta da duraklar çok çeşitlidir. (4+4, 3+5, 5+3, 6+2, 2+6 ve 3+3+2)²³

Âşık Yunus seni ister
Lutf et cemalini göster
Cemalin gören âşıklar
Ebedi ölmez allahım²⁴

Yunus Emre

Refikî'nin on iki şiirinde rastladığımız bu nazım şeklinde a b a b – c c c b , a a a b – c c c b , x b x b – c c c b kafiye örgüleri kullanılmıştır:

Derûn-ı aşka dalmışam
Yarin hasreti firkati
Bu fenadan usanmışam
Yarin hasreti firkati
(5/1)

Nuş ettim cam-ı aşkı ben
Mest oldum beni söyletir
Girip meydan-ı aşka ben
Mest oldum beni söyletir
(6/1)

Bu narı aşka ben şimdi
Düşürdüm canı neylerim
Ki seyl-âb eyleyip durmaz
Gözümün kanı neylerim
(10/1)

²³ Cem DİLÇİN: a. g. e., 47.

²⁴ Ahmet Talat ONAY: a.g.e., 135.

Kurdum kalbime miratı
 Dünyâ gözûme görünmez
 Aldım gözûme cüreti
 Sırdır ahvalim bilinmez
 (14/1)

İlâhî vahdet-i aşkın
 Derunumdan bir an gitmez
 Bilirim dîli âşkın
 Senden gayrı zikir itmez
 (15/1)

Âşıkam narım söyünmez
 Ey zahid ben bir abdalım
 Sırdır aşk göze görünmez
 Hiç kimse bilmez ahvalim
 (16/1)

Sen resul-i bî-safasın
 Ya Muhammed Mustafa
 Ümmete kan-ı vefasın
 Ya Muhammed Mustafa
 (43/1)

Kimde olsa aşk-ı mecaz
 Hiç durur mu kış ile yaz
 Söz uzanır etme diraz
 Hudâ'ya eyler münâcât
 (63/1)

İçtim dünyânın zehrini
 Gel durma ağla gözlerim
 Çektim feleğin kahrını
 Gel durma ağla gözlerim
 (84/1)

Gönül feryat eder daim
 Vücudı zafı rencinden
 Tabib-i derdimin kaib
 Ölürsem onun ucunda
 (86/1)

Deli gönül bugünlerde
 Acayip zâra düşmüştür
 Ayı düştüm vatanımdan
 Vücudum nara düşmüştür
 (88/1)

Âşıklar cem olmuştur
 Mustafa'nın mevlidine
 Gel âşık biz de varalım
 Mustafa'nın mevlidine
 (109/1)

Refikî, iki şiirinde ise farklı nazım şekilleri denemiştir:

Ol hâlık-ı lemyezel
 Ebedî âhir ezel
 Bize viridi ne güzel
 Mustafa Peygamberi
 Salla'llâhu ve sellem
 İki cihan serveri

Halk olundı mukaddem
 Mu'ahher ba's oldı hem
 Virdi bizlere himem
 Mustafa Peygamberi
 Salla'llâhu ve sellem
 İki cihan serveri

(1/1-2)

Sen resûl-i bâ-safâsın
 Yâ Muhammed Mustafâ
 Ümmete kân-ı vefâsın
 Yâ Muhammed Mustafâ

Söylenür dillerde vasfın
 Medh ider seni Hudâ
 Cümleden yüce müctebâsın
 Yâ Muhammed Mustafâ

Didi levlâk nâmına Rabbu'l-celîl
 Şefâ'atden bizi itme cüdâ
 Sen acep sırr-ı Hudâ'sın
 Yâ Muhammed Mustafâ

Ahmed ü Mahmud Muhammed'sin bu gün
 Dir Refîkî yoluna cânım fedâ
 Düşmüşem derde devâsın
 Yâ Muhammed Mustafâ

(43)

(a b a b – c b a b – d b a b – e b a b)

b.Vezin:

Âşık Refikî, şiirlerinin çoğunu hece vezniyle yazmıştır. Aruz veznini ise divanî, semaî ve gazel biçiminde yazdığı birkaç şiirinde kullanmıştır. Öteden beri birçok halk şairinin divan, semaî, kalenderî, selis, satranç ve vezn-i âhar gibi nazım şekillerinde kullandıkları aruz vezninde başarılı örnekler verenlerin sayısı fazla değildir. Bunun nedeni, halk şairlerinin kullandıkları dilin çoğunlukla Türkçe kelimelerden örülü olması ve Türkçe kelimelerin aruz söyleyişine Arapça ve Farsça kelimeler kadar uygun olmamasının yanı sıra her şair tarafından bunun başarıyla kullanılamamasıdır. Aruzu başarıyla kullanan şairlerin dilinde ise Arapça ve Farsça kelimelerin çokluğu dikkati çeker. Zaten, Dertli, Bayburtlu Zihnî, Huzurî ve Erzurumlu Emrah gibi aruzu başarıyla kullanmış halk şairlerinin divan şiiri diline ve anlayışına hakim oldukları görülür.

Âşık Refikî, aruz vezniyle yazdığı şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelere bolca yer vermiş olmasına rağmen bu şiirler vezin açısından dikkate değer kusurlar taşımaktadır. Refikî'nin şiirlerinde sıkça karşımıza çıkan aruz kusurları bir yana, veznin mısradan mısraa değişen, istikrarsız bir şekilde kullanıldığı da görülür. Bu şiirlerde karşımıza çıkan aruz hataları yazım yanlış olamayacak kadar bol ve aruz literatürünün dışındadır. Zaten şiirlerin birinci elden bize ulaştığı hesaba katılınca yazım yanlış konusundaki yorum kendiliğinden değerlendirme dışı kalır. Böylelikle Refikî'nin aruz veznine hakim olamadığı sonucuna ulaşılır.

Refikî, aruz vezniyle yazdığı şiirlerinde iki kalıbı kullanmaya çalışmıştır. Bu kalıplardan biri âşık edebiyatında divan tarzında kullanılan *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı, ikincisi ise yine âşık şiirinde aruz vezniyle yazılan semaîlerde kullanılan *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*,

kalıbıdır.²⁵ Aşağıya aldığımız örneklerde şairin aruz veznini ne kadar başarısız bir şekilde kullandığı açıkça görülmektedir:

Her kimin çıkmaz kalbinden havf-ı ilâhî dem-nefes
Mazhar-ı afv-ı Hudâ'dır ol kulun âhir nefes

Leyki havf ü ilâhîden her kim ki bî-behredir
Mazhar-ı afv-ı Hudâ'dır itme onunla temas

Ol muazzez rûhı mahbûs eylemiş nefis otasına
Söz kâr itmez beyhûde bağlamış kalbini pas

Nefsine esîr olanlar âkıbet görür azâb
Vad-i Hak'dır azâbından hiç kimse olmaz halâs

Virme kendin nefsi cehle kalbini bağlar senin
Hem tarîk-i müstakîme gitmeğe itmez heves

Tûtiyâ marifetle sil gözün perdesin
Nice sırra vâkıf ol kim idemez kimse kıyas

Gussadan âzâd olursam gel Refîkî tut sözüm
Alem içre it tezellül dimesinler sana has

(17)

Şiiri, aruz vezni açısından incelediğimizde şiirde,

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

²⁵ Cem DİLÇİN: a.g. e., 354-356.

kalıbının uygulanmaya çalışıldığı; ancak birinci ve ikinci beyitlerin ikinci mısralarının bu kalıba uyduğu; üçüncü beytin birinci mısraında “otasına” kelimesinin, dördüncü beytin birinci mısraında “esir” kelimesinin vezne uymadığı, diğer mısralarda ise veznin tamamen dışına çıkıldığı görülür.

Refikî, aruzda caiz görülen kusurlardan imaleyi de kendince ve yanlış bir şekilde kullanmıştır. Meselâ, dördüncü beytin birinci mısraında geçen “esir” kelimesinin kapalı olması gereken birinci hecesi imale yapılarak gereksiz yere uzatılmıştır. Bu tür kusurlar Refikî’nin şiirlerinde çok olduğu için hepsini göstermeye gerek duymadık.

Bu fenâ zevk u safâsı bâkî değil pür-hayâl
Kâftan kâfa hükm eylesen irişür âhır zeval
Kisb ü kâra girdi haram aradan kalktı helâl
Bundan sonra yüz mi güler dâima hüzn ü melâl

İlm ile âmil olan âlimden olduk ırak
Sâhib-i vicdân olanı yakmaz mı bu iftirâk
Âh u feryâd eyleyem baş açık yalın ayak
Ola kim rahm eyleye hâlimize ol zülcelâl

Câmilerde yok cemâat lakin düzgün mefrûşâd
Emr-i Hakk’ı teblîğ itsen her kime eyler inâd
Millet-i İslâm dinîldi sana eyle merhamet
Tefrîk idüp kendümüzü olmayalım ehl-i dâl

Bu dünyâyâ gelen gider kimse eylemez karâr
Kıl namâzı tut orucu olma sen ehl-i şerâr
Dolaşur arkanda şeytan dâimâ fırsat arar
Yol bulursa imânına melûn ider pâyimâl

Ey Refîkî gice gündüz akıt gözünden yaşı
 Nefsine eyle nasihat sabırdır ilmin başı
 Her kimin âhir nefesde îmân olmaz yoldaşı
 Yevm-i mahşer emr olunur cehenneme bî-suâl
 (29)

Yukarıdaki şiirde

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
 - . - - / - . - - / - . - - / - . -

kalıbını uygulamaya çalışan şair, bir-iki mısra dışında vezni başarıyla uygulayamamıştır. Aruzla yazmış olduğu şiirlerin tamamında bu bozukluk görülmektedir.

Aruzla Türkçe şiir yazma konusunda Refîkî'nin en büyük kusurlarından biri de konuya uygun kelime seçerken bu kelimelerin aruza uyup uymayacağını göz önünde bulundurmamasıdır. Meselâ,

Sarraî isen bil kıymetim san cevahir taşıdır
 Koyma beni sen yalnız can canın yoldaşıdır
 Eylediğin muhannetlik cümle namerd işidir
 Gel yanıma bir dakika gül-firazım var yüri
 (84/2)

dörtlüğünün birinci mısraındaki "kıymetim" kelimesi "sarraf" kelimesiyle konu bakımından uyuşsa da vezin açısından bu mısraa uygun düşmemektedir. Belki "kıymetim" yerine "ayarım" kelimesini tercih etmiş olsaydı hem konu hem de vezin bakımından isabetli bir söyleyiş yakalamış olacaktı. Aynı şekilde üçüncü mısradaki "muhannetlik" kelimesi de yine bu mısradaki "namert" kelimesiyle konu bakımından uyum sağladığı halde mısraın veznini

bozmaktadır. Diğer taraftan bu dörtlükte yukarıda sözünü ettiğimiz ahengi bozan imale ve zihafarla da karşılaşmaktayız.

Hece vezninde karşılaştığımız hece eksikliğini aruz vezniyle yazdığı şiirlerde de görmekteyiz. Aşağıdaki beytin ilk mısraında “ah” ve “efgan” arasında bir kapalı heceye daha ihtiyaç vardır. Eğer “ü” vav-ı atfisi “ile” yazılıp, “i” sesi uzatılsaydı mısra vezne uyacaktı:

Bülbül-i şeyda gibi ah “ü” efgan eyle sen
Rah-ı aşk adüşmeyenler kim bilir kimde ne var
(28/2)

Fânîye meyl-i muhabbet eylemek toğrı degil
“Hırs-ı dünyâ” olmayup da kisb-i helâl eylegil

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
- . - - / - . - - / - . - - / - . -
(61/1)

Yukarıdaki beytin ikinci mısraında da hem bir anlam bozukluğu hem de hece eksikliği vardır. “Hırs-ı dünyâ” tamlamasındaki “hırs”, “haris” yerine kullanılırken üçüncü tefilede de bir hece eksikliği yüzünden vezin tutturulamamıştır.

Şiirlerinin çoğunda hece veznini kullanan Âşık Refikî, aruza göre hece vezninde daha başarılıdır. Şair, heceyle yazdığı şiirlerinde âşık şiirinin alışlagelmiş 8'li ve 11'li kalıplarının yanında âşık şiirinde pek görülmeyen 5'li ve 7'li kalıpları da kullanmıştır. Refikî, 5 heceli şiirlerinde çoğunlukla 3+2 durağını tercih ederken, 7 heceli şiirlerinde durak kullanmamıştır.

Şairin, 11'li şiirlerinin bazı mısralarında hece sayısını fazla ya da eksik olduğu görülür. Birkaç şiirinde görülen bu kusur şairin başarısızlığından

kaynaklanabileceği gibi divanın elimizdeki nüshası yazılırken dikkatsizlik sonucu ortaya çıkmış da olabilir. Nitekim bazı şifahî kaynaklar, şairin, çalışmamıza kaynaklık eden eserinin şair tarafından divanın başka bir nüshasından kopya edildiğini belirtmekteler.

Hece fazlalık ya da eksikliği tespit ettiğimiz şiirleri ile ilgili birkaç örneği aşağıda göstermeyi uygun bulduk:

Peygamberin çehâr-ı yârı bu zâtlar

Mahşer günü olur nice hikmetler

Âb-ı kevser ellerinde şerbetler

Ebu Bekir Omer Osmân Ali'nin

(21/4)

Dörtlüğün birinci mısraı 12 heceden oluşmaktadır. Bu mısraın vezne ve durağa uyması için "çehâr-ı yâr" tamlamasının "çehâr-yâr" olarak okunması gerekir ki vezin ve anlam bakımından uygun olan da budur.

Savum ile salât zekât ile hac

Kelime-i şahâdet her derde ilâc

Devam it Refikî koymaz hak muhtâc

Çünkü seni ehl-i tâ'at yarattı

(38/4)

"Kelime-i şahâdet her derde ilâc" mısraı 12 heceden oluşmaktadır. Bu mısradaki bulunan fazlalığın yanlış yazım olması mümkün değildir, çünkü bu mısradaki bulunan kelimelerde esre, üstün ve ötre fazlalığı ya da eksikliği olamaz. Diğer taraftan kelimelerin hiç birinde hece düşürülemez.

Refîkî sözlerin hata sayarlar
 Hıfz eyle lisânın belki duyarlar
Seni birkaç gün habse koyarlar
 Ne çare söylerdir gel imana bak
 (39/4)

dörtlüğünde üçüncü mısraın 10 heceyle vezne uymadığı görülür.

Refîkî halk oldun sen bahtı kara
 Kader için yazılı Kur'an'da ara
 Vekâne emru'llâhi kaderen makduren
 Hazine-i gaybindan merzuk it beni
 (49/8)

dörtlüğünde ise ikinci mısraın 12, üçüncü mısraın 13 hece olduğu görülür. İkinci mısrada için kelimesinin başındaki "i" ünlüsünü düşürerek bu mısraı vezne uydursak bile üçüncü mısraın vezne uyması mümkün değildir. Belki de mısraın tümü Arapça olduğu için vezne uygunluk gözetilmemiştir.

Aşağıdaki şiirde ayakları oluşturan mısraların hiçbirinin vezne uymadığı görülür.

Biz ehl-i tevhîdiz imân itmişiz
Dilde ikrâr kalbde sadâkatimiz var
 Âbâ ü ecdâddan böyle gitmişiz
Doğrudur dinimiz adâletimiz var

Vatân için cândan geçeriz her kez
 İsterse yaz olsun diler olsun güz
 Ne Rab ne Acem Türk oğlu Türküz
Başka devletlere ne minnetimiz var

Bütün vatân için cândan geçeriz
 Harbde su yerine kanlar içeriz
 Türkiye namına sancak açarız
Bizim de müstakil bir hükümetimiz var
 (52/1-2-3)

Aşağıdaki dörtlülerde hece sayısı fazla mısralar olduğu halde bu mısraların dörtlüklerin bütününde ahengi fazla bozmadıkları görülür:

Eylerim iltica kâdîr Allâh'ım
Tarîk-i müstakîme irşâd it beni =(12)
 Yetişür âh ile nalân olduğum
 Yâ Rab visâline sen şâd it beni
 (40/1)

Öğünüp âleme kendin satarsa
İttiği ibadete riyâ katarsa =(12)
 Bu yüzden kazanup malı artarsa
 Bilmem muradına nail olur mu
 (50/2)

Asılzâde olan böyle iş tutmaz
Yaptığı ibadete hiç riyâ katmaz = (12)
 Dâim tatlı söyler bir kul incitmez
 Hiç kötü işlere fâil olur mu
 (50/3)

Refikî böyleye sen olma yakın
 Muhabbet eyleme şerrinden sakın
Fitne çıkarmadığı gün yüzüne bakın = (13)
 Sanırsın büyük bir kasâveti var
 (53/5)

Kimseler düşmesin âteşi aşka
 Hiçbir dert benzemez ölümden başka
Idareye ihtiyaç olmasa keşke =(12)
 Elim işe varmaz çok âvâreyim
 (70/3)

Nefis ne istersin bu bî-çâreden
Bir gün sözine yildim mi senin
Ne iyilik istersin bu fukaradan
Bir gün yüzine güldüm mü senin
 (31/1)

c.Kafiye ve Redif:

Refikî, her ne kadar Divan şiiri geleneğini yansıtan şiirler de yazmış olsa da şiirlerinin çoğu halk şiiri olduğu ve redif ve kafiye konusunda da halk şiiri redif ve kafiye anlayışını benimsemiştir.

Halk şairleri şiirlerini genellikle irticalî oluşturdukları için göz kafiyesinden ziyade kulak kafiyesine ağırlık vermişlerdir. Elimizde birinci elden divanı bulunan şairimiz şifahî kaynaklardan öğrendiğimize göre şiirlerini doğrudan yazıya aktarmış olsa da göz kafiyesinden ziyade kulak kafiyesine ağırlık vermiştir. Bu durum hem Arapça-Farsça hem de Türkçe kelimeler için geçerlidir.

Hudanın nehyidir ey zalim "kasdın"
 Ta'ife-i nisa hep senin "dostun"
 Daima istersin erişmez "destin"
 Elinden fırsatı aldım ben "senin"
 (31/3)

Yukarıdaki dörtlükte “kasd” kelimesi “d” ile biterken “dost” ve “dest” kelimeleri “t” ile bitmektedir. Fakat “kasdın” kelimesi “kastın” şeklinde de okunabilir. Uyumu sağlayan asıl ses “s”dir.

Şair, Divân şiiri geleneğine göre yazdığı şiirlerinin hemen hepsinde göz kafiyesini kullanmıştır:

Bu fenâ zevk u safâsı bâkî değil “pür-hayâl”
 Kâfdan kâfa hükm eylesen irişür âhir “zevâl”
 Kıs b ü kâra girdi haram aradan kalkdı “helâl”
 Bundan sonra yüz mi güler dâ'imâ hüzn ü “melâl”

.....

Ol kim rahm eyleye hâlimize ol “zü'l-celâl”

.....

Tefrîk idüp kendümüzü olmayalım “ehl-i dâl”

.....

Yol bulursa îmânına mel'ûn ider “pâyimâl”

.....

Yevm-i mahşer emr olunur cehenneme “bî-su'âl”

(29)

Bunun yanında gazel tarzında yazdığı şiirlerde kulak kafiyesini görmek de mümkündür. Aşağıdaki beyitlerde “kıyas” ile “has” kelimeleri Arap alfabesindeki iki farklı “s” ile yazıldığı için göze değil kulağa hitap eden kafiye oluşturmaktadır.

.....

Tûtiyâ-i ma'rifetle sil gözün perdesini
Nice sırra vakıf ol kim idemez kimse "kıyas"

Gussadan âzâd olursam gel Refikî tut sözüm
Âlem içre it tezellül dimesinler sana "has"
(17/6-7)

Yine aynı şekilde aşağıdaki beyitlerde, farklı sesler olan "ç" ve "c" arasında kulak kafiyesi yapılmıştır:

.....

Altı sem üstü aseldir yaldanıp olma harîs
İzhârı hûb izmârı çirkin yüzünde var "peçe"

Geldi nice kahramanlar ez-cümle Rüstem-i Zâl
Nâ-bedîd oldı cismi şöhreti var "ayruca"
(19/6-7)

Refikî, redif ve kafiye seçiminde de bazen tutarsız davranmıştır. Bazı şiirlerinde redif, birime uyum sağlayamazken bazı şiirlerinde de bütün mısralarda aynı kafiye kullanılmamıştır. Bu şiirlerde ahenk redifle sağlanmaya çalışılmıştır. Meselâ, aşağıdaki dörtlükte ilk iki mısra birbiriyle kafiyeli iken üçüncü mısra ile ilk iki mısra arasında bir uzun "u"dan başka ses benzerliği yoktur ki bu da kafiye oluşturmamaktadır:

Aklı cünunum
Nefse zebunum
Artdı zünubum
Dergâha geldim
(3/1)

Refîkî'nin şiirlerinde kimi dörtlüklerde de hiç kafiye kullanılmamıştır. Bu birimlerde ahenk yukarıda da belirttiğimiz gibi redifle sağlanmaya çalışılmıştır:

Yâ Rab halk eyledin cümle mahlûkı
İmtihan idecek yok senden gayri
Gönderdin peygamber virdin Kur'ân'ı
Hükmünden soracak yok senden gayri
(33/1)

Redif ve kafiyenin yanı sıra az da olsa alliterasyona da başvurmuştur. Aşağıdaki örneklerin ilkinde son mısradaki "z, a, b," sesleriyle, ikincisinde ise ilk mısradaki "s" sesi ile aliterasyon yapılmıştır.

Nefs-i emmâreye virme sen fırsat
Hıfz îmânımı âhir âkıbet
Emr it habîbine itsin şefâ'at
'Azabından yâ Rab âzâd it beni
(40/2)

Sen resûli bâ-safâsın
Yâ Muhammed Mustafâ
Ümmete kân-ı vefâsın
Yâ Muhammed Mustafa
(43/1)

Kimi şiirlerinde de ana kafiye istikrarsız kullanılmış, hatta ana kafiye ile redif birbirine karışmış. 51. şiiri buna örnek gösterebiliriz:

.....
.....söz söyle
.....
.....sabr eyle

.....
terk eyle

.....
itikad eyle

.....
söyledi böyle

Bir gazelinde "hayfa kadirim bilmedim" redifini muhtemelen Ahmet Paşa'nın

Çin-i zülfün miske benzetdüm hatasın "bilmedüm"
 Gey perişan söyledim bu yüz karasın "bilmedüm"²⁶

beyti ile başlayan gazelinde esinlenerek kullanmıştır:

Kalmadı cismimde kudret "hayfa kadirim bilmedim"
 Geçdi ömrüm bu ne gaflet "hayfa kadirim bilmedim"
 (46/1)

Elli ikinci şiirde kullandığı "var" redifi ve şiirin kafiyesi de Nedim'in "vardur" redifli şiirini hatırlatmaktadır.

Bütün vatan için candan geçeriz
 Harbde su yerine kanlar içeriz
 Türkiye namına sancak açarız
 Bizim de müstakil bir hükümetimiz var
 (52/3)

²⁶ Ali Nihat TARLAN: Ahmed Paşa Divanı, (İstanbul 1966), 211.

Sıkılma bezme gel bîgâne yok davetlimiz ancak
Nedîmâ bendeniz var bir dahi sultanımız vardır²⁷

Refikî'ni 58. şiirinde “olmuş olmamış” redifini kullanarak onun şiirlerinde nadir rastladığımız güzel bir söyleyiş yakalamıştır:

Ben dâr-ı fenâdan lezzet almadım
Varlık ile yokluk “olmuş olmamış”
Çünkü yârânlardan vefâ bulmadım
Azlık ile çokluk “olmuş olmamış”
(58/1)

Aynı güzelliikteki bir söyleyişi de aşağıya bir dördlüğünü aldığımız şiirinde de görmek mümkündür:

Bir sitemkâra düşdüm ne güler ne güldürür
Gözlerimin akar yaşı ne siler ne sildürür
Ne “red” ider ne söz virir hayaline yeldirir
Gitti elden ihtiyarım zay oldu varım benim
(78/2)

Sevdiğim zatına şikâyetim var
Şifahen söyleyim gel “yavaş yavaş”
Derunum kan gönlüm gam-güsar
Gel otur yanıma gül “yavaş yavaş”
(80/1)

²⁷ Hasibe MAZIOĞLU: *Nedim*, (Ankara 1988), s.130

Her ne kadar yavaş yavaş gülünmezse de yukarıdaki dörtlükte “yavaş yavaş” redifi şiire bir türkü havası katmaktadır. Redifin, buradaki gibi kafiye kelimeyle münasebetsiz oluşuna sonraki dörtlüklerde de rastlamaktayız:

Sen vurdun sineme onulmaz yare
Aradım derdime bulunmaz çare
Ne kemligim gördün ey kalbi kara
Gel düşün hâlimi bil yavaş yavaş
(80/3)

Refîkî, bir iki şiirinde iç kafiye de denemiştir:

Recâm bu “Hudâ” itme “cüdâ” o yâr “uykuda”
Seslerim yâr neden uyanmaz kaldım “kayguda”
(104/1)

Taze “narımsın” “sevdakârımsın” bana “yarımsın”
Ölsem vazgeçmem ben senden “vefakârımsın”
(106/1)

d.Ayak:

Halk şiiri içerisinde önemli bir yer tutan ve gelenek içerisinde halk şairlerinin başarılarını ortaya çıkaran unsurlardan biri olan ayak konusunda ise diğer birçok konuda olduğu gibi bazı aksaklıkların olduğu görülür. Refîkî, ayakları her ne kadar kolay ve kafiyesi bol kelimelerden seçmişse de birçok şiirinde ayak tekrarına düştüğü ve ayaktan çıktığı görülür. Aşağıdaki şiirin birinci dörtlüğünün dördüncü mısraındaki ayak kelimesi beşinci dörtlükte tekrarlanmıştır. Şair, şiirin dördüncü dörtlüğünde ise ayaktan çıkmıştır:

Kurdum kalbime mirâtı
 Dünyâ gözûme görünmez
 Aldım gözûme cüreti
 Sırdır ahvâlîm bilinmez

Câhil nâdân olmaz isen
 Her işlerin olur âsân
 Eğer sâdık-ı kâmil isen
 Sözünde hilaf bulunmaz

Medh ü zemm itme âlemi
 Acep bu şöyle böyle mi
 Çalınmış kudret kalemi
 Bu aşk kalemden silinmez

Yürü var ehl-i tecrîde
 Ki kalsın aradan perde
 Sakın yatma sen seherde
 Uyanıklar mahrum kalmaz

Yokdur kimseye himmetin
 Sûrete uymaz sîretin
 İnde`n-nâs yokdur kıymetin
 Refikî kadrin bilinmez.

(14)

Ayaktan çıktığı bazı şiirlerin ayakları ise şunlardır:

Derûnumdan bir an gitmez

Senden gayrı zikr itmez

Ki gönül gayre meyl itmez

Ki sözi asla kâr itmez

Münâcat gayra kâr itmez

Kimini ber-murâd itmez

Refikî ağlar âr itmez

(15)

Kocalur gençliğin zamanı geçer

Yorulur dinçliğin zamanı geçer

Vakit zây idersin zamânı geçer

Daha iş görmenin zamanı geçer

Görmeye her işin zamanı geçer

(54)

Varlık ile yokluk olmuş olmamış

Azlık ile çokluk olmuş olmamış

Bana böyle aheb olmuş olmamış

Ammâ bunun aslı olmuş olmamış

Ammâ takîb eden olmuş olmamış

(58)

Korkma benden sana bir ziyân olmaz

Söylemem kimseye sırr âyan olmaz

Sevdâ çekenlerde bilmeyen olmaz

Ol zaman kadrini bilmeyen olmaz

Yazık Refikî'ye bir diyen olmaz

(71)

İsterse kız olsun ister dul olsun

Ölünce kapusunda kul olsun

Başı punar ayakları göl olsun

Senin gözlerinden yaşalar sil olsun

Kendine münâsib varsın yâr bulsun

Dir ki âteşime yansın kül olsun

Yalan söyleyenin dili lâl olsun

(83)

Aşağıdaki örnekte ise “bilmez, gelmez, silmez” kelimelerine “bilmem” kelimesi kafiye yapılarak ayaktan çıkıldığı, “bilmez” kelimesinin iki defa kullanılmasıyla da ayak tekrarı yapıldığı görülür:

O zalim hâlimi bilmez nedendir

Gözlerim yanıma gelmez nedendir

Merhamet eyleyüp silmez nedendir

Yâr gülmez yüzüme bilmem nedendir

Vefâsız kadrimi bilmez nedendir

(85)

Şairin ayak tekrarına düştüğü şiirlerin sayısı fazladır:

Yaratdı hem kendi nûrundan Mevlâ

Halk itdi kalemi yaz didi Mevlâ

Mü`minler üzerine farz oldu hâlâ

Değil mi Refikî şöhret-i a`lâ

(97)

Muradım almadan geçtim giderim

Şu yalan dünyâdan göçdüm giderim

Bağım virân oldu geçtim giderim

Cân kuşu kafesten uçdı giderim

Giyindim egnime geçtim giderim

Bağım vîrân oldu geçtim giderim

Ecel şerbetini içdim giderim

Gelmez yola çıplak düşdüm giderim

Hakk'ın hikmetine şaşdım giderim

(107)

Bazı şiirlerde ayak içerisinde kafiye kullanılmadığı, bu ayaklarda ahengin redifle sağlanmaya çalışıldığı görülür:

Bâd-ı sabâ takdîm eyle bak ne dir

Şifâhen de takrîr eyle bak ne dir

Selâmımı teblîğ eyle bak ne dir

O nûru'l-Hudâ'ya söyle bak ne dir

Olsunlar şefîm söyle bak ne dir

O sultana bunu söyle bak ne dir

(64)

4-Şiirlerinin Muhteva Özellikleri:

Âşık Refikî'nin şiirlerini konu bakımından iki gruba ayırarak, birinci grupta tevhid, münacat, naat gibi dinî konulu şiirlerini, ikinci grupta ise büyük

bir bölümünü nasihat, taşlama ve güzellemelerin oluşturduğu lâdinî şiirlerini inceleyebiliriz.

Şairin nasihat ve yergi içeren şiirlerinde de dinî bilgilerinin ve bu bilgiler ışığında olaylara dinî yönden yaklaşmış olmasının etkisi olması dolayısıyla onun şiirlerinde en dikkate değer konular dinî konulardır. Bunda imamlık yapmış olmasının ve dönemin, kendi tabiriyle "çirkâb"ından kaçıp Allah'a sığınmasının etkisi olmuştur:

Ey Refikî virme kendin çirkâb-ı dünyâyâ sen
Geçirme ömrün bahârın gaflet içre böylece
(19/10)

4. Şiirlerinin Muhteva Özellikleri:

a. Dinî Konulu Şiirler:

Refikî, divanına, divan geleneğinden etkilenecek dinî konulu şiirlerle başlamıştır. Refikî'nin dinî konulu şiirlerini tevhid, münacat, naat türündeki şiirleri, ilâhî aşkı terennüm ettiği şiirler, tarikata ve şeriata dair az sayıdaki şiiri ve dört halife methiyesi oluşturur. Ayrıca sual-çözüm türünde yazdığı altı şiirinde de (92, 93, 94, 95, 96 ve 97) dünyanın yaratılışı ve cennetle ilgili konuları işlemiştir.

Refikî, dinî konulu şiirlerinde acz ve yalvarma içerisindedir. Bunda içinde bulunduğu şartların, yaşadığı dönemin etkisi vardır. Bazı şiirlerinde büyük bir mutasavvıf tavrıyla Allah için zevki ve dünya malını bir kenara bıraktığı görülür:

Bülbülün güle efgânı
Seher vaktidir zamânı
İstemem zevk-i cinânı
Yarin hasreti firkati

(5/2)

Neylerim zevk u safayı
 Çekerim cevri ü cefayı
 İstemem beni bî-vefâyı
 Mest oldum beni söyledi
 (6/2)

Cihânın lezzetini tattım
 Helâli harâma katdım
 Cümlesin bir pula satdım
 Şimdi boş hanı neylerim
 (10/3)

Naat:

Refikî, divanına bir naatla başlamıştır. Arapça-Farsça kelimelerin çokça kullanıldığı bu şiirinde ve diğer naatlarında (1, 8, 43 ve 64) Hz. Muhammed'e olan aşkını içtenlikle dile getirmiş, ona ümmet olmanın ne kadar övünç verici olduğunu söylemiş, sürekli eleştirdiği döneminin insanların kurtuluşu için onun yolundan gitmek gerektiğini vurgulamıştır:

Ol halık-ı lemyezel
 Ebedî âhir ezel
 Bize virdi ne güzel
 Mustafa peygamberi
 Salla'llahu ve sellem
 İki cihan serveri
 (1/1)

Geçdim can ile serden
 Aşkından Mustafa'nın
 Ma-siva-yı ağyardan
 Aşkından Mustafa'nın
 (8/1)

Sen resûli bâ-safâsın
 Yâ Muhammed Mustafâ
 Ümmete kân-ı vefâsın
 Yâ Muhammed Mustafâ

Söylenir dillerde vasfın
 Medh ider seni Hûdâ
 Cümleden yüce müctebâsın
 Yâ Muhammed Mustafâ
 (43/1-2)

Refikî, öbür dünyada peygamberin şefaatine mazhar olmayı arzu etmenin yanı sıra bu dünyada da onun ebedî istirahatgâhını ziyaret ederek feyiz bulmayı arzulamaktadır, fakat çektiği maddî sıkıntıdan dolayı hac farızasını yerine getirememektedir:

Sultan-ı kevneyne var arz-ı halim
 Bad-ı saba takdim eyle bak ne dir
 Okusun mefhumunu bilsin ahvalim
 Şifahen de takrir eyle bak ne dir

Âşıkım dünyada nur cemaline
 Müyesser olur mı sor visaline
 Ezvac u evladı hem etba'ına
 Selâmımı tebliğ eyle bak ne dir

Elde sim ü zer yok gitmesi muhal
 Vesaitsiz gitmege bende yok mecal
 Yüz sürem ravzasına irmeden eccl
 O nuru'l-Huda'ya söyle bak ne dir

Dünyada ben hasret gidersem eger
 İtmesin ahirde beni mükedder
 Ebu Bekir Ömer Osman hem Haydar
 Olsunlar şefi'im söyle bak ne dir

Salat ile selam ruh-ı pakine
 Himmet itsin yüz süreyim hakine
 Refikî layık mı şefa'atine
 O sultana bunu söyle bak ne dir
 (64)

Münacat:

Refikî, divanındaki diğer şiirlerinin arasına serpiştirdiği münacatlarında (2, 9, 18, 40, 48, 49, 65, 102) bir yandan günahlarının bağışlanmasını dilerken, diğer yandan da yaşadığı zorlukları dile getirmiştir. O, dünyanın geçiciliğini idrak ederek samimi bir tavırla ilâhî aşka yönelmiş ve sürekli kötüye giden dönemden kurtuluşu Allah'a sığınmakta bulmuştur.

Eyle sen meded
 Ey ferd ü samed
 Kusurum bî-had
 Avf it günahım
 (2/4)

Çoktur benim günâhım
 Semâya çıkar âhım
 Hiç kimse avf idemez
 Sen var iken Allâh'ım

Uydum kâfir şeytâna
 Daldım bahr-i ummâna
 Tuttum elim yüzüme
 Geldim yâ Râb dîvâna
 (9/1-3)

Yâ Rab koyma beni rûz u şeb gamda
 Vîrâne gönlümi sen âbâd eyle
 Dâimâ mükedder koyma âlemde
 Def-i gam eyleyüp gel sen şâd eyle

Almadım dünyâdan bir türlü lezzet
 Ne irdim mensûya ne de bir devlet
 El kahrı altında çektim meşakkat
 Yeter Refîkî'yi sen âzâd eyle
 (48/1-4)

Ya Rabbi kul idim eyledim taksir
 Dü cihan sen beni eyleme tahkir
 Refîkî gelecek sana misafir
 Vazgeç günahımdan eyle ihsanı
 (13/7)

Refîkî, münacatlarında Allah'ı birlemenin yanı sıra dönemini eleştirerek dünyevî işlerden artık usandığını, gerçek aşka yöneldiğini söylemiştir:

Almadım dünyadan bir türlü lezzet
 Ne irdim mensuya ne de bir devlet
 El kahrı altında çekdim meşakkat
 Yeter Refikî'yi sen azad eyle
 (48/4)

Ya Rabbi içirme rızık için zehri
 Çekilmez birkaç yüz kişinin kahrı
 Bilinmez kıymetin olsan da dehri
 Hazine-i gaybindan merzuk it beni
 (49/2)

Türk şiiri geleneği içerisinde sıkça yazılıp söylenen “elif-nâme” türünü Refikî münacat olarak kaleme almıştır:

Elif Allah'ı zikr ider daima dilim benim
 Ba basirdir bilürem hem görürüm yolum benim
 Ta temenni eyleyüpdür ruz u şeb gönlüm benim
 Adline yokdur tahammül afvunla yad it beni
 Se sakildür günahkâra adl idersen ya Kerim
 Ruz-ı mahşer nas içinde bî-çare kalır le'im
 Cim cemalinle müşerref eyle bizi ya Rahim
 Adline yokdur tahammül afvunla yad it beni
 (102/1-2)

Bunların dışında devrini eleştirdiği bazı şiirlerinde de münacatta bulunmuştur:

Arada fuhşiyat oldu aşikâr
 Semadan rahmetler mevsimsiz yağar
 Zulümden münezzehtir ey Perverdigâr
 Düşürme sen bizi amana şimdi
 (36/3)

Tevhid:

Şairin işlediği dinî konulardan biri de tevhiddir. Refikî divanında 15, 23 ve 33. şiirler tevhid konulu şiirlerdir. Şair, Allah'ı tevhid ederken onun aşkıyla ne kadar dolu olduğunu, ondan başka bir ilâh tanımadığını dile getirir:

İlâhî vahdet-i aşkın
Derunumdan bir an gitmez
Bilürem dili âşıkın
Senden gayri zikr itmez

(15/1)

Refikî, Allah'ı tevhid ederken onun dünyayı ne kadar mükemmel bir şekilde ve insanları da başka başka sıfatlarda yarattığından bahseder:

Yaratdı ahsen-i takvim
Beni insanı ol Kerim
Düşmüşem ya Rab tut elim
Münacat gayra kâr itmez

Kimine viridi ni'meti
Kimine malı nikbeti
Viridi kimine sıhhati
Kimini ber-murad itmez

(15/4-5)

Refikî, günahlarını bağışlaması için Allah'a sığınır:

Refikî tağlardan ağır günahım
Ya Rab senden gayri yokdur penahım
Afv eyle suçumu sen padişahım
Ya Rab senden gayri yokdur bir ilâh

(23/9)

Şair, yapılan ibadetlerin Allah için olduğunu, sevapların onun için kazanıldığını ve günahların hesabının da mahşer gününde yine onun huzurunda verileceğinden bahsetmektedir:

Ya Rab halk eyledin cümle mahlûkı
İmtihan idecek yok senden gayri
Gönderdin peygamber virdin Kur`ân'ı
Hükmünden soracak yok senden gayri

Kıldığım namazlar tutduğum oruç
Dergâh-ı Huda'ya itmezse uruc
Yığılıp üstümde kalırsa bu borç
Merhamet idecek yok senden gayri

Bir hayır amelim yokdur işimde
Hırs-ı dünya gitmez durur karşımda
Yarın mahşer günü mizan başında
Mürüvvet idecek yok senden gayri

(33/1-2-3)

Tevhid konulu şiirlerin yanı sıra bazı şiirlerinde de ilâhî aşkı terennüm etmiştir. Divandaki 5, 6, 16, 32, 57, 62 ve 63. şiirlerinde ilâhî aşk temasını işlemiştir:

Refîkî sendeki nedir hikmet
Aşk-ı mecazi mi yoksa hakikat
Hakk'a âşık ise ne büyük devlet
Sen candan geçersin canan uğruna

(57/3)

Degildir cennet maşukam
 Didar-ı Hakk'a âşıkam
 Kızbim yok sözde sadıkam
 Ruz u şeb budur hayalim
 (16/2)

Aşk odına yandı canım
 Zikr ider durmaz lisanım
 Âşıkı cemalu'llahın
 Refikî eyler mübahat
 (63/6)

İlâhî aşkı terennüm ettiği şiirlerinde Allah'a kavuşmak için gece gündüz feryad ü figân etmektedir:

Feryâd eylerem subh u şâm
 Serim sevdaya salmışam
 Acep hayrette kalmışam
 Yarin hasreti firkati

Refikî zikr it Allah'ı
 Mahrum kalmazsın billâhi
 Göreydim cemalu'llahı
 Yarin hasreti firkati
 (5/3-4)

Çehâr-Yar-ı Güzin Methiyesi:

Türk edebiyatında özellikle mesnevi geleneği içerisinde bir bölüm olarak işlenen dört halifeye övgü, gelenekteki adıyla "çihâr-yâr-ı güzin" türüne Refikî, bir şiirinde yer vermiştir. Aşağıya tamamını aldığımız bu şiirinde şair, dört halifeye olan sevgisini dile getirmektedir:

Dört kimsenin hasretini çekerim
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin
 Her vâfında kebâb olur ciğerim
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin

Âhir zamân peygâamberin ümmeti
 Cümle mahlûkâtıdan yüce rifati
 Yevm-i Arâsâtda olur himmeti
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin

Zebûr da Tevrât da İncîl Furkân da
 Medh eylemiş Rabbu'l-celîl burhânda
 Şefâati olur yevm-i mîzânda
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin

Peygamberin çehâr-yârı bu zâtlar
 Mahşer günü olur nice hikmetler
 Âb-ı kevser ellerinde şerbetler
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin

Mahlûkât yirinde kalkar ser-te-ser
 Kimi yaya kimi atlı avret er
 Hem dağılır ellerinde şerbetler
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin

Mahşer olur gelir mahlûk fevc fevc
 Sanki deryâ cûşa gelmiş mevc mevc
 Dûstlar için ellerinde hulle-tâc
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin

Dir Refîkî dîdem doldı yaş ile
 Yollarına cânım kurbân baş ile
 Yâ Rab bizi meclisinde haşr eyle
 Ebû Bekir Ömer Osmân Ali'nin
 (21)

Diğer Dinî Konular:

Refîkî'nin bu dört başlık altında incelediğimiz şiirlerinin dışında yukarıdaki konulardan farklı şiirlerine de rastlamaktayız. Bunlardan 3 ve 34. şiirlerinde tarikat ehli olduğunu dile getirmektedir:

İtdim nedamet
 Eyle şefa'at
 Pire dehalet
 Dergâha geldim

Arz itdim seni
 Pirler piranı
 Kabul it beni
 Dergâha geldim

Pirim Mevlânâ
 Dönem pervane
 Refîkî edna
 Dergâha geldim

(3/3-5-7)

Zahid gaybıma su-i zann itme
 Yaramaz işlerin şadı mıyız biz
 Nas-ı kerih görüp kendin medh itme
 Tarikat ehlinin yadı mıyız biz

Refikî derunun gevher dikkânı
 İlm meclisinde buldum irfanı
 Habib-i Huda'dır şefa'at kânı
 Şeri'at babının hâdımıyız biz
 (34/1-4)

Refikî, divanında "Sual" ve "Çözüm" başlığı altında yazdığı altı şiirinde (92, 93, 94, 95, 96, 97) de dinî konu diyebileceğimiz, dünyanın yaratılışının hikmetinden ve cennetten soru-cevap şeklinde bahsetmiştir. Bu şiirlerde önce bazı sorular sormuş ve okuyucuyu düşünmeye sevk etmiş, sonra da her dörtlüğe bire bir cevap vermiştir:

Sual

Arz ile semayı Rabb-i zü'l-celâl
 Neden halk eyledi mufasssal söyle
 Halk itdi Adem'i zat-ı bi-zeval
 Neden tasvir itdi sen takrir eyle
 (92/1)

Çözüm

Arz ile semayı hafız-ı mutlak
 Binasını sudan kurdı efendim
 Su incimad idüp hem oldu toprak
 Köpüğünden heva turdı efendim
 (93/1)

Sual

Müminler cennet-i a'lâda köşke
 Merdivensiz nice çıkar eglenür
 Dünyada bir misli var mıdır başka
 Acep nerde karar ider eglenür
 (94/1)

Çözüm

Cennetin köşkleri emre muntazır
Yat dir isen yatar kalkar eglenür
Bak dünyada anın misli devedir
İh dir isen ihlar kalkar eglenür

(95/1)

Ayrıca 38. şiirde dünyanın yaratılışını ve 31. şiirinde de nefis konusunu işlemiştir:

Üç şey ile tezyin itdi bu yiri
Yağmurla ulema adil şah biri
Bulunduğı mevki hiç kalmaz giri
Huda bunu dine kuvvet yaratdı

(38/3)

Nefis ne istersin bu bî-çareden
Bir gün sözüne yildim mi senin
Ne iyilik istersin bu fukaradan
Bir gün yüzüne güldüm mi senin

(31/1)

b. Lâdinî Konulu Şiirler:

Refîkî, din dışı konularda yazdığı şiirlerinde bazen bir vaiz, bazen içli bir âşık, bazen dertli bir baba, bazen de atalarının kahramanlıklarıyla övünen vatanperver bir şair rolünde karşımıza çıkar. Şiirlerindeki bu konu çeşitliliğinin sebepleri, kendinden önce yaşamış ve çağdaşı olan halk şairlerinden etkilenmiş olması ve milletin tarihiyle, çevresinde olup bitenlerle, devrin

olumlu-olumsuz bütün toplumsal olaylarıyla, hatta etrafında gördüğü güzellerle yakından ilgilenmesi, en azından bigane kalmamasıdır.

Vaiz tavrıyla yazdığı ve nasihat içeren şiirlerinde dinî bilgilerinin etkisi olsa da bunlar daha çok günlük ve toplumsal hayatla ilgilidir.

Onun şiirlerinde her Müslümanın bilmesi ve uyması gereken dinî bilgiler ve kuralların yanında, şahsi olduğu müddetçe helâl dairesine giren, fakat dinî konularla yakından ilgisi olmayan konuları bulmak da mümkündür.

Dünya ve Ahiret Hayatı:

Refikî, din dışı konularda yazdığı şiirlerin büyük bir kısmında dünyanın geçiciliğinden, insanların doğru yoldan sapmış olmalarından bahseder ve onlara nasihatlerde bulunur. Eleştiriler yönelttiği insanlar, devrin çarpıklıklarına uyan ve geleneğe, adab-ı muaşerete ve dine aykırı davranan insanlardır. Refikî'ye göre bu durumdan kurtulmanın tek çaresi dünya işlerinden el çekip ilahi aşka yönelmek ve peygambere iyi bir ümmet olmaktır. Çünkü bu dünya hiç kimseye kalmamıştır ve kalmayacaktır; sonunda herkes bir gün ölecek ve hesaba çekilecektir.

Refikî, artık sürekli kötüye giden hayat içinde müminlerin rahat olamadıklarını söylemektedir:

Rahat yok mümine dünyada her dem
İbtilaya sabur Hakk'a şükr eyle
Hakikat yolundan ayrılma bir dem
İbtilaya sabur Hakk'a şükr eyle

(45/1)

Şair, nasihat içeren şiirlerinde dünyevî zevklerden yüz çevirerek iman sahibi olmanın ve öbür dünyaya hazırlanmanın gerekliliğinden bahsetmiştir:

İkaz ol gafletden ahir zamandır
Bize lazım olan şimdi imandır
Ya Rab bizi bu gafletten uyandır
Hiç kimseye kalmamışdır bu cihan
(20/2)

Şair, zaten lezzet alamadığı bu dünya malının varlığı ile yokluğu arasında fark görmez:

Ben dar-ı fenadan lezzet almadım
Varlık ile yokluk olmuş olmamış
Çünkü yaranlardan vefa görmedim
Azlık ile çokluk olmuş olmamış
(58/1)

Refikî, sosyal hayatın en önemli olaylarından biri olan evlilik konusuna da değinmiş, zamanın genç kızlarının gönül işlerinde ikiyüzlü davrandıklarını, erkekleri aldattıklarını söyleyerek ve bu konuda gençlere nasihatlerde bulunmuştur:

Bir yigit arasın bulsun dengini
İsterse kız olsun ister tul olsun
Her sözünde sadık bulsun kendini
Ölünce kapusunda kul olsun

Seninle vad ider sözünde turmaz
Sarılup boynuna halini sormaz
Hem güler yüzüne hatırın kırmaz
Dir ki ateşime yansın kül olsun
(83/1-5)

Şairin, yaşadığı dönemde kadın-erkek münasebetlerinde haram-helâl gözetilmez:

Alefte kadınlar şimdi ellerde serbest gezer
İnkâr itmiş emr-i Hakk'ı kimseden itmez hazer
Maazallah meydan içre zahiren eyler bazar
Bozuldu ahlakı insan dahi tutmaz aşîyan
(30/4)

Şair, dünya ne kadar kıymetli olsa da onun ma-siva olduğu bilinciyle okuyucusuna dünyaya heves etmemeyi, bu yolla kıymet kazanmayı öğütler:

Ma-sivaya virme kendin fanidir itme heves
İzzet-i dünyayı terk it ta olsun kadrin yüce
(19/2)

Refikî, zamanının insanlarının ikiyüzlülüklerinden, insanî vazifelerini yerine getirmemelerinden, dinden uzaklaşmalarından şikâyet eder:

Sakın nadan ile eyleme ülfet
Sadık ahabab diye tutma ciddiyet
Bekler menfaati senden bir müddet
Hasbi konuşacak bir can kalmadı
(37/2)

Gösterir kendini suret-i hakdan
Halbuki ayrılmaz kendi na-hakdan
Uzak ol daima böyle alçakdan
Anın her sözine sen dime öyle
(55/2)

Refikî'nin yaşadığı devirde sosyal çarpıklıkların artması sebebiyle helâl kazanç zorlaşmıştır:

Safası dünyanın zıll-ı hayaldir
İnsanı aldadan ehl-i ayaldır
Bu zamanda helâl kazanç muhaldır
Var ise bir dane gelsin meydane

(7/3)

Beşerî Aşk:

Refikî, yirminin üzerinde şiirinde beşerî aşkı işleyerek güzellemeler söylemiştir. Onun sevgilisi de her şairinki gibi vefasız, eziyet edici, vuslata izin vermeyen, güzel, güzel olduğu kadar da baştan çıkarıcıdır.

Beşerî aşkı terennüm ettiği kimi şiirlerinde biçare bir âşık rolünde , yardan merhamet dilerken vuslatı arzuladığını yare bildirir ve bir türlü vuslatı bulamamaktan şikayet eder ki âşığın bu acınacak hali Türk şiirinde her zaman yakınılarak dile getirilen bir durumdur:

Sevdiğim her daim kaçarsın benden
Korkma benden sana bir ziyan olmaz
Neden yüz çevirip geçersin benden
Söylemem kimseye sırr ayan olmaz

(71/1)

Merhamet itmezse dilber halimiz bilmem nola
O yar beni diler ise minnet itmem bir kula
Gel karşıma eyle sohbet görenler hayran ola
Zann idersem sen benimsin arımız bilmem nedir

(66/2)

Kimi şiirlerinde de yarin vasıflarını her şair gibi hayranlıkla dile getirmiştir. Onun yari, kaşıyla, gözüyle, gerdana dökülen zülüfleriyle ve diğer bütün güzelliği tamamlayıcı unsurlarıyla âşık şiirinde yüzyıllardır aynı bağlılıkla sevilen ve aynı vasıflarla övülen sevgili tipini ortaya koymaktadır:

Dilber kaşlarına olmuşam hayran
Kudretten mi kalem çekilmiş bilmem
Kiprikler al yanak üzre firavan
Zülüfler gerdana dökülmüş bilmem
(67/1)

Sırma saçlarını dökmüş beline
Kınalar yakınmış iki eline
Sallanır naz ider gider yolına
Refikî lâl gider o nazlı gelin
(87/4)

Kirpikler oh gözler üste kaşları yaydır yarin
Lebleri sükkâra benzer cemali aydır yarin
Sohbeti mest ider beni sadası naydır yarin
Sim simalı reftarı ben görmedim ah eylerim
(79/3)

Yardan vefa ve insaf görmediğini dile getirir. Onun sevgilisi de sevildiğini bildiği halde aşığına vefa göstermez, hatta onun içler acısı durumuna kayıtsız kalır:

Sormazsın halimden vefasız yarım
Hiç böyle muhabbet olur mı dilber
Girmez kulağına ah ile zarım
Böyle can cananı bulur mı dilber
(69/1)

Yeter bunca demdir sevdana yildim
 Hayalin gözümde gezdim eglendim
 Ben seni kendime sadık yar bildim
 Çün vefan yok idi bildirmez misin

(77/2)

Aşığa bunca eziyet eden sevgilinin kendisi aynı zamanda aşk derdinin de devasıdır. Âşık, bunu bildiği için tabiplerden bile derman beklememektedir, hatta onların derman diye sunacakları ilacın zehirden başka bir şey olmadığına inanmaktadır:

Ey hekim el vurma gel sen yareme
 Bu yare onulmaz incitme beni
 Başka güna sen bak benim çareme
 Boş sarık sarılmaz incitme beni

Benim bu derdimi kimse anlamaz
 Türlü ilac itsen hiç kâr eylemez
 Yarem yürekdedir hekimler bilmez
 Aşka düşen bilir incitme beni

Derdimin tabibi gelsin yanıma
 Kokusu hem şifa virir canıma
 Bana ilaç virüp girme kanıma
 İlaç kâr eylemez incitme beni

(72/1-2-3)

Refikî, dönemin etkisiyle olsa gerek, yare kavuşmanın parayla olacağını, kendisinin de maddî bakımdan buna gücünün yetmeyeceğini söyler:

Gönül havalandı yüksekden uçar
 Yare kavuşmaya kol kanat açar
 Dimez fukarayım yar benden kaçar
 O yari görmeye elde var ister

Var ise nakad kisb ile kârın
 Olur o nisbetde hem itibarın
 Lebinden emzirir sana dildarın
 Bu zevki sürmeye sim ü zer ister

(74/2-3)

Ayrılık elinden ve sevgiliyi görememekten dolayı derdi artan şair ah çekip ağlamaktadır:

Dil-rübalar içre yari görmedim ah eylerim
 Türli reyhan içre yari görmedim ah eylerim
 Gülden mahrum kaldım harı görmedim ah eylerim
 Salınup giderken yari görmedim ah eylerim

(79/1)

Refikî yanmışdır canı
 Beher gün artar efganı
 Bulamaz yare dermanı
 Gel durma ağla gözlerim

(84/5)

Aşığın derdinin tek çaresi yarin kendisi olmakla birlikte ona kavuşabilmek için her şeyden önce Allah'ın himmetine ihtiyacı vardır. Âşık kendisinin elinden bir şey gelmeyeceğini anladığı noktada vuslat için Allah'a dua eder:

Bülbül-i şeydayım eylerim zarı
 Ya Rab gülden cüda düşürme bari
 Azm eyleyüp gitsem görmege yari
 Boyrazdan kış ider tutar yolları

(82/4)

Bütün bunların yanı sıra Refikî'nin müstehcen şiirler yazmış olmasına, onun dinî konulu şiirlerine bakarak bir anlam veremesek de nihayetinde onun da bir şair olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Nitekim Refikî sadece üç şiirinde (67, 74 ve 89. şiirler) müstehcenliğe yer vermiştir. Aslında onun müstehcen şiirleri her ne kadar diğer şiirlerine ve Refikî'nin şahsına çok yabancı olsa da sonuçta bu şiirleri sadece kendisi için yazdığı, belki de şairlik yeteneğini değişik konularda denemek istediği ya da şiirde beşerî aşkı işleyerek şöhrete ulaşmış olan şairleri taklit etmeye temayül ettiğini düşünerek yadırgamamak gerekir. Fakat beşerî aşkı işlerken şairimiz, kendisinden beklenmeyecek kadar ileri gitmiş, mecazî aşk perdesi ardında hakikî aşkı işlemiş olduğunu zannetmemize bile mahal bırakmamıştır. Aşağıdaki dörtlükler müstehcenlik içeren üç şiirinden alınmıştır:

Terlemiş koynunda turunç memeler
 Al göğsün üstünde çifte şemamlar
 Yazıktır pek sıkılmış sıra düğmeler
 Ne için uçları bükülmüş bilmem

(67/2)

Gönül çuşa geldi haber anlamaz
 On beşine değmiş taze yâr ister
 Nasihat eylerim asla dinlemez
 Koynunda erişmiş taze nar ister.

(74/1)

Sinen cennet bağı leblerin gonca
 Koynunda memeler benzer turunca
 Seherde uğrasam baksam doyunca
 Sineni sineme sarsam olmaz mı

(89/3)

Ağıt:

Ağıt, âşık şiiri içerisinde diğer nazım türleri kadar olmasa da oldukça rağbet gören bir nazım türüdür. Ölen kişilerin arkasından bazen ölen kişinin dilinden söylenen ağıtlar belki de şairin sosyal hayatın acı gerçekleriyle tam anlamıyla yüz yüze kalışının ve bu gerçekler karşısında elinden hiçbir şey gelmeyişinin trajik terennümleridir. Hemen her halk şairi, sosyal yıkımlar karşısında duydukları acı ve kederi ağıt türüyle ortaya koymuştur. Ferdi olarak da genç yaşta ve beklenmedik ölümler ağıtlara malzeme teşkil etmiştir. Türk milletinin karakterinde bulunan vefalılık kaybedilen insanlara da gösterilmiş, onlara hayatta iken duyulan sevgi ve yakınlık ölümlerinden sonra da ağıtlarda yaşatılmaya çalışılmıştır.

Refikî, yaşadığı dönemde birçok sosyal sıkıntının ve salgın hastalığın baş göstermesiyle yakından ilgilenmiş, bir taraftan savaşlarla yakılıp yıkılan yurda seslenirken diğer taraftan maddî imkânsızlıklar nedeniyle yakalandıkları hastalıklara deva bulamayarak ölen insanların geride bıraktıkları ıstıraplı gönüllere tercüman olmuştur.

Onun çevresinde meydana gelen ölüm hadiselerinin çoğu döneminde yaygın olan humma, verem vb. hastalıklardan ve doktorsuzluktan olmaktadır. Şiirlerinden anladığımız kadarıyla Refikî de salgın hastalıklar yüzünden bir oğlunu bir de kızını kaybetmiştir. Refikî, hastalanarak ölen kızı Hatice'ye duyduğu hasreti mısralarında yanık bir ağıt olarak dile getirmiştir.

Esdî ecel yeli dökdi gazeli
 Hasret kıyamete kaldı Hadice'm
 Mevla kısa yazmış ömri ezeli
 Hasret kıyamete kaldı Hadice'm

Vardım ki yüzüne beyaz örtmüşler
 Sandım Hadice'mi gelin etmişler
 Meger eski mevtalara katmışlar
 Hasret kıyamete kaldı Hadice'm

(99/1-4)

Oğlunun da genç yaşta ölmesi Refikî'yi derinden etkilemiştir. Birçok sıkıntı ve acıyı tadan şair, oğlunun ölümüyle gönül eğlencesini yitirmiş ve yapayalnız kalmıştır:

Ey felek oğlumu elimden aldın
 Ya benim gönlümi kimler eglesin
 Menzili çok ızak yollara saldın
 Ya benim gönlümi kimler eglesin

Çağırırım yavrum ses kâr eylemez
 Derdim çokdur benim söz kâr eylemez
 Varırım kabrine küsmüş söylemez
 Ya benim gönlümi kimler eglesin

(98/1-4)

Divanında toplam dört ağıt bulunan şairin diğer iki ağıdı ise yine genç yaşta ölen bir kız ve bir delikanlı için söylenmiştir ve bu ağıtlar onların dilindendir.

On sekiz yaşında, yeni evli iken salgın bir hastalık sonucu hayata veda eden Eyüp adlı bir yiğidin ağıdı, içli olduğu kadar da acıklıdır. Şair, ölen gencin ağzından bir taraftan feleğe sitem ederken, diğer taraftan da emrin büyük yerden geldiğini ve ölümün mukadder olduğunu söyleyerek sevdiğine teselli vermektedir.

Felek bu sineme vurdun bir yare
Gençlikde bir murad almadım felek
Hekimler derdime bulmadı çare
Derdime bir deva bulmadın felek

Gelecek bir yolcum vardır aşikâr
Oğlan ise adı olsun yadigâr
Kız ise ismini söylen Belgüzar
Evlat hizmetine yilmedim felek

Ağlama sevdiğim kaderim böyle
Emir büyük yirden Hakk'a şükr eyle
Eyüp pek genç öldi ağla hem söyle
Muradıma nail olmadım felek

Gel dedim yanıma başımın tacı
Yandım yüreğimden yok mı ilacı
Virmesin kimseye böyle bir acı
Mukadder böyledir bilmedim felek

(100/1-5-6-7-)

Refikî, bu ağıda bağlı olarak daha önce birçok şiirinde dile getirdiği dünyanın geçici olduğunu tekrarlamış ve kendisinin de felek elinden hep gamlı olduğunu dile getirmiştir:

Bu mihman-hanedir gelenler gider
 Hiç kimseye kalmaz böyle devr ider
 Refikî cihanda gezdim der-be-der
 Gamdan azad olup gülmedim felek
 (100/9)

Bu ağıtlardan ikincisini ise hummadan ölen Hürü adlı yeni evli bir gelin kızın ağzından söylemiştir. Bu ağıtta şair, ölüm döşeğinde yatan bir hastanın son dakikalardaki umutsuzluğunu ve yakınlarına seslenişini tasvir etmiştir:

Kahbe felek beni çirağ eyledi
 Muradım almadan geçdim giderim
 Taze gelin idim ırağ eyledi
 Yar yanına kanat açdım giderim

Taze gelin idim beş ay kalmadım
 Şu yalan dünyada murad almadım
 Tutuldum hummaya şifa bulmadım
 Şu yalan dünyadan göçdüm giderim

Babam geldi sandım kapı açıldı
 Gözlerimden kanlı yaşlar saçıldı
 Ölçdiler boyuma kefen biçildi
 Giyindim egnime geçdim giderim

Gel yarım yanıma vasiyetim var
 Ağlama ben için eyleme efkâr
 Ben ölürüm sana bulunur bir yâr
 Ecel şerbetini içdim giderim

(107/1-2-4-7)

Diğer Konular:

Refikî, iki şiirinde (90, 91) şairliğiyle övünerek kendini söz ehli zannedenlere meydan okumuştur:

Bu meclisde bir ben varım zann itme
Aç dihanın işte meydan essala
Her manadan haberdarım zann itme
Aç dükânın işte meydan essala
(90/1)

Bu şuara meclisidir aşk olan gelsin beri
Göstersinler hünerini burası meydan yeri
Namına herkes bıraksın bu meclisde bir nişan
Daima hep söylene dillerde kala eseri
(91/1)

Refikî, üç şiirini de (52, 103, 109) hamasi duygularla yazmıştır. Bunlardan birinci şiirde iman, sadakat, dine bağlılık ve adaletin atadan kalma seciyeler olduğunu söyleyerek millet olarak vatan için candan bile geçeceğimizi dile getirmiş, Türklüğüyle ve memleketin gelişmişliğiyle övünmüştür:

Vatan için candan geçeriz her kez
İsterse yaz olsun diler olsun güz
Ne Arap ne Acem Türk oğlu Türküz
Başka devletlere ne minnetimiz var
(52/2)

Hamasi duygularla yazdığı ikinci şiirinde Bulgaristan ve Yunanistan'la yapılan bir muharebeyi tasvir etmiştir. Şair, 24 dörtlükten oluşan bu destanda

Kırkkilise, Selanik, Yanya, Edirne ve İşkodra'nın düşman tarafından işgal edilerek halka zulmedildiğinden, savaş esnasında Tahsin Paşa'nın gösterdiği beceriksizlikten, Şükrü Paşa'nın kahramanlığından ve Tahsin Paşa'nın aciz kalışından bahsederek savaşı ayrıntılı olarak anlatmıştır:

Osmanlı tedarik gördi ser-te-ser
Top tüfenk cebhane yığdı çok asker
Yâ Rabbî sen nusret eyle müyesser
Küffâr-ı hakisâr ittifâk itdi

Çatalca önüne ordu kuruldu
Bağlandı hududlar tedbir görüldü
İlan-ı harb didi emir virildi
Atıldı gülleler top ateş itti

Düşman Selanik'e eyledi sefer
Ordunun karşıya kurdu ser-be-ser
Kahraman askerler kumandan ister
Tahsin Paşa orda işi zay itdi

Şükrü Paşa seni medh itdi cihân
Mevlâ ömür virsin yaşa bir zaman
Umarız Mevlâ'dan makamın cinân
Yedi düvel seni tevâtrî etdi

(103/3-4-7-16)

Bu şiirlerin üçüncüsünde 1. Dünya Savaşı sonrasını konu edinerek, uğradığımız yenilgiden sonra Kuvva-yı Milliye'nin ve Gazi Mustafa Kemal'in kahramanlıkları sayesinde ülkenin düşman işgalinden kurtarıldığını anlatmıştır. Aşağıya bir dörtlüğünü aldığımız 19 kıtalık bu şiirin sadece son beş kıtası ele aldığımız bu konuyla ilgilidir:

Vatanı düşmandan eyledik tathir
Hayat bulduk şimdi olduk cihangir
Gazi Kemal Paşa buna sebebdir
Koymadı hayfımız bizim düşmana

Vatanı düşmandan eyledik tathîr
Hayat bulduk şimdi olduk cihângîr
Gâzî Kemâl Pâşâ buna sebebdir
Koymadı hayfımız bizim düşmana

Refikî kimseye eyleme minnet
Sâniin sunundan alırsan ibret
Saklarsa beladan seni ol ehad
Kimse uğradamaz seni ziyâna

(108/16-18-19)

II- BÖLÜM

REFİKÎ DİVANINDAKİ ŞİİRLER:

1. Divanında Yer Alan Şiirlerinin Transkripsiyonlu Çevirisi:

1a

1

Ol hāl-ı lemyezel
Ebedî āhir ezel
Bize virdi ne güzel
Muşafā peygamberi
Şalla'llāhu ve sellem
İki cihān serveri

Halk olundı muḳaddem
Mu'ahḫer baş oldu hem
Virdi bizlere himem
Muşafā Peygamberi
Şalla'llāhu ve sellem
İki cihān serveri

Fahr ider bütün zemīn
Bende medfūn ol emīn
Raḫmete'lli'l-ālemīn
Muşafā Peygamberi
Şalla'llāhu ve sellem
İki cihān serveri

1b

Başdı dünyāya kadem
Ümmetim dirdi her dem
Bir kez rü'yāda görsem
Muşafā Peyğamaberi
Şalla'llāhu ve sellem
İki cihān serveri

Refîkî söyler bunu
Arzu ider ol sultānı
Göster Hāk maḥşer günü
Muşafā peygamberi
Şalla'llāhu ve sellem
İki cihān serveri

2

Bir ismin settār
Direm yā Ğaffār
Ey perverdigār
‘Afv it günāhım

Ben oldum zelīl
İtme sen hacil
Luṭfı bol celil
‘Afv it günāhım

Bildim cihānı
Küllü men fānı
Eyle ihsānı
‘Afv it günāhım

Eyle sen meded
Ey ferd ü şamed
Kuşūrum bî-ḥad
‘Afv it günāhım

Dest-gır kula
Sensin ey Mevlā
Yok senden evlā
‘Afv it günāhım

Refikī kuldur
‘Aybı mebzūldur
Raḥmetin boldur
‘Afv it günāhım

3

‘Aklı cünūnum
Nefse zebūnum
Artdı zünūbum
Dergāha geldim

2b

Nefs-i emmāre
Vurdu bir yara
Derdime çāre
Dergāha geldim

İtdim nedāmet
Eyle şefā‘at
Pīre deḥālet
Dergāha geldim

Varayım kime
Geldim yok dime
Beni redd itme
Dergāha geldim

‘Arz itdim seni
Pīrlər pīrānı
Kabūl it beni
Dergāha geldim

Sen eyle kabūl
Bulam ḥaḳḳa yol
Delīlim sen ol
Dergāha geldim

3a

Pīrim Mevlāna
Dönem pervāne
Refīkī ednā
Dergāha geldim

4

Aşlı kaderden
 Şulb-i pederden
 Raḥm-i māderden
 Geldim cihāna

Çün tıfıl oldum
 Ağladım güldüm
 Kendimi buldum
 Oldum tüvāna

Haṭā nisyānım
 Çokdur 'isyānım
 Turmaz zebānım
 Düşdüm ziyāna

Zevk ü şafālar
 Cevr ü cefālar
 Hep bî-vefālar
 Kār itdi cāna

3b

Diñle kardaşım
 Akdı göz yaşım
 Ağırır bu başım
 Cümle bahāne

Refîkî ider āh
 Dir Allāh Allāh
 Mevt yaqîn ol āgāh
 İrişür cāna

5

Derûn-ı aşka talmışam
 Yârin hasreti firqati
 Bu fenâdan usanmışam
 Yârin hasreti firqati

4a

Bûlbûlün güle efgâni
 Seher vaktidir zamânı
 İstemem zevk-i cinânı
 Yârin hasreti firqati

Feryâd eylerem şubh u şâm
 Serim sevdâya salmışam
 ‘Acep hayretde kalmışam
 Yârin hasreti firqati

Rerîkî zikr it Allâh’ı
 Mahrûm kalmazsın billâhi
 Göreydim cemâlu’llâhı
 Yârin hasreti firqati

6

4b Nūş itdim cām-ı ‘aşkı ben
 Mest oldum beni söyledir
 Girüp meydān-ı ‘aşka ben
 Mest oldum beni söyledir

Neylerim zevk u şafāy
 Çekerim cevr ü cefāy
 İstemem ben bî-vefāy
 Mest oldum beni söyledir

5a Sîm ü zer ‘aşka yaramaz
 Meyl iden Hakk’a varamaz
 Sa’yinde lezzet bulamaz
 Çalışan bilür bu böyledir

Hakikat baħrine talan
 Ne ğaybet söyler ne yalan
 Refikî sözümüne inan
 Dime baḡa dīvānedir

7

5b

Göñül māl-sivādan sen eyle ʿuzlet
 Dehrin vefāsını görmez bir dāne
 Çoklar emek virdi bulmadı lezzet
 Tamām şafāsını sürmez merdāne

Qazanır nice māl nice sīm ü zer
 Uğraşır bir zamān peşinde gezer
 Bir gün bir muḥālif rūzigār eser
 Şavurur yirinde kalmaz bir dāne

6a

Şafāsı dünyānıñ zıll-ı hayāldir
 İnsānı aldadan ehl-i ʿayāldir
 Bu zamānda ḥelāl kazanc muḥāldir
 Var ise bir dāne gelsin meydāne

Nice ḥilāf yire eylerler yemîn
 Dinleyiñ kimseler olamaz emîn
 Ne yaman fesāda gitdi bu zemîn
 Refikî sen şakın uyma zamāne

8

Geçdim cān ile serden
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın
 Mā-sivā-yı aḡyārdan
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

6b

‘Āşıḡam cān u dilden
 Görüşmek gelmez elden
 Bülbul vazgeçer gülden
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

‘Andelib oldum güle
 Minnet etmem bülbüle
 Dilsizdim geldim dile
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

Fānīdir dünyā bildim
 Çeşmim ḡubārın sildim
 Ölmüşdüm cāna geldim
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

7a

Rūz u şeb eylerim zār
 Göñül ma-şūḡın arar
 İtmez bir yirde ḡarār
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

Ḳamu ervāḡ-ı nebī
 İclāle geldi seni
 Refīḡī yanar cānı
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

9

Çokdur benim günāhım
 Semāya çıkar āhım
 Hiç himse ‘afv idemez
 Sen var iken Allāh’ım

Halk eyledin sen beni
 Taşdık eyledim seni
 Yarın rüz-ı mahşerde
 Rüsvey eyleme beni

Uydum kāfir şeytāna
 Taldım baħr-i ‘ummāna
 Tıtdım elim yüzüme
 Geldim yā Rab dīvāna

Amān yā Rab el-amān
 Bilirim hālim yaman
 Ümidim kesmem senden
 İsmiñ Raħimü’r-raħmān

8a

Yā Rab ʿazābıñ şedīd
 Luṭfuñdan itme baʿid
 Yarın mizān başında
 Hesābım itme temdīd

8b

Meded şāh-ı velāyet
 Olmuşuz saña ümmet
 Maḥkeme-i kübrāda
 Eyle bize şefāʿat

Şānıñda dindi levlāk
 Mā-ḥalākatü'l-eflāk
 Bize şāḥib çıkmazsañ
 Oluruz kamu helāk

Refîkî eyler āhı
 Zıkr ider hem Allāh'ı
 İsmiñ settārü'l-uyūb
 Kullar işler günāhı

10

9a

Bu nārı aşka ben şimdi
 Düşürdüm cānı neylerim
 Ki seyl-āb eyleyüp tırmaz
 Gözümün kanı neylerim

Vücūdum bî-nişān iken
 Cihānda ašlā yok iken
 Raḥimde kan emer iken
 Ki geldim fāni neylerim

9b

Cihānıñ lezzetin tıtdım
 Helāli ḥarāma k̄atdım
 Cümlesin bir pula şatdım
 Şimdi boş ḥānı neylerem

Ḥayıf dünyāya yaldandım
 Vücūd böyle kalur şandım
 Refīkī cāndan uşandım
 Şöhret ü şānı neylerem

11

10a

Naşihat eylerim pendimi gūş it
 Ey gāfil aç gözün gafletten uyan
 Nefs-i emmāreye tırma şavaş it
 ‘Ömrün āhir olup geçmeden zamān

Evlād u ‘ayāle zinhār güvenme
 Metā‘-ı dünyāya mālım yok dime
 Emr-i Hakk’ı tanı inkār eyleme
 Hayli met’in eyle böyledir fermān

10b

Etdigin işyāna eyle nedāmet
 Zamān āhir oldu kopar kıyāmet
 Devām it tevḥide iste hidāyet
 Akıt gözlerinden yaş yerine kan

Sırrını kimsenin şakın itme fāş
 Tarīk-ı takvāya gel yavaş yavaş
 Beyhūde nefsin ḥarc itme kardaş
 Allāh Allāh olsun kelāmın her an

Rūh-ı Muṣṭafā’ya çok vir şalātı
 Helāl olsun saña hem şefā‘atı
 Berķ-ı ḥatıf gibi geçen şirātı
 Şefi‘ olur saña şāhib-i Kur’ān

11a

Refīķi dünyānıñ sevdāsından geç
 Bu nāzik bedeni kaplamadan renc
 Yol uzak azığı çok al kalma aç
 O yola gidenler gelmedi elān

12

Bakma şekl-i insāna sen kalbine eyle nazar
 Zāhīren hilāf-ı şeriat olandan eyle hāzer
 Şūretā kendini zūhd ü takva gösterir
 Elde tesbīh çār etrafı idiser geşt ü güzār

11b

Murtād itmiş her kelāmı ‘ilm-i taşavvuf baḥş ider
 İnsān-ı kāmīl disünler ‘āleme hīle düzer
 Kesb-i ma‘īşet idinmiş zāhirī takvā ile
 Hem ‘aṭīyye dostı tutmuş nicesini şad-hezār

Ey Refīkī itme dırāz teftīşi ‘ālem misin
 Herkesin kendi ‘amelin ‘aynı kendine yazar

13

12a

‘Azm-i rāh eyledim şulb-ı pederden
 Bilirim aşlımı bir kaṭre meni
 Zuhūrum dünyāya raḥm-i māderden
 Çekdi zaḥmetimi vaż‘-ı zamān

Alur kucağına türli nāz ile
 Ağlarım emzirir biñ āgāz ile
 Büyütdüler beni kış u yaz ile
 Açıldı bāğımın gül ü reyḥānı

Geçdi şabāvetim oldum şāb-emrāt
 Şanırdım muḳābil olamaz bir ferd
 Te’ehhül zamānım geldi ‘ākıbet
 Aldım tezvīc ile bir nev-civānı

12b

Halvet-i şahḥile oldum ber-murād
 İştigāl-i dünyā itdi izdiyād
 Kız oğlan yanımda çoğaldı evlād
 Göñlümde gill ü ğış gitmez dumanı

Kisb ü kār eyledim ḥarām ḥelāldan
 Çekdigim meşakḳat ehl-i ‘ayāldan
 Hīç vefā görmedim mālдан evlāddan
 mūrūr itdi ‘ömrüm zamānı

13a

Gençlikde çok kuşūr eyledim yā Rab
 Tevbe-i nuşh ile cezm eyledim hep
 Bağışla fazlıñla eyleme ‘azāb
 Kesmem raḥmetiñden aşlā gümānı

Yā Rabbī kul idim eyledim takşır
 Dü cihān sen beni eyleme taḥḳır
 Refiḳī gelecek saña misāfir
 Vazgeç günāhından eyle iḥsānı

14

13b

Kurdum kalbime mir'atı
 Dünyâ gözüme görünmez
 Aldım gözüme cür'eti
 Sırdır ahvâlim bilinmez

Câhil nādân olmaz isen
 Her işlerin olur âsân
 Eger şâdık-ı kâmil isen
 Sözünde hilâf bulunmaz

Medh ü zemm itme 'âlemi
 'Aceb bu şöyle böyle mi
 Çalınmış kudret 'alemi
 Bu 'aşk kaleminden silinmez)

14a

Yüri var ehl-i tecride
 Ki kalksın aradan perde
 Şakın yatma sen seherde
 Uyanıklar mahrûm kalmaz

Yokdur kimseye himmetin
 Şûrete uymaz sîretin
 'İnde'n-nâs yokdur kıymetin
 Refîkî kadrin bilinmez

15

14b

İlāhî vahdet-i ‘aşkıñ
 Derūnumdan bir an gitmez
 Bilürem dili ‘āşıkıñ
 Senden ğayrı zikr itmez

Tiġ-i ‘aduvv u aġyāra
 Vücūdum itse şad pāre
 Yanarın Haqq için nāra
 Ki göñül ğayre meyl itmez

Yaratdı bizi ol Cebbār
 Dirim rûz u şeb yā Ğaffār
 Arada ne gezer aġyār
 Ki sözi aşlā kār itmez

Yaratdı aḥsen-i takvīm
 Benî insānı ol Kerīm
 Düşmüşem yā Rab tut elim
 Münācāt ğayra kār itmez

Kimine viridi ni‘meti
 Kimine mālî nikbeti
 Viridi kimine şıḥḥati
 Kimini ber-murād itmez

15a

İçdim dünyānın seminden
 El çeküp geçdim ğamından
 Kōmadım çeşmim neminden
 Refîkî aġlar ‘ār itmez

16

‘Aşıkam nārım söyünmez
 Ey zāhid ben bir ābdālīm
 Sırdır ‘aşk göze görünmez
 Hiç kimse bilmez ahvālīm

Degildir cennet ma‘şūkām
 Dīdār-ı Hakk’a ‘āşıkām
 Kizbim yok sözde şādıkām
 Rūz u şeb budur hayālīm

Nāsdan kesersem temāsı
 Korkarım ki olam ‘āşī
 Hāne halkım nafaqası
 İster hem ehl-i ‘ayālīm

‘İşyānıña it nedāmet
 Bu ‘ālemden eyle ‘uzlet
 Taḥammül it çek sefālet
 Dime dünyāda yok mālīm

Bākī değil bu fenādır
 Şeyḫi civānı aldadır
 Bu Refīkī efsānedir
 Adını Mecnūn koyalım

15b

17

Her kimin çıkmaz kalbinden havf-ı ilāhî dem-nefes
Maẓhar-ı ‘afvı Hudā’dır ol kulun āhîr nefes

Leyki havf ü ilāhîden her kim ki bî-behredir
Maẓhar-ı ıısm-ı Hudā’dır itme anuğla temās

Ol mu‘azzez rûhı mağbûs eylemiş nefis oğasına
Söz kār itmez beyhûde bağlamış kalbini pas

16a

Nefsine esîr olanlar ākıbet görür ‘azāb
Va‘d-i Hak’dır ‘azābından hiç kimse olmaz Ėalāş

Virme kendiĖ nefsi cehle kalbini bağlar senin
Hem tarîĖ-i müstaĖîme gitmege itmez heves

Tūtiyā-i ma‘rifetle sil gözün perdesini
Nice sırra vākıf ol kim idemez kimse kıyās

Ėuşşadan āzād olursam gel Refîķi tut sözüm
‘Alem içre it tezellül dimesinler sağa Ėāş

18

16b

Ey zāhid beni taşn itme ki tuymasın ağıār
 Vurma yüzüme ‘aybımı eyleyüp izhār

Settāre’l-‘uyūbdur bir ismi çünkü Allāh’ın
 Ümİddir günāhım ‘afv ider belki ol Ğaffār

Cürmüm ‘afv iderse benim ol perverdigārim
 Eksilmez mülkinden zerre bir miqdār

Taḥammül idemem sen beni eylersen ‘azāb
 Ki artmaz sultanlığın senin yā Ğaffār

Maḥkūma necāt virecek yok senden ğayrı
 Raḥmetin bahrine ğark it beni luṭfı bî-şümār

17a

Mazḥar-ı ‘afv-ı Hudā kıl Refīķi mücrimi yā Rab
 Biḥürmet-i ḥabībın muḥterem Aḥmed-i Muḥtār

19

Ma'rifetde yektā olmak ister isen ey hoca
Ehl-i 'irfān meclisinden dūr olma gündüz gice

Mā-sivāya virme kendin fānīdır itme heves
'İzzet-i dünyāyı terk it tā olsun kadrin yüce

Ta'miri gayr-i kābildir çün bu fānī dünyānın
İnşā-i kaşr-ı Şeddād'ın emegi gitti hiçe

17b

Zill-ı hayāl olduğunu fikr ider çün 'arifān
'Uzlet ider bu fenānın 'izzetinden gizlice

Bu sarāyı ābād için niceler itdi tama'
Çok segirtti arkasından yetmedi zerrece

Altı sem üstü 'aseldir yaldanup olma harış
İzhārı hūb izmārı çirkin yüzünde var peçe

Geldi nice kahramānlar ez-cümle Rüstem-i Zāl
Nā-bedīd oldu cismi şöhreti var ayruca

İsfendiyār gibi gürbüz cihāna gelmedi er
Kimse tırmaz kılıcına sürdü devrān haylüce

18a

'Akıbet cām-ı ecelden nūş idüp oldu türāb
Var mı bir ferd nişānını göstere kim ha nice

Ey Refikī virme kendin çirkāb-ı dünyāya sen
Geçirme 'ömrün bahārın gaflet içre böylece

20

Ey felek dünyāya geldim geleli
 Ağladım dā'imā gülmedim bir an
 İrişüp bülūğa kendim bulalı
 Ğam u guşşalarda göñlüm her zamān

18b

İkāz ol ğafletden āhir zamāndır
 Bize lāzım olan şimdi imāndır
 Yā Rab bizi bu ğafletten uyandır
 Hiç kimseye kalmamışdır bu cihān

Nice nebî geldi nice biñ velî
 Neylediñ ey felek Hazret-i 'Alî
 Yıkılır semālar kalır yer hāli
 Kün emrinde böyle eylemiş fermān

N'oldı 'ulūhiyet da'vā idenler
 Dünyāda ben gibi var mı diyenler
 Zūlm ile 'āleme hüküm eyleyenler
 Hālet-i nez'inde oldılar pişmān

19a

Bir gün baş ucuma gelir 'Azrā'il
 Çağırursa gel çık rūh-ı rezā'il
 Bu beden mülk ılmaz saña şöyle bil
 Kabz ider rūhını hiç virmez amān

Cānını siccine iderler ikā
 Her şubh u şām 'azāb olur muṭlakā
 Refikī cihānda tarik-i Hakk'a
 Sālik ol dā'imā çağır el-amān

21

19b

Dört kimsenin asetini çekerim
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ
 Her vaşında kebāb olur cigerim
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ

Āhir zamān peygamberiŋ ümmeti
 Cümle maḥlūkātđan yüce rif‘ati
 Yevm-i ‘Arāşātđa olur himmeti
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ

20a

Zebūr da Tevrāt da İncil Furķān da
 Medḥ eylemiş Rabbu’l-celil burhānda
 Şefā‘ati olur yevm-i mizānda
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ

Peygamberin ehār-ı yārı bu zātlar
 Maḥşer günü olur nice ḥikmetler
 Āb-ı kevşer ellerinde şerbetler
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ

Maḥlūkāt yirinden kalkar ser-te-ser
 Kimi yaya kimi atlı ‘avret er
 Hem tağılur ellerinde şerbetler
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ

20b

Maḥşer olur gelir maḥlūk fevc fevc
 Şanki deryā cūşa gelmiş mevc mevc
 Düstlar için ellerinde ḥulle-tāc
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ

Der Refiķi didem toldı yaş ile
 Yollarına cānım kurbān baş ile
 Yā Rab bizi meclisinde ḥaşr eyle
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān ‘Alī’niŋ

22

21a

Biñ üç yüz kırk bire irişdi zamān
 Kimseye naşihat itme kār itmez
 Bî-mestūr zükūra qarışdı zenān
 Hoş görür bu ʿālem kimse terk itmez

Eşrātı sâ'atın ʿalāmetleri
 Tebdil ider İslām kıyāfetleri
 Şulbünden tevellüd öz evlādları
 Anaya babaya itā'at itmez

21b

Çekildi semāya hayır bereket
 Küçükden itā'at büyükden şefkat
 Boş kaldı cāmîler yokdur cemā'at
 Kimse kuşūruna nedāmet itmez

Fuķarā cebinde bulunmaz bir pül
 Hiç kimse meccānen göstermez bir yol
 Parasız ricāyı itmezler kabül
 Kimse bu huşūşda ʿadālet itmez

Bu ʿālem zengine eyler itibār
 Aşlı ʿaşāleti şimdi kim arar
 Vazife başına gençleri koyar
 İhtiyāra kimse şefā'at itmez

22a

Ticāret yolını aşlā bilmeyen
 Arayup ekmege katık bulmayan
 Yevmiye bir kuruş kārı olmayan
 Şimdi biñ liraya kanā'at itmez

Refikî bu ahlāk böyle giderse
 Terk itmeyüp ʿālem devām iderse
 Çekeriz rezālet gelmez kıyāşa
 Tarîk-i batā'at selāmet itmez

23

22b K n didi   alemi halk itdi  bir bir
 Y  Rab senden  ayrı yokdur bir All h
 K firler  anında oldılar m nkir
 Y  Rab senden  ayrı yokdur bir All h

D ny y   dem'le itdi  m zeyyen
 Yetmi  iki millet oldu bu  alem
 Her biri bir d ne eyledi kıy m
 Y  Rab senden  ayrı yokdur bir All h

23a H kk'ı tebli  itdi mu bir-i  adık
 Ehl-i hid yetler eyledi ta dik
 Kimi  al letde oldılar zindik
 Y  Rab senden  ayrı yokdur bir All h

 dem'i cennetde eyledi  mihm n
 A a i v  itdi o mel  n  eyt n
  Akl irmez hikmete o sırr-ı s bh n
 Y  Rab senden  ayrı yokdur bir All h

23b Direksiz t rdurdu yedi sem y 
  ıkardı fevkine  ar -ı a l y 
 H   tezy n eyledi zir   b l y 
 Y  Rab senden  ayrı yokdur bir All h

Ādem'le Havvā uydı şeytāna
 Sözi toğrı şanup yidiler dāne
 Bunlar mazhar oldu qahr-ı sübhāna
 Yā Rab senden ğayrı yokdur bir Allāh

Şeytānı tırd itdi Rabb-i lā-yezāl
 Var itdi taqdirde ervāhı ezel
 Kibrinden oldu mel'ün hem erzel
 Yā Rab senden ğayrı yokdur bir Allāh

24a

Ādem'le Havvā'yı eylediñ mür'āf
 Bunlar kuşūrını itdi itirāf
 Geçüp suçlarından eylediñ sen 'af
 Yā Rab senden ğayrı yokdur bir Allāh

Refīkī tağlardan ağır günāhım
 Yā Rab senden ğayrı yokdur penāhım
 'Afv eyle suçumı sen pādişāhım
 Yā Rab senden ğayrı yokdur bir Allāh

24

24b Bu çarh-ı ʿāleme insān olur zī-rūḥ gelür bir bir
Geçer şabāvāt zamānı ki kendini bulur bir bir
Başlar ʿömrini taʿdāda şanar şaydıḡı eyyāmdır
Yalan dünyāda devr ider vakit tamām olur bir bir

Cihānıñ dūlābı aṣlā yorulmaz her dem devr ider
Bunı bākī şanup insān niçün ʿāleme cevr ider
Tolaşur cānıñ avcusı vakit geldikce şayd ider
Demirden kafese girseñ arar seni bulur bir bir

25a Şu fānī ʿāleme ʿibret gözüyle eyle temāşā
Zevk ü şafāya müstağrak olup dünyāda biñ yaşa
Kalur bir ḡayır ʿameliñ gider diğeri hep boşa
Gelir cāniḡa ʿAzrāʾil amān virmez alur bir bir

Her taş laʿl ü gevherden yapırsañ kaşr-ı Şeddād'ı
Cihānda olmasa mişli bulunmasa hem üstādı
Gelir baş ucuḡa bir gün yetişir ecel cellādı
Görünmez göze köşk sarāy hep illere kalır bir bir

25b Refikī tutmadı mesken koyup bir taş taş üzre
Bir ismiñ settāre'l-uyūb sevmezsiñ kulı fāş üzre
Kulum di gönder caḡime giderim yā Rab baş üzre
Umarım faḡr-ı ʿālemiñ şefāʿati olur bir bir

25

Nazar kıl çeşm-i 'ibretle bu dār-ı dünyāya bir kez
Ki hayretde kalur cānıñ bu sırra hiç 'aķıl irmez

Kimisi haķķa meyl ider kimi nā-haķ yolın gözler
Başiret gözi a'mādır ki dār-ı 'ukbāyı görmez

Kamu zī-rūh olan maḥlūk rızık celbine sa'y ider
Kimi harīş olur gāyet naşihat sem'ine girmez

26a

Kimi ehl-i kanā'atdir ni'am-ı Haķķ'a şükr ider
Rızā-i Haķķ'ı bulmaķdan mā'adāya gönül virmez

Kulaķ vir pendimi diñle rızķ-ı helālden kesb eyle
Dībā kemhāyı terk eyle seni ḥüsrāna erdirmez

Bırak bu nefis-i hevāyı ki lu'b-i lehv-i gavgāyı
Hużuru'llāh'da da'vāyı görür kul haķķını turmaz

26b

Metā'-ı dār-ı dünyādır ins ile cinni yaldadır
Refīķī zıll-ı hayāldir tutup mesken binā kurmaz

26

Zāhid ne düşersin dünyā şugline
 Nice sultānları vîrān eyledi
 Kimin sevindirdi dünyā mālına
 Kimini arkadan seyrān eyledi

Helāl harām kazandığın mālını
 Şafāda evlād ü hānümānları
 Begenmez cihānda fakir-hālleri
 Şeytānı kendine cîrān eyledi

27a

Niceler dünyāda alup şatdılar
 Bey' ü şirāsına harām katdılar
 Ölmem deyü muhkem binā yaptılar
 Cān kuşu kafesden tayrān eyledi

Refikī fakir-hāl sever düşküni
 Bu fānī dünyāda görmez hoş günü
 Nice sultānların yıkdı köşkünü
 Geçdi arkasına seyrān eyledi

27

27b

‘Aşk-ı mecāzīden çıkayım dersen
Devām it rûz u şeb zikr it Allāh’ı
Hakîkî bir ‘aşka yetirir seni
Kâlbînde iştibâh itme bi’llāhi

Meyl itmiş kâlbine muhabbet-i ‘aşk
Dîdâr ‘âşıkları istemez uçmak
Vâsıl-ı ila’llāh olur muhakkağ
Görmekdir murādı cemālu’llāhi

28a

Vardığın meclisde sen sükût eyle
Hakq’a yarar cevāb var ise diğle
Şorarlarsa bir söz toğrısın söyle
Koyma iştibāhda ‘ibādu’llāhi

Kimsenin sırrını eyleme teftiş
Sây eyle tarîk-ı takvāya eriş
Dā’imā sen ehl-i hāl ile görüş
Erişüp bulasın fenā fi’llāhi

28b

Hamd olsun resûle olmuşuz ümmet
İster ‘afvımızı bizim ol hâzret
Getir çok şalavāt sen aña ücret
Şefî‘ tut kendiğe Resûlu’llāh’ı

Serdār-ı çehār-yār-ı şiddîk-ı ekber
‘Ömer ‘Osmān ol ‘Alî Haydar
Refîkî sen eyle diliğde ezber
Yâriğār-ı resûl Rızvānu’llāhi

28

Zühdi terk it aşka vir kendiñi leyl ü nahār
Pîr-i aşka it muhabbet gitsiñ göñülden ğubār

29a

Bülbül-i şeydā gibi āh ü efgān eyle sen
Rāh-i aşka düşmeyenler kim bilir kimde ne var

Şöhret-i dünyāyı bırak fakirle fahr eyle sen
Tevāzu' ehli ol dāim tekebbür hālīka yarar

Yüziñi yirlere sür hem ayak altında tûrāb ol
Tezellül eyle dünyāda kimseden itme şakın 'ār

Nefsine virme sen dā'im rāhat-ı dünyāyı hiç
Meşgûl ol zikr-i tevhide sen hālīñi izhār

Gel Refikî olma mağbûn bu müsāfir-hānedir
Kimseye milk olmadı ahlā seni de eyler şikār

29b

Bu fenā zevk u şafāsı bākî degil pür-hayāl
 Kāfdan kāfa hükm eylesen irişür āhır zevāl
 Kisb ü kāra girdi harām aradan kalkdı helāl
 Bundan sonra yüz mi güler dā'ima hüzn ü melāl

İlimle āmil olan ālimden olduk ırak
 Şāhib-i vicdān olanı yakmaz mı bu iftirāk
 Āh u feryād eyleyem baş açup yalın ayak
 Ola kim rahm eyleye hālimize ol zü'l-celāl

30a

Cāmi'lerde yok cemā'at lākin düzgün mefrūşāt
 Emr-i Haqq'ı tebliğ itsen her kime eyler inād
 Millet-i İslām dinildi saña eyle merhamet
 Tefriķ idüp kendümüzü olmayalım ehl-i dāl

Bu dünyāya gelen gider kimse eylemez karar
 Kıl namāzı tut orucu olma sen ehl-i şerār
 Tolaşur arkañda şeytān dā'ima fırsat arar
 Yol bulursa İmānıña mel'un ider pāyimāl

Ey Refikî gice gündüz akıt gözünden yaşı
 Nefsine eyle naşihat şaburdur ilmin başı
 Her kimin āhır nefesde İmān olmaz yoldaşı
 Yevm-i mahşer emr olunur cehenneme bi-su'āl

30

30b

Ne olursa ol cihānda var mı cebinde pūl
Her sözünde kāzib olsa gine eylerler kabūl
Bilā-ücret hizmet ider olur kapuḡda kul
‘Alāmet-i şuḡrādır bu kıyāmetden bir nişān

İnsān-ı kāmīl olanlar sözden olur hişşemend
Ehl-i ‘irfān olmayana günde söyle bī-‘aded
Gitti dünyā merd elinden ortada kaldı nā-merd
Bir takım erzel elinden ‘ālem oldu perişān

31a

Çarşılarda açdı dükkān şimdi ‘avret er kişi
Ara yirden kalkdı bid‘at mübāh oldu her işi
Mahlūt oldu helāl harām kimse itmez teftişi
Cāhil ü nādān gözine oldu ‘ālem hurişān

Alefte kadınlar şimdi ellerde serbest gezer
İnkār itmiş emr-i Hakk’ı kimseden itmez hāzer
Ma‘āza’llāh meydān içre zāhiren eyler bāzār
Bozuldu ahlākı insān daḡı tutmaz āşiyān

Ey Refīkī çek elini zir ü bālādan yeter
Fitne düşdi bu ‘āleme oldu hem yevmi’l-beter
Pendimi gūş eylemeyüp daḡı tutmaz eger
Tökunursa çarḡ-ı Hakk’a ider seni perişān

31

31b

Nefis ne istersin bu biçāreden
 Bir gün söziñe yildim mi seniñ
 Ne iyilik istersin bu fuķarādan
 Bir gün yüziñe güldüm mi seniñ

Hudā emr eyledi ĥarāma bakma
 Nehyimi terk idüp emrimden çıkma
 Beni ĥālķımdan cüdā bırakma
 Ne ġaddār oldıġını bildim ben seniñ

32a

Hudānıñ nehyidir ey zālīm kaçdın
 Tā'ife-i nisā hep seniñ dostuñ
 Dā'imā istersin erişmez destin
 Eliñden fırsatı aldım ben seniñ

Refīķi kendine düşmāndır nefis
 Dā'imā tevĥīdle eyle teneffüs
 Virmem maĥlūbıñı seniñ ey telbis
 Anıñcün üstüne geldim ben seniñ

32b

32

Düşmüşem bir aşka edemem ta'rif
 Bu āh u zāruma tağlar tayanmaz
 'Aşkın aşkına olanlar 'ārif
 Bülbüller bakçalar bāğlar tayanmaz

Bu belāyı aşka düşenler bilür
 Dinleyüp her sözden türlü renk alur
 Yeler bir sevdādur tākātten kalur
 Bu āha hastalar şağlar tayanmaz

Rü'yā mıdır bilmem yoksa bir hayāl
 Var mı benden gayrı kimsede bu hāl
 Sen ver murādımı Rabb-i zü'l-celāl
 Refîkî āh çeker ağlar tayanmaz

33

33a Yâ Rab halk eyledin cümle maḥlûkı
İmtihân idecek yok senden ğayri
Gönderdin peygamber virdin Kur'ân'ı
Hükminden şoracak yok senden ğayri

33b Kıldığım namâzlar tutduğum oruç
Dergâh-ı Hudâ'ya itmezse 'urûc
Yıgılup üstümde kalursa bu borç
Merhamet idecek yok senden ğayri

Bir hayır 'amelim yokdur işimde
Hırş-ı dünyâ gitmez durur karşımda
Yarın maḥşer günü mizân başında
Mürüvvet idecek yok senden ğayri

34a Yükleyp göçümü kabre varınca
Cân kuşu kafese gelüp girince
Minkir Nekir rabbin kimdir şorunca
Toğrı söyledecek yok senden ğayri

Tâkat yok dizimde yüküm pek çokdur
Uzaqdır yollarım azığım yokdur
Yol uğrar sırâta altı berzaktır
Râhat geçirecek yok senden ğayri

34b Kulumdur Refîkî dimezsen eger
Yarın maḥşer günü gör neler çeker
Şefâat itmez hiç bir peygamber
Kuldan geçmeyecek yok senden ğayri

34

Zāhid ğıyābıma sū-i zann itme
 Yaramaz işlerin şādı mıyız biz
 Nās-ı kerih görüp kendin medḥ itme
 Tarīkat ehliniñ yādı mıyız biz

Cāhil ile ülfet yok ʿādetimiz
 Hilm ile yoğrulmuş tabīʿatımız
 Sırren olur bizim ʿibādetimiz
 Hüsn-i nazarında ʿādī miyiz biz

Hālıkın kuluna rahmeti çok bol
 Giderseñ emrine bulunmaz mı yol
 Hiç ḥaṭādan ḥālī olmaz bir kul
 Mürūr-ı ʿișyāniñ nādimiyiz biz

Refīkī derūnuñ gevher dükkānı
 ʿİlm meclisinde buldum ʿirfānı
 Ḥabīb-i Ḥudā'dır şefāʿat kânı
 Şerīʿat bâbınıñ ḥādımıyız biz

35a

35

35b

Māla maḡrūr olma dīvāne gönül
 Bu dünyā fānīdir kimseye qalmaz
 Şāhib-i saltanat olursa bir kul
 İtmezse ‘adālet hīç felāh bulmaz

Evveli güldürür sonı harābdır
 Cīfedif bu dünyā seven ġurābdır
 Sen nesl-i Ādemsin aşın tūrābdır
 Karışır aşlın nişānı qalmaz

36a

Gel çeşm-i ‘ibretle sen eyle nazar
 Dünyā uḡrā için kurulmuş bāzār
 Kimi alur şatar kimi boş gezer
 Şaşırmış gidecek yolını bilmez

Refīkī bu ‘ālem böyle devr ider
 Kimisi kazanır kimi boş gezer
 Burda ‘amel kazan olma der-be-der
 Bir gün ecel gelür kimse kurtulmaz

36

36b

Gel dinle sözümü naşihatim var
 Fıska yüz çevirdi zamāne şimdi
 Çoğaldı arada hem ehl-i şirār
 Uğradı hālımız yamana şimdi

Zühd ü takvā iden olmuşdur menfūr
 Şadra geçdi şimdi hem ehl-i gurūr
 Düşdi baħr-i ğama göñül bulanur
 Çıkar mı yolumuz limana şimdi

37a

Arada fuħşiyāt oldu āşikār
 Semādan rahmetler mevsimsiz yağar
 Zulümden münezzeħ ey perverdigār
 Düşürme sen bizi amāna şimdi

Çoğaldı sīm ü zer yokdud bereket
 Kisb ü kārımızda kalmadı lezzet
 Refikī bu yeter alırsan ʿibret
 Düşürme kendiñi gümāna şimdi

37

37b

Naşihat eylerim pendimi gūş it
 Meḳādir bilecek bir cān ḳalmadı
 Şabr eyle belāya lisānıñ hıfz it
 Eliñi alacak bir cān ḳalmadı

Şaḳın nādān ile eyleme ülfet
 Şādıḳ aḥbāb diye tutma ciddiyet
 Bekler menfa'ati senden bir müddet
 Hasbî konuşacak bir cān ḳalmadı

O saña bir iylik iderse eger
 Söyler meclislerde kendini öger
 Dimez bu adamın sem'ine deger
 Yüzden utanacak bir cān ḳalmadı

38a

Yüze aḥbāb olur inanma aña
 Dir ki her nokşānıñı gel söyle baña
 Türli hîle ile yanaşır saña
 Şaḳın inanacak bir cān ḳalmadı

Zamāne ḥalḳına idersen iylik
 Her kime idersen bulursun kemlik
 Elindeki mālın gider üstelik
 Varup sığınacak bir cān ḳalmadı

38b

Var ise eliñde bir miqdār mālın
 Günde gider gelir şorar aḥvālın
 Turamaz görmezse bir an cemālın
 Fıkarā sevecek bir cān kalmadı

Servetden düşersen Hudā
 Sözün teşir itmez aṣlā bir ferde
 Kaçar aḥbābların gördüğü yirde
 Hukūkı şayacak bir cān kalmadı

İhtiyāc mes ider varırsan aḡa
 Çevirir yüzünü senden bir yaḡa
 Söyler ḡānesine yüz virmeḡ buḡa
 Merḡamet idecek bir cān kalmadı

39a

Refīkī yalvarır ey Rabbü'l-felaḡ
 Rezzāk-ı 'ālemsin feyyāz-ı muṭlak
 El açup kapuḡa geldim muḡakḡak
 Hāle raḡm idecek bir cān kalmadı

38

Halıķıñ şükkrinden ‘acizim her dem
 Bizi Ādem ehl-i tevḥid yaratdı
 İki cihān serverini vir di hem
 Ol sultāna bizi ümmet yaratdı

39b

Üç şey ile tezyīn itdi zü’l-celāl
 Semā’ ü kevākib şems ile hilāl
 Eger mü’min iseñ bundan ‘ibret al
 Bizim için nice ni‘met yaratdı

Üç şey ile tezyīn itdi bu yiri
 Yağmurla ‘ulemā ‘ādil şāh biri
 Bulundığı mevķi’ hiç kalmaz giri
 Hudā bunı dīne kuvvet yaratdı

40a

Şavum ile şalāt zekāt ile hāc
 Kelime-i şahādet her derde ‘ilāc
 Devām it Refīķi koymaz Hāk muḥtāc
 Çünkü seni ehl-i tāt yaratdı

39

Gösterdi kudretin hayyi'l-lāyemūt
 Turdurdı direksiz āsumāna bak
 Aķar bunca şular hep olur mevcūd
 Cem' olur bir yire gel 'ummāna bak

40b

Karışır şunına bî-'aķl u nādān
 Dir fenn ile yağmur yağar hevādan
 'Aķl ile hüküm ider korkmaz Hudā'dan
 İnanmış küffāra gel zamāna bak

Dünyāyı uķrāya tercih iderler
 İdmandır 'ibādet vücūda dirler
 Mübahdır er ile gezsın 'avretler
 Rażı mıdır 'aceb gel vicdāna bak

Refiķi sözlerin ģatā şayarlar
 Hıfz eyle lisānıñ belki tıyarlar
 Seni bir kaç gün ģabse kıoyarlar
 Ne çāre söyledir gel imāna bak

40

41a

Eylerim ilticā kâdir Allāh'ım
 Tarîk-i müstaķime irşād it beni
 Yetişür āh ile nālān olduğum
 Yā Rab vişāliñle sen şād it beni

Nefs-i emmāreme virme sen fırsat
 Hıfz it imānımı āhır āķıbet
 Emr it habibiñe itsiñ şefā'at
 'Azābıñdan yā Rab āzād it beni

41b

Dām-ı 'alāyıkda kaldım āvāre
 Yetişdir derdime yā Rab bir çāre
 Cennet cemāliñe irem dīdāre
 Hāķikat 'ilminde üstād it beni

Yorulдум yollarda koyma ilāhī
 Yā Rab düşmüşleriñ sensin penāhı
 İnandım şerikiñ yokdur bi'llāhi
 Refiķi kulum di yād it sen beni

41

42a

Dīvāne ‘ömrüñi virme ziyāna
 Mā-sivādan kimse vefā görmedi
 ‘Ömr vefā virmez pîre civāna
 Bunca nebilere amān virmedi

Çok kervān bu yoldan geldi geçdiler
 Metā‘-ı dünyāya kıymet biçdiler
 Kurtulmadı ecel cāmın içdiler
 Hîç kimse ebedî devrān sürmedi

42b

Umūr-ı dünyāyı fazla bilenler
 Dā‘imā hevā-i nefse yilenler
 Ben kazandım bu serveti diyenler
 Āhirinde ahlā nümā görmedi

Refikî tefekkür eyle bu hālî
 Niceler kazandı sîm ü zer mālî
 Degil mi bu dünyā bakçe mişālî
 Hevāyî gezenler gülün dirmedi

42

Göñül fahr eyleme şöret ü şāna
 Bir gün bu nāzik ten hāk olacaktır
 Gelen gider tırmaz çünkü cihāna
 Şuğl-i mā-sivādan pāk olacaktır

Begenüp kendişi itme sen gurūr
 Emānetdir cānıñ tende tolanur
 Gezdirir bir zamān sonra uşanur
 Bozulup ünvānıñ yok olacaktır

Ednā gör kendişi olasin evlā
 Tūl-i amel ucba olma mübtelā
 İntizār itdiğin o zir ü bālā
 Cümlesi yıkılıp hāk olacaktır

Refīkī dir bir gün mahşer kurulur
 Fevc ü fevc oraya mahlūk dirilür
 Haṭā şavāb cümle hesāb görülür
 Ellerde yakalar çāk olacaktır

43

Sen resūli bā-şafāsın
 Yā Muḥammed Muşafā
 Ümmete kân-ı vefāsın
 Yā Muḥammed Muşafā

Söylenür dillerde vaşfın
 Medḥ ider seni Hudā
 Cümleden yüce müctebāsın
 Yā Muḥammed Muşafā

44a

Didi levlāk nāmına Rabbü'l-celîl
 Şefâ'atden bizi itme cüdā
 Sen 'aceb sırr-ı Hudāsın
 Yā Muḥammed Muşafā

Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed'sin bu gün
 Dir Refikî yoluḡa cānım fedā
 Düşmüşem derde devāsın
 Yā Muḥammed Muşafā

44

44b

Zāhid ğıyābıma sū-i zann itme
 Yaramaz işlerin şādı mıyız biz
 Nās-ı kerih görüp kendin medh itme
 Tarikat ehlinin yādı mıyız biz

Cāhil ile ülfet yok ‘ādetimiz
 Hilm ile yoğrulmuş tabiatımız
 Sırren olur bizim ‘ibādetimiz
 Hüsn-i nazarında ‘ādī miyiz biz

45a

Hālının kuluna rahmeti çok bol
 Gidersen emrine bulunmaz mı yol
 Hiç haṭādan hālī olmaz bir kul
 Mürūr-ı işyānın nādimiyiz biz

Refikī derūnıñ gevher dükkānı
 ‘ilm meclisinde buldum ‘irfānı
 Habīb-i Hudā’dır şefāat kânı
 Şerīat bābının hādımıyız biz

¹ Bu şiir 34 numaralı şiirle mükerrer.

45

Rāḥat yok mü'mine dünyāda her dem
İbtilāya şabur Ḥaḳḳ'a şükr eyle
Ḥaḳīkat yolından ayrılma bir dem
İbtilāya şabur Ḥaḳḳ'a şükr eyle

45b

‘İnde’n-nās menfūr olursa bir kul
Bilirim ‘inde’llāh hem olur maḳbūl
Tefvīz-i umūr it Ḥaḳḳ'a tevekkül
İbtilāya şabur Ḥaḳḳ'a şükr eyle

Mūsā'ya iftirā itdi ol Kārūn
Eyledi inkisār Mūsā hem ol gün
Arz yutdı nābedīd oldu ol mel'ūn
İbtilāya şabur Ḥaḳḳ'a şükr eyle

46a

Katlı oldu Nesīmī alursañ ‘ibret
Manşūrī şalb oldu şāyān-ı hayret
Nedir kuşūrları bilmedi millet
İbtilāya şabur Ḥaḳḳ'a şükr eyle

Ḥudā'nın kulına virdigi ni'met
Ehl-i tarīḳ olan çeker meşakkat
Düşünme Refīḳī vardır bir hikmet
İbtilāya şabur Ḥaḳḳ'a şükr eyle

46

46b Kalmadı cismimde kudret hayfā kıdrım bilmedim
Geçdi ‘ömrüm bu ne ğaflet hayfā kıdrım bilmedim

Mā-sivāya meyl idüp de gitmedim Hāk rāhına
Nādim oldum çün cehālet hayfā kıdrım bilmedim

İşledim cürm ü haṭālar lāyık mı dergāhına
Şimdi itdim ben nedāmet hayfā kıdrım bilmedim

İnsān-ı kāmīl olanlar kırkı tecāvüz itdiler
Gençlikdedir her beṭā‘at hayfā kıdrım bilmedim

‘Aşk-ı mecāzī maḥv itmişdir zühd ü taḳvāyı bil
Naşıl olmuş göñül rāḥat hayfā kıdrım bilmedim

47a Var mı ben gibi cihānda ğarīḳ-i ‘iṣyān bugün
Eyledim cürm ü cināyet hayfā kıdrım bilmedim

Ġaflet ile geçdi ‘ömrüm her günüm zend ü ḥaṭa
Gitdi benden ‘izz ü şalvet hayfā kıdrım bilmedim

Dir Refīḳī dāḥil oldum meslek-i ‘uṣṣāḳa ben
Sū-i ḫandır çün bu ḥālet hayfā kıdrım bilmedim

47

Bir ādem teşebbüs itse bir işe
 Temel kurulmazsa başlanmaz imiş
 Gelse bir araya bir iki şişe
 Degmezse berāber seslenmez imiş

47b

Bırak mā-sivāyı disünler deli
 İrersin kemāle olursun velī
 Bakma el sözüne at kıl ü kālī
 Meyvasız bir ağaç taşlanmaz imiş

Zühd ü takvā olan bilir kıymetin
 Mezmūn tutuldukça artar hürmetin
 Bilmez enāyiler aşkın lezzetin
 Altun yire düşse paslanmaz imiş

48a

Zemm ider ʿālimi kendini bilmez
 El vurup gözünün gubārın silmez
 Sū-i zandan ašlā kemāl eksilmez
 Sālik-i mürāʿiler hoşlanmaz imiş

Refīkī ne yaman eyledin efkār
 Muʿīnī Allāh'dır irişmez zarar
 İftirā edenler la'net şad hezār
 Bed-ahlāk olanlar uşanmaz imiş

48

48b

Yā Rab qoyma beni rûz u şeb gāmda
 Vîrāne göñlümi sen ābād eyle
 Dā'imā mükedder qoyma 'ālemde
 Def'-i gām eyleyüp gel sen şād eyle

Çekerin ğurbetin kahrını yeter
 Vîrāne bāğlarda bülbül mi öter
 Herkes kendisine bir mesken tutar
 Beni hazineñden ber-murād eyle

49a

Helālinden kazanç eyle muqadder
 Hazineñe ašlā irişmez keder
 Yuvāsız kuş gibi gezdim der-be-der
 Luṭfunḍan rızqımı izdiyād eyle

Almadım dünyādan bir türlü lezzet
 Ne irdim mensūya ne de bir devlet
 El kahrı altında çekdim meşakkat
 Yeter Refiķi'yi sen āzād eyle

49

49b

Rezzāku'l-ibādsın bilürüm yā Rab
 Hazine-i gaybından merzūk it beni
 Haşr itdiñ rızkımı imāmlığa hep
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

Yā Rab içirme rızk için zehri
 Çekilmez bir kaç yüz kişiniñ kahrı
 Bilinmez kıymetin olsañ da dehrī
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

50a

Meslekim ʿālīdir ücreti denī
 Çuval omuzunda gezdirir seni
 Hāzır yok bu gün git gel falān günü
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

Kimi memnūn olur kimisi menfūr
 Lehde ʿaleyhinde ederler cumhūr
 Deger kulāğına gönül bulanur
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

50b

Menfūr olan dā'im peşinde gezer
 Sū-i zan kaşdıyla bir hîle düzer
 Müfteri sözlerden olmuşum bezer
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

Yitmez mi yā Rabbî çekdigim cefā
 Rızık için 'ālemden bu cevır ü cefā
 Hürmet-i habibin nūr-ı Muşafā
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

51a

Sinnim elli altı ey perverdigār
 Ser-māye şan'at yok kalmışım nāçār
 Ümidim Hudā'dan bir kapı açar
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

Refîkî halk olduñ sen bahtı kara
 Kader için yazılı Kur'ānda ara
 Vekāne emru'llāhi kaderen maḳdūren
 Hazine-i gaybından merzūk it beni

50

51b

Sîreti şûretine uygun olmayan
 ‘Acabâ insân-ı kâmil olur mı
 Merhamet vicdânı tolgun olmayan
 Bir iyilik yapmaya hâmil olur mı

Ögünüp ‘âleme kendin şâtarsa
 İtdiği ‘ibâdete riyâ katarsa
 Bu yüzden kazanup mâlî artarsa
 Bilmem murâdına nâ’îl olur mı

52a

Aşıl-zâde olan böyle iş tutmaz
 Yaptığı ‘ibâdete hiç riyâ katmaz
 Dâ’im tatlı söyler bir kul incitmez
 Hiç kötü işlere fâ’îl olur mı

Arayan mevlâyı bulur her zamân
 Refîkî dir bu sözi ehline ‘ayân
 Çirkâb-ı dünyâyâ mâ’îl olmayan
 Yaramaz işlere kâ’îl olur mı

51

52b Gel diñle sözümü pişmān olursun
 Şāf eyle ƙalbiñi ƙoğrı söz söyle
 Her iki cihānda devlet bulursun
 Gelen muşibete dā'im şabr eyle

Sözünde şādıklar irer murāda
 Hiç olur mı muƙadderden ziyāde
 Mazlūmların āhı ƙalır mı yirde
 Ğadr itme kimseye zulmi terk eyle

53a Tevekkül bābını bırakma elden
 İşinde ğayret it iste Hudā'dan
 Āh ile inkisār alma kimseden
 Yıkar ʿarşı kürsi itikād eyle

Yetim ārām ile eyle merħamet
 Şāhib-i ƙuşūrı itme melāmet
 Lāyık olur saña elbette cennet
 Bî-çāre Refikī söyledi böyle

52

53b

Biz ehl-i tevḥīdiz ĩmān itmişiz
 Dilde ikrār ḳalbde şadāḳatımız var
 Ābā ü ecdāddan böyle gitmişiz
 Toḡrudur dīnımız ‘adāletimiz var

Vaṭan içün cāndan geçeriz her kez
 İsterse yaz olsun diler olsun güz
 Ne ‘Arab ne ‘Acem Türk oḡlu Türküz
 Başḳa devletlere ne minnetimiz var

54a

Bütün vaṭan içün cāndan geçeriz
 Harbde şu yirine ḳanlar içeriz
 Türkiye nāmına şancaḳ açarız
 Bizim de müstakīl bir hükümetimiz var

Eṭrāfa ḳol virdi tiren ḥaṭṭımız
 Ḳalmadı kimseye hīḳ minnetimiz
 Alḳışlar Refīḳi hem milletimiz
 Ğāzī Paşa gibi devletimiz var

53

54b

Otur sen meclisde diñle kelāmı
 Bađ kimiñ dilinde feşāhati var
 Herkes menfa‘atlı söyler kelāmı
 Belki o ādemin aşāleti var

Çok söyler kelāmı hiç dili tırmaz
 Sözini diñleyen menfa‘at bulmaz
 Başkası söylese kendi diñlemez
 O ādemde yalan ‘alāmeti var

55a

Aşāleti olan toğrı sözlidir
 Köle çehre degil güleç yüzlidir
 Her dem güler söyler dā‘im sāzlıdır
 Açıkđır hanesi sehāveti var

Söylemez kimseye oturur tırmaz
 Döker çehresini hile düşünür
 Ākıbet ortaya fitne düşürür
 Bu harām-zādedir rezāleti var

55b

Refikī böyleye sen olma yakın
 Muhabbet eyleme şerrinden şakın
 Fitne çıkarmadığı gün yüzine bakın
 Şanırsın büyük bir kaşāveti var

54

Bir kimse bilmezse gençlik kıymetin
 Kocalur gençliğin zamānı geçer
 Bakımda pek güzel kuvvetde metin
 Yorulur dinçliğin zamānı geçer

56a

Ya oku ʿālim ol ya ol şanʿatkār
 Hür yaşa kimseye olma minnetkār
 Bulunur yanında birkaç hizmetkār
 Vakit zāy idersin zamānı geçer

Her şeye gençlikde idilir heves
 Kocalık hiç buña olur mı kıyās
 Gezdirir kendini bir kuru kafes
 Daha iş görmenin zamānı geçer

56b

Refîkî beyhûde gezme āvāre
 Gençlikde kendiñe turma iş ara
 Vakit geçer sonra kalırsın bî-çāre
 Görmeye her işin zamānı geçer

55

57a

Her dā'im eyleme sâz ile şoḥbet
 Vardığın meclisde sen sükût eyle
 Bilmeḡ aḥlākını itme muḥabbet
 Şorarlarsa bir söz düşün de söyle

Gösterir kendini şüret-i ḥaḳdan
 Ḥālbuki ayrılmaz kendi nāḥaḳdan
 Uzak ol dā'imā böyle alçakdan
 Anıḡ her sözine sen dime öyle

57b

Bakup kılıḡına yaldanma sen hiç
 Yok dime sözine pek a'ḷā di geç
 İ'tibār eyleme ne koca ne genç
 Sen anı bir kerre tecrübe eyle

Refîḳî kimseye istemez zarar
 Dā'imā mevlānın rızāsın arar
 Hiç kimse sözinde eylemez ḳarār
 Ḥācısı ḥocası 'avāmı böyle

56

58a Neden halk olundun tefekkür eyle
Sendeki simāya bak da ‘ibret al
Şaklar her belādan teşekkür eyle
İden kim himāye bak da ‘ibret al

Güneş gurūb ider toğar yıldızlar
Devr ider dā'imā gice gündüzler
Geçer üstümüzden kış ile yazlar
Güneş ile aya bak da ‘ibret al

58b Kürre-i arz dinir hiç tırmaz döner
Fevkına direksiz çekmiş bir kemer
Devr ider yüzinde şems ile kamer
Arz ile semāya bak da ‘ibret al

Bu sırr-ı yezdānı bilemez bir kul
Virir kimisine ni‘metini bol
Kimi şarf itmeye bulamaz bir pul
Yoksul ile baya bak da gör

59a Refikī bir gedā söyler efkār
Gel bırak bir eşer kılsın yādigār
Dünyāda bir kimse kalmaz āşikār
Geçen enbiyāya bak da ‘ibret al

57

Dīvāne degiliz ‘aşk delisiyiz
 Biz cāndan geçeriz cānān uğrına
 Meydān-ı ‘aşk içre biz dīvāneyiz
 Kānlı yaş dökeriz gufrān uğruna

59b

Nükteyi çok görmez ‘ārif olanlar
 Şabr ider belāya sālīk olanlar
 Sevilüp cānāna vāşıl olanlar
 Dirler zehr içeriz Raḥmān uğrına

Refīkī sendeki nedir bu hikmet
 ‘Aşk-ı mecāzī mi yoksa ḥaḳīkat
 Ḥaḳḳ’a ‘āşık ise ne büyük devlet
 Sen cāndan geçersin sulṭān uğrına

58

60a

Ben dār-ı fenādan lezzet almadım
 Varlık ile yokluk olmuş olmamış
 Çünkü yārānlardan vefā görmedim
 Azlık ile çokluk olmuş olmamış

Zamāne aḥbābı şūretā sever
 Arkanda hem duzak kırmaya iver
 Söyletir sırrını kalbinde ne var
 Baḡa böyle aḥbāb olmuş olmamış

60b

Şūretā aḥbāblık eyler her zamān
 Dir rāḡat olamam görmesem bir an
 Yanından kalkınca zemm ider hemān
 Ammā bunun aşlı olmuş olmamış

Toğrı ol Refikī sen çekme elem
 ‘Arz-ı ḡāl vir Ḥakk’a elinde kalem
 Kayd ider bir yire şāḡib-i kerem
 Ammā taḡkīb iden olmuş olmamış

59

61a Dağl itme kimse(y)i kendiñi yoğla
 Hağğında idilen zārı bilmezsın
 Karga bñlbñl olmaz kafesde şağla
 Çñnki ğonca ğñli ğārı bilmezsın

Ehl-i hidāyetin derdi Hudā'dır
 Dā'im işi ğñci farzı edādır
 Hağğında sñ-i zan cñrm ù ğağādır
 Onların sevdiği yārı bilmezsın

61b Şñretā Manşñrī ene'l-ğağ didi
 Ğalbinde sırrınr kimse bilmedi
 Ne yñzden sñyledi 'ağıl irmedi
 İşitmişsin ammā dārı bilmezsın

Refiğī sen ğibi var mı dīvāne
 Rızğ içñn kendini atma meydāna
 Teslīm-i umñr it ulu yezdāna
 Bu ğuşñşda zarar kārı bilmez

60

62a

Çirkāb-ı dünyāya virmiş kendini
 Hakk'a doğru giden yolu begenmez
 Arayıp da bulmak ister dengini
 'İbādet eyleyen kulu begenmez

62b

Dimez kendi gibi var bir dāne
 Fesād boğcasını açmış meydāne
 Hamd olsun uğramış kahr-ı yezdāna
 Vücūdunda olan hāli begenmez

Mecāzî söyledim bir iki sözi
 Kör olsun fesādın hem iki gözi
 Dünyāda uhrāda karadır yüzi
 Refikī bu kıl ü kālī begenmez

61

63a

Fāniye meyl-i muḥabbet eylemek ṭoĝrı degil
 Hırş-ı dünyā olmayup da kisb-i ḥelāl eylegil
 Dü cihānda ‘aziz olur ḥelāl kazanç şöyle bil
 Hubb-ı dünyā eyleyenler mü'min-i kāmil mi olur

‘İzz-i dünyāya ey zāhid şakın yaldanma hiç
 Qahramān-ı cihān olsan kimseye eyleme güç
 Fırsatı bilme ğanīmet suçlının suçından geç
 Merḥameti olmayanlar mü'min-i kāmil mi olur

63b

Fışk ile ālūde olan yārāna yār olma gel
 Dü cihānda kıymeti yok tecrübe it ‘ibret al
 ‘İzz ü cāha maĝrūr olma cümlesi zıll-i ḥayāl
 Fāşık-ı fācir olanlar mü'min-i kāmil mi olur

Ni'mete şükr itmeyüp miḥnete şabr itmeyen
 Sū-i ṭarīķi terk idüp ṭoĝrı yola gitmeyen
 Takسیم-i Hudā'da hem rızka ḳanā‘at itmeyen
 Dünyāsı ṭar olmayan mü'min-i kāmil mi olur

64a

Dostunı dost bilmeyüp düşmanı yār eyleyen
 Qomşusını bızār idüp kendini var eyleyen
 Bekāsı yok varlık için yirini nār eyleyen
 İĝvā-yı şeyṭāna uyan mü'min-i kāmil mi olur

Ey Refīķi at göñülden ḥubb-ı dünyāyı kes
 El-kāsibu ḥabību'llāh ḥelāle eyle heves
 Gece gündüz koyma dilden eyyle tevḥid her nefes
 Mevt yakındır düşünmeyen mü'min-i kāmil mi olur

62

64b Cemāl-i Hakk'a 'āşıkam bu ma'nāya dime sen yok
İstemem zevk-i cinānı bilirsem de şafası çok
Bu sırrı kimseler bilmez görür başiret gözi açık
Şüretā edā görürler ki 'āşık-ı Hudā'yım ben

'Āşıkın küfrine fetvā virenler hakk'a bātıldır
Tecerrüd mā-sivā iden bil ki nefsine kātildir
Cemālu'llāha olan 'āşık okur Kur'an'da naşıldır
Şüretā ednā görürler ki 'āşık-ı Hudā'yım ben

65a Bilirem İslāmın şartın ki beşdir itikādım var
Te'annüd eyleyen kuldān Hudā elbet olur bizār
Geçmezem cemālu'llāhdan itseler pārem şad-hezār
Şüretā ednā görürler ki 'āşık-ı Hudā'yım ben

Şūfīler hergiz dimişler tarīk-i 'uşşāka dalālet
Tevbe-i müstağfir ol sen bu fikre eyleme nedāmet
'Aşkı ilāhī olanlar olur uhrāda selāmet
Şüretā ednā görürler ki 'āşık-ı Hudā'yım ben

65b Ne bilsin lezzeti balın işidüp yemeyen kimse
Şoğan gibi şanur anı alup lezzet yemediyse
Velīler yolıdır bu yol Refīkī kim dimediyse
Şüretā ednā görürler ki 'āşık-ı Hudā'yım ben

63

Kimde olsa ‘aşk-ı mecāz
 Hiç turur mı kış ile yaz
 Söz uzanur itme dırāz
 Hudā’ya eyler münācāt

66a

‘Aşk olmayan ādemī
 Gözlerinde olmaz nemi
 Var kalbinde dünyā gamı
 Bulmaz Hak’dan fevz ü necāt

‘İbādetde eyler riyā
 Emekleri gider zāya
 Hem ‘āşī olur mevlāya
 ‘Azāb ider Hudā bi’z-zāt

66b

Eger olsa ‘aşkı anıñ
 Rızāsın bulur mevlānıñ
 Kırar belini şeytānıñ
 Olur o kul ‘āşıkī zāt

Her kim ki sever Āllāh
 Kalbine ‘aşk virir bi’llāh
 Şefi’ olur Resūlu’llāh
 Kalur mı bunda şübühāt

‘Aşk odına yandi cānım
 Zikr ider turmaz lisānım
 ‘Aşıkı cemālu’llāhın
 Refikī eyler mübāhāt

64

67a

Sulṭān-ı kevneyne var ‘arz-ı ḥālīm
 Bād-ı şabā taḳdīm eyle baḳ ne dir
 Oḳusun mefhūmını bilsin aḥvālīm
 Şifāhen de taḳrīr eyle baḳ ne dir

‘Aşıkım dünyāda nūr cemāline
 Müyesser olur mı şor vişāline
 Ezvāc u evlādı hem etbā‘ına
 Selāmımı teblīḡ eyle baḳ ne dir

67b

Elde sīm ü zer yok gitmesi muḥāl
 Vesā‘itsiz gitmege bende yok mecāl
 Yüz sürem ravzasına irmeden ecel
 O nūru’l-Ḥudā’ya söyle baḳ ne dir

Dünyāda ben ḥasret gidersem eger
 İtmesin āḫirde beni muḳader
 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Oşmān hem Ḥaydar
 Olsunlar şefī‘im söyle baḳ ne dir

68a

Şalāt ile selām rūḥ-ı pākine
 Himmet itsin yüz süreyim ḥākine
 Refikī lāyık mı şefā‘atine
 O sulṭāna bunu söyle baḳ ne dir

65

Hudā halk eyledi arz ı semāyı
 Ellere vaşîdir bize dār oldu
 Kimine saltanat virdi şafāyı
 Niçün benim işim āh u zār oldu

Ne kuşūr eyledim gücendin benden
 Tecellim böyledir ne gelir elden
 Yā Rabbī sen beni halāş it ğamdan
 Bu ağlamak bize kisb ü kār oldu

Münācāt eylerim perverdigāra
 Sen beni düşürme āh ile zāra
 Yüz biñ miñnet ile kavuşdum yāra
 Felek pençe vurdı tārūmār oldu

Refikī aşkından terk itdi ʿārı
 Hālīme merhamet eyle sen bārī
 Ğanī mevlā kerīm eyleme zārī
 Hālinden sevdiğim haberdār ol

66

Cāh-ı aşka düşdi gönlüm farımaz bilmem nedir
 Dünyevî ya uhrevî kārımız bilmem nedir
 Yār uğrına cān fedādır dünyâyı görmez gözüm
 Söz kār itmez bir yār içü zararımız bilmem nedir

69b

Merhamet itmezse dil-ber hālımız bilmem n'ola
 O yār beni diler ise minnet itmey bir kula
 Gel karşıma eyle şohbet görenler hayrān ola
 Zann idersem sen benimsin ārımız bilmem nedir

Neylerin sensiz hayātı çünkü yārim olmamış
 Yār yanımda iftiḥārım elde varım olmamış
 Gel ağlatma sevdiceğim ašlā şabrım kalmamış
 Dir Refikī yanar yürek nārımız bilmem nedir

67

70a

Dil-ber kaşlarına olmuşam hayrân
 Kudretten mi kalem çekilmiş bilmem
 Kiprikler al yanak üzre firāvân
 Zülüfler gerdāna dökülmüş bilmem

70b

Terlemiş koynunda turunç memeler
 Al gögsün üstünde çifte şemamlar
 Yazıktır pek sıkılmış sıra dügmeler
 Ne için ucları bükülmüş bilmem

Bilekler piyāle ol selvi boylu
 Cemālin ayımdır ey melek şoylu
 Menevşe mi bilmem reyhān kokuğu
 Bakçede gül müdür açılmış bilmem

Biş türlü nāz ile şalınır gider
 Görenler aqlını pāyimāl ider
 Görmüşdür Refikî böyle medh ider
 Hūrî mi cennetden seçilmiş bilmem

68

71a

Ey dil-ber sevdāña düşdüm düşeli
 Uğratdın sen benim ‘aqlımı zāya
 Gülmedin karşımda bir gün neşeli
 Egdin kāmetimi beñzetdin yaya

71b

Yakdın āteşiñe beni ey zālim
 Bī-vefā şormadın bir kere hālim
 Geçerken karşımdan ey lebi balım
 Beñzetdin bedirlenmiş cemālin aya

Dökülmüş beline örgü saçları
 Kurulmuş yay gibi iki kaşları
 Dizilmiş ağzında inci dişleri
 Söylerse şadāsı dem virir nāya

Refîkî harç eyler eldeki varın
 Toyulmaz şivesi o nāzlı yārin
 Korkarım dūr olur senden dildārın
 Kadrin ‘ālî ike düşerim pāya

69

72a

Şormazsın hālîmden vefâsız yârim
 Hiç böyle muhabbet olur mı dil-ber
 Girmez kulağına âh ile zârım
 Böyle cân cânânı bulur mı dil-ber

‘Aşık ma’sûkını niçün bulmasın
 Dâ’im selâmına nâ’îl olmasın
 İsterim araya düşman girmesin
 Şâdık yâr kuşûra kalır mı dil-ber

72b

‘Aşkın âteşine bulunmaz çâre
 İşimden gücümde kaldım âvâre
 Yazdırıp bir nâme göndersem yâre
 ‘Acep muhabbetle alır mı dil-ber

Refîkî âh ider gündüz ve gice
 Gözlerine uyku gelmez zerrece
 Bulsam tenhâ seni eylesem recâ
 ‘Acabâ inşâfa gelir mi dil-ber

70

73a

Ey felek gönlümü yakma sen nāra
 Koy beni derdime çāre arayım
 Hîç kimse derdime bulamaz çāre
 Esirge sen beni kime varayım

Benzettim yārin cemālin aya
 Kaşları okşamış kurulu yaya
 Az kaldı aklımı uğradam zaya
 Yār bakmaz yüzime bahtı karayım

73b

Kimseler düşmesin āteş-i aşka
 Hîç bir derd benzemez ölümden başka
 İdāreye ihtiyāc olmasa keşke
 Elim işe varmaz çok āvāreyim

Refîkî yalvarır saña ey hādi
 Eyle sen mukadder alma murādı
 Gelmeden başıma ecel cellādı
 O yārin yanaқта yüzün göreyim

71

74a

Sevdiğim her dā'im kaçarsın benden
 Korkma benden sağa bir ziyān olmaz
 Neden yüz çevirip geçersin benden
 Söylemem kimseye sırr ʿāyan olmaz

74b

Kimse sevdigine itmez hakāret
 Buldukça tenhāda eyler muhabbet
 Budur güzellerde dā'ima ʿādet
 Sevdā çekenlerde bilmeyen olmaz

Var ise bir sevdā kadīm olmalı
 Kendine münāsib yāri bulmalı
 Şadık yār sözine tamām tırmalı
 Ol zamān kadrini bilmeyen olmaz

75a

ʿAhdine vefā it gel olma pişmām
 Şad olup üstüme gülmesin düşman
 Yandım āteşine etme perişān
 Yazık Refîkî'ye bir diyen olmaz

72

Ey hekîm el vurma gel sen yâreme
 Bu yâre oñulmaz incitme beni
 Başka gūnā sen bak benim çāreme
 Boş şarkı şarılmaz incitme beni

75b

Benim bu derdimi kimse anlamaz
 Türli ‘ilāc itseñ hîç kār eylemez
 Yārem yürekendir hekîmler bilmez
 ‘Aşka düşen bilir incitme beni

Derdimin tabîbi gelsin yanıma
 Kokuşu hem şifā virir cānıma
 Baña ‘ilāc virüb girme kanıma
 ‘ilāc kār eylemez incitme beni

76a

Refikî derdine devā bulmadı
 Bu ‘aşka düşeli ašlā gülmedi
 Hîç bir tabîblerden yardım almadı
 Yār timār eylesün incitme beni

73

Ey felek ne kuşūr eyledim bilmem
 Niçün işim gücüm kār oldu benim
 Ne itdim ben saña neyledim bilmem
 Giñ cihān başıma tar oldu benim

76b

Bakarım ʿāleme zevk u şafāda
 Beni koydun dā'im cev̄ ü cefāda
 Mālım yok mülküm yok kaldım piyāde
 ʿĀleme el açmak kār oldu benim

Rızık içün ben şekvā eylemem hāşā
 Bu ʿālem hālimi eyler tamāşā
 Hiç kimseye minnet eylemem boşa
 Haçan ki gözlerim kör oldu benim

77a

Hāfız Ahmed hālīka eyler niyāzı
 Virdigi niʿmete olmuşam rāzī
 Bozulmaz hālķın yazdığı yazı
 Cihānda yaşamam zor oldu benim

Refikī söyledi oğlı hālinden
 Uşandım dünyānın kıl ü kālinden
 Bir lezzet almadım dünyā mālından
 Göñlüm cümlesinden dūr oldu benim

74

77b

Göñül cūşa geldi haber anlamaz
 On beşine degmiş tāze yār ister
 Naşîhat eylerim aślā dinlemez
 Koyunda irişmiş tāze nār ister

Göñül havālandı yüksekden uçar
 Yāre kavuşmaya kol kanat açar
 Dimez fuķarāyım yār benden kaçır
 O yāri görmeye elde var ister

78a

Var ise naķad kisb ile kārın
 Olur o nisbetde hem itibārın
 Lebinden emzirir saņa dil-dārın
 Bu zevķi sürmeye sım ü zer ister

Āteşden gömlekdir yokluk giyilmez
 Ögölür zenginlik yokluk ögölmez
 Meclisde yukarı buyur dinilmez
 Refîķi yüregi yandı kar ister

75

Nedir bu çekdiğim cevr ile cefā
 Eylerim dā'imā cānāna efgān
 Qaddimi dāl itdi yār-ı bî-vefā
 Akar gözlerimin yaşı firāvān

78b

Bilmem ne āteşdir yanar bu serde
 Cigerlerim büryān olur içerde
 N'ola görsem yāri bir tenhā yirde
 Cānımı yoluna iderim qurbān

Her dil-ber sözüne olur mı şādık
 Bî-vefā yārāna sen olma 'āşık
 Refīkī bulursan kendine lāyık
 Her dā'im gönderir armağan

76

79a Ey dil-ber çok çekdim cevr ü cefânı
 Kulak vir sözüme dinle gel şimdi
 Görmedim ben aşlâ 'ahde vefânı
 Nerde vefâ itdin söyle gel şimdi

Çün meylin yok idi bende ey zâlim
 Niçün ikrâr virdin ey lebi balım
 Ayrılık zamânı geldi maralım
 Sevdâdan ferâgat eyle gel şimdi

79b Yokladım defterde tâlî'im kara
 Aradım derdime bulmadım çâre
 Sevdigim da'vâ'mız kılsın ma'şşere
 İmzâlar virelim böyle gel şimdi

Gün-be-gün tezâyid eyler efkârım
 Yüz çevirdi benden o nâzlı yârim
 Kalmadı Refîkî şabr u kararım
 Bu derde tahammül eyle gel şimdi

77

80a

Kerem kıl ey dil-ber gel inşâf eyle
 Dâ'imâ ağlatır güldürmez misin
 Gözlerimin yaşı aksın mı böyle
 Tesellî eyleyüp sildirmez misin

Yeter bunca demdir sevdâña yildim
 Hayâlîñ gözümde gezdim eyelendim
 Ben seni kendime şâdık yâr bildim
 Çün vefâñ yok idi bildirmez misin

80b

Refîkî âh çeküp gezsın mı böyle
 Cân virir yolunđa merhamet eyle
 Döndün mi ikrârda gel toğrı söyle
 Bir dağı sevdâna yeldirmez misin

78

Ben âteş-i aşka düşdüm söyünmez nārım benim
 Ne demişdi yüz çevirdi muḥannet yārım benim
 Seniñ içün gece gündüz ağlamak kārım benim
 İnşā'llāh iflāḥ itmez āh ile zārım benim

81a

Bir sitemkāra düşdüm ne güler ne güldürür
 Gözlerimin akar yaşı ne siler ne sildirir
 Ne redd ider ne söz virir ḥayāline yeldirir
 Gitdi elden ihtiyārım zāy oldu varım benim

Ey zālim tā 'arşa çıkdı āh u feryādıma bak
 Eyledigin zulme 'aceb rāzī oldu mı bu Hāk
 İnşāf eyle sen ḥālime bu fikri elden bırak
 Nās içinde zāya virme nāmūs u 'ārım benim

81b

'Aşk ucından sevdiceğim cigerim oldu kebāb
 Bu sevdādır āhırında mevttime olur sebep
 Der Refikī yığılsalar başıma güzeller hep
 İstemem hiç birini sensin efkārım benim

79

Dil-rübālar içre yāri görmedim āh eylerim
 Türli reyḥān içre yāri görmedim āh eylerim
 Gülden maḥrūm qaldım ḥārı görmedim āh eylerim
 Şalınup giderken yāri görmedim āh eylerim

Şivesinden toyamadım şimdi dūr oldu baḡa
 Gice gündüz fikr ü zikrim kār oldu baḡa
 Vücūdumda yanar benim yürek nār oldu baḡa
 Cāme-ḥābda yokdur yāri görmedim āh eylerim

Kirpikler ok gözler üste qaşları yaydır yārin
 Lebleri sükkāra beḡzer cemāli aydır yārim
 Şoḡbeti mest ider beni şadāsı nāydir yārim
 Sım sımālı reftārı ben görmedim āh eylerim

Qāmeti tūbāya beḡzer beliden gezer
 Şu içerse buḡāğından şanki billūrdan gezer
 Şu cihānda var mı böyle dil-bere kıymet biğer
 Dir Refiḳi ol ruḡsārı görmedim āh eylerim

80

2b

Sevdiğim zātına şikāyetim var
 Şifāhen söyleyim gel yavaş yavaş
 Derūnum ƙan gönlüm ğam-gūsār
 Gel otur yanıma gül yavaş yavaş

Söyleyim derdimi diñle özüñden
 Bir vefā görmedim ašlā yüzüñden
 Ben ağlayım ƙanlar aƙsın gözümden
 Al sen mendiliñi sil yavaş yavaş

3a

Sen vurdun sīneme oñulmaz yāre
 Aradım derdime bulunmaz çāre
 Ne kemligim gördüñ hey ƙalb-i ƙara
 Gel düşün hālimi bil yavaş yavaş

Güzeller ahdine vefā itmez mi
 Eyledin cānıma cefā yitmez mi
 Bu fırsat elinden bir gün gitmez mi
 Utanur söyleyen dil yavaş yavaş

Bu dünyā sevdiğim böyle mi kalur
Herkes itdigini şonunda bulur
Çok büyük söyledin inşā'llāh olur
Elinden fırsatı il yavaş yavaş

Sevdiğim Hudā'ya eylerim niyāz
Düşdükce 'aqlıma eyledigin nāz
Her seher vaktinde esdikce poyraz
Getirir kokunu yel yavaş yavaş

Derdimi ben saña söylerim hemān
Yitürdüm 'aqlımı başım pek duman
Benden münāsibli yāri bir zamān
Ara sen kendine bul yavaş yavaş

Refkī yalvarır merhamet eyle
Ne derdin var ise gel baña söyle
Murādım gözümdе kала mı böyle
Korkarım ayrılır yol yavaş yavaş

81

Sen beni şaldın ‘aşkı nāra ay yüzi bedri cemāl
 Bî-vefāsın kıddi dālīm ser-firāzım var yüri
 Ben şanırdım ‘aşkı nāra o da yanar ben gibi
 Yüze güler kalbi hā’in dil-firāzım var yüri

34b

Sarrāf isen bil kıymetim şan cevāhir taşdır
 Kıyma beni sen yalnız cān cānānın yoldaşdır
 Eyledigin muhannetlik cümle nāmerd işidir
 Gel yanıma bir daķıķa gül firāzım var yüri

‘Aşķı nāra düşdü tenim cānım eyler cefā
 Benden ğayrı bir yār bul sen var onunla sür şafā
 Refikī istemezem böyle sevdā bî-vefā
 Aķsın şimdi gözlerimde sil firāzım var yüri

82

Amān yā Rab nedir cürmüm günāhım
Gezdirirsin beni ġarīb illeri
Serin şehirlerde halk itdin beni
Şimdi gezdirirsin bize çölleri

Beni güldürmedi baht-ı siyāhım
Sen aldın elimden yārimi şāhım
Zār itdikce çıkar semāya āhım
Dā'imā şafāda gördüm illeri

Dünyānın şafāsın sürmedim bir dem
Rūz u şeb gitmedi gözlerimden nem
Gülmem şimden giri aġlarım her dem
Bāġım vîrān oldu şoldı gülleri

Bülbül-i şeydāyım eylerim zārı
Yā Rab gülden cüdā düşürme bārî
‘Azm eyleyüp gitsem görmeye yāri
Boyrazdan kış ider tutar yolları

‘Āşıkın maşūka fedādır cānı
Sen dirsın şabr eyle vardır zamānı
Refikî bir sâ‘at görmese seni
Her işden vaz geçer tutmaz elleri

83

5a Bir yigit arasın bulsun dengini
İsterse kız olsun ister tül olsun
Her sözünde şādık bulsun kendini
Ölünce kapusunda kul olsun

Kendi yüze güler kalbi hıyānet
Öyle güzellere eyleme minnet
Bilmez kıymetiği çeken rezālet
Başı puṅar ayakları göl olsun

5b Uğrına cānıṅı eylersin fedā
O seni yüzünden bırakır cüdā
Kendi eller ile zevk ü şafāda
Seniṅ gözlerinden yaşlar sil olsun

Böyle güzellerde haḳīkat olmaz
Düşünüp a'lāyı ednāyı bilmez
Saṅa şıdḳ-ı cāndan muḥabbet kılmaz
Kendine münāsib varsın yār bulsun

7a Seniṅle va'd ider sözünde tırmaz
Şarılup boynuṅa ḥalıṅı şormaz
Hem güler yüzüṅe ḥatırıṅ kırmaz
Dir ki āteşime yansın kül olsun

Refīkī neyleyim kalmışam naçār
Hālime raḥm itmez o zālim ḡaddār
Saṅa recām budur ey perverdigār
Yalan söyleyenin dili lāl olsun

84

İçdim dünyânın zehrini
Gel ıurma ağla gözlerim
Çekdim felegin kahrını
Gel ıurma ağla gözlerim

Sürmedim gençlik şafâsın
Çekdim dünyânın cefâsın
Örmedin yârin vefâsın
Gel ıurma ağla gözlerim

Tagların gitmez dumanı
Kaşların olmuş kemânî
Geldi ayrılık zamânı
Gel ıurma ağla gözlerim

Allâh diyen murâd alır
Mâ-sivâdan mahrûm kalır
Şağ ayrılık ne güc olur
Gel ıurma ağla gözlerim

Refîkî yanmışdır cânı
Beher gün artar efğânı
Bulamaz yâre dermânı
Gel ıurma ağla gözlerim

85

38b

Bir dil-berin sevdâsı var başımda
 O zâlim hâlimi bilmez nedendir
 Gündüz hayâlimde gece düşümde
 Gözlerim yanıma gelmez nedendir

Kaşları karadır gözleri humâr
 Bilekler piyâle kâmeti çınar
 Akar gözlerimden kan olmuş pınar
 Merhamet eyleyüp silmez nedendir

39b

Kulak vir nâzenim saña söylerim
 Cânımı yoluğa kurbân eylerim
 Dünyânın zevkîni sensiz neylerim
 Yâr gülmez yüzüme bilmem nedendir

Refîkî cihânda gülmedi yüzüm
 Ne gecem gecedir ne de gündüzüm
 Bağrı şaşa dönmüş kâr itmez sözüm
 Vefâsız kadrimi bilmez nedendir

86

Göñül feryād ider dā'im
 Vücūdı za'fı rencinden
 Tabīb-i derdimin kā'ib
 Ölürsem anın ucundan

Derūnumdan nazar kılsan
 Münkesir rüz u şeb hālīm
 Mükib fu'ād-ı münkesir
 Vefāsız yārın ucundan

‘Amīk-ı lücce düşmüşem
 Meded yok dil-rübāmızdan
 Kuşūrı itirāf itdim
 Tecāvüz eyle suçumdan

Ki zālīm hālīme rahm it
 Refīkī dir qalb-i şedīd
 Ölürsem kātīlīm sensin
 Ki senin ‘aşqın ucundan

87

Şabāhdan karşıma çıkdı bir dil-ber
 Bağa gördüm bir nāzlı gelin
 Edālī şallanır ol perī-peyker
 Bilmem nere gider o nāzlı gelin

Didim dil-ber nereye şabāhdan kaçdın
 Her adım atdıķca bağıma başdın
 Toğrı söyle seniñ var mı bir ıostuñ
 Söylemedi gider o nāzlı gelin

Ne didim söylemedin ey kanlı zālīm
 Bir cüz'ī te'hīr it anla ahvālīm
 Fedādır uğruna olanca mālīm
 Dinlemedi gider o nāzlı gelin

Şırma saçlarını dökmüş beline
 Kınalar yakınmış iki eline
 Şallanır nāz ıder gider yolına
 Refīķī lāl gider o nāzlı gelin

88

Deli göñül bugünlerde
  Ac yib z ra d şm şd r
 Ayrı d şd m vaţanımdan
 V c dum n ra d şm şd r

A la ğurbetin h lini
 K  a s yletir dilini
 Ararken ğonca g l ni
 B lb l m h ra d şm şd r

G cenmi  y r sel m itmez
 A l  hay limden gitmez
 G   l sevd ya   br itmez
 Bir s fl  k ra d şm şd r

D kdi b  lar ğazeli
  aradır ba tım ezeli
 G   l sevmez mi g zeli
 Vef s z y re d şm şd r

Y renler gelir y dıma
 C n  ayanmaz fery dıma
 Yeti  H z r imd dıma
 Ref    dara d şm şd r

89

92b

Naşıl vaşf ideyim nāzlı yār seni
 Bir kerre cemālin görsem olmaz mı
 Güzeller şāhının māh-ı tābānı
 Başında sāyebān olsam olmaz mı

Türli libās giysen yakışır size
 Yaḥşi kātib gerek vaşfını yaza
 Cānlar mı tayanır sendeki nāza
 Kolların boynuma şalsan olmaz mı

93a

Sineḡ cennet bāḡı leblerin ḡonca
 Koynoḡda memeler beḡzer tūrunca
 Şeḡerde uğrasam baḡsam tūyunca
 Sineḡi sineme şarşam olmaz mı

Āle göz üstünde kaşlar kemāne
 Lebleri sükkārdır ḡonca dehānı
 Güzellikde mişliḡ Yūsuf-ı Ken‘ānı
 Kaḡunḡda ḡul olup ḡalsam olmaz mı

Refīkī cihānda görmedi mişliḡ
 Ḥudā ḡalk eyledi ḡūrī mi nesliḡ
 Misk ile ‘anberden yoḡrulmuş aşıḡ
 Şoyunup ḡynuḡa girsem olmaz mı

90

3b

Bu meclisde bir ben varım zan itme
 Aç dihanın işte meydān eş-şalā
 Her ma'nādan haber-dārım zan itme
 Aç dükānın işte meydān eş-şalā

4a

On iki 'ilimle 'ārif olanlar
 Söz sohbet dinleyüp ma'rūf olanlar
 Hāriçden dāhilden ta'rīf alanlar
 Ben mihmānım işte meydān eş-şalā

Şā'irin şirine āyāt katılmaz
 Gevher dükkānında boncuk şatılmaz
 Bu kelāmdır vezne ile şatılmaz
 Yok iz'ānım işte meydān eş-şalā

Kabza-i kudretde arz ile semā
 Mevcūdāt maḥlūkāt mā-beyne-hümā
 Kısmen başiretde ba'zılar a'mā
 Ben püryānım işte meydān eş-şalā

4b

Ol mālīkū'l-mülkdür vāhidü'l-kaḥḥār
 'Āleme'l-kuyūbdur ol gānī cebbār
 Yā Rab Refīkī'yi itme şermesār
 Ben giryānım işte meydān eş-şalā

91

Bu şu'arā meclisidir aşk olan gelsin beri
 Gösterisinler hünerini burası meydān yeri
 Nāmına herkes bıraksın bu meclisde bir nişān
 Dā'imā hep söylene dillerde kıla eşıeri

5a

Sermāyesi olmayan tācire dirler çıraq
 Şirimizi göstermeye gelmişiz yakın ırak
 Bilmezem ki bu sözüme rāzī oldu mı bu halk
 Kendi mālī olmayan şā'irler tursun giri

Bu Refikī bir gedādır söyledi bir söz haṭā
 Elbet lāzım bir dükkānda buluna türlü metā
 Her mālın bir kıymeti var müşteri arar şata
 Zan idersem bu meclisde herkesin vardır yiri

92

(sual)

Arz ile semāyı Rabb-i zü'l-celāl
Neden halk eyledi mufaşşal söyle
Halk itdi Ādem'i zāt-ı bî-zevāl
Neden tasfîr itdi sen takrîr eyle

Gel eyle tefekkür sen 'akıl erdir
Bu cümle insānıñ ceddî Ādem'dir
Bilirsın anası babası birdir
Nedendir ahlâklar muhtelif böyle böyle

Ādem'i kudretle eyledi şalışal
Nefh-i rūh eyledi dimāğa derhāl
Hall it müşkilimi iderim suvāl
İptidā ne kelām gelmişdir dile

Çün igvā eyledi Ādem'i iblīs
Ne için huşūmet eyledi teblīs
Dergāh-ı Hudā'dan tārđ oldu habīs
Şoran Refikî'dir sen temiz eyle

Ādem'i kıblegāh idince insān
 Kibirinden secde itmedi şeytān
 Huşūmet itmekde Ādem'e el'ān
 Refikī cevābı virdi efendim

6b

7a

94
(suāl)

Mi'minler cennet-i a'lāda köşke
Merdivensiz nice çıkar eglenür
Dünyāda bir mişli var mıdır başka
‘Aceb nerde karar ider eglenür

97b

Cennet-i a'lāda dört ırmak akar
Lezzetleri ayrı bir yirden çıkar
Dünyāda mişlini sen eyle izhār
Çıkar menba'ından nerde eglenür

O nasıl ağaçdır halk itdi Hudā
Dalları aşağı köki yukarda
Refikī ‘acabā mişli nerede
Canlı mı cānsız mı nerde eglenür

95

(Çözüm)

98a

Cennetin köşkleri emre muntazır
 Yat dir isen yatar kalkar eglenür
 Bak dünyāda anıñ mişli devedir
 İh dir isen ıhar kalkar eglenir

Dört ırmak mişāli inşānın başı
 Ağz burun kulak gözinin yaşı
 ‘Āşık bunun için itme şavaşı
 Lezzetleri ayrı bir gözden çıkar

98b

Dalları aşağı köki yukarda
 Yaratdı bir tūbā ağacı Hudā
 Dünyāda mişli güneş havāda
 Refîkî dir ‘ālem bakar eglenür

96
(Sual)

Maḥlūk u mevcūdāt ve cümle eşyā
Yok iken ʿacabā ḥalk olan nedir
Hem tezyin olmadan bu zîr ü bālā
Birinci bölüğe kayd olan nedir

9a

İkinciye neden ḥalk itdi mevlā
Üçüncü bölüğün şöhreti aʿlā
Pek derine ṭalma tefekkür eyle
Birden üç takṣime kayd olan nedir

Böyle takdîr itdi ol Rabb-i teʿāl
Ve iz eḥaza'llāhü didi zü'l-celāl
Refîkî münāsib şordı bir suʿāl
Demeyin suʿâlden maḳşadı nedir

97

(Çözüm)

99b

Nūr-ı Muḥammed'dir cümleden evvel
 Yaratdı hem kendi nūrundan Mevlā
 Dört bölük eyledi nūrı lemyezel
 Halk itdi alemi yaz didi mevlā

100a

Yaratdı ikinci levḥi zü'l-celāl
 aleme yaz didi ol Rabb-i teāl
 Kelime-i tevḥīdi yazdı o derḥal
 Mūminler üzerine farz oldu ḥālā

Üçünci bölüḡi pek mu'azzamdır
 Şorarsaḡ ismini 'arş-ı a'zamdır
 Dü cihān ḥürmetli büyük maḳāmdır
 Degil mi Refikī şöret-i a'lā

98

100b

Ey felek oğlumu elimden aldın
 Ya benim gönlümü kimler eglesin
 Menzili çok uzak yollara şaldın
 Ya benim gönlümü kimler eglesin

Düşürdün sen beni āh ile zāra
 Vurdun bu sineme oñulmaz yara
 Giri döndermeye bulunmaz çāre
 Ya benim gönlümü kimler eglesin

101a

Al yeşil giyindi gine bu yirler
 Açılur menevşe kızarır güller
 Almış yavrusunu yanına eller
 Ya benim gönlümü kimler eglesin

101b

Çağırırım yavrum ses kār eylemez
 Derdim çokdur benim söz kār eylemez
 Varırım kabrine küsmüş söylemez
 Ya benim gönlümü kimler eglesin

Gözlerimin nuri gönlüm meyvası
 Bu garîp gönlüm hem eglencesi
 Gözden pinhān oldu tıyulmaz sesi
 Ya benim gönlümü kimler eglesin

Refikî konakçı gönderdi seni
 Gelirim istikbāl eyle sen beni
 Şefā'at beklerim ben maḥşer günü
 Ya benim gönlümü kimler eglesin

99

- 102a Esdi ecel yeli dökdi ğazeli
 Hasret kıyāmete kaldı Hādīcem
 Mevlā kışa yazmış ‘ömri ezeli
 Hasret kıyāmete kaldı Hādīcem
- 102b Şancı bahānedir ecel irişdi
 Yandı yüregime bir āteş düşdi
 Bakdım eglenmenin zamānı geçdi
 Hasret kıyāmete kaldı Hādīcem
- ‘Acele gönderdim ğasta-ĥāneye
 Almamış tabībler bak bahāneye
 Pek genç mihmān oldum ĥalvet-ĥāneye
 Hasret kıyāmete kaldı Hādīcem
- 103a Vardım ki yüzüne beyāz örtmüşler
 Şandım Hādīce’mi gelin etmişler
 Meger eski mevtālara katmışlar
 Hasret kıyāmete kaldı Hādīcem
- Gördüm baş ucunda hep bütün iller
 Yok mı bunun ana babası dirler
 Bahārı geçmeden şolar mı güller
 Hasret kıyāmete kaldı Hādīcem

103b

Yalvarmış babama söyleyin gelsin
 Yolcuyum hakkını helâl eylesin
 Beni şoranlara selâm söylesin
 Hasret kıyâmete kaldı Hâdicem

Anam gelsin baş ucumda ağlasın
 El vurmañ çenemi kendi bağlasın
 Nazîfe Zârîfe göñlün eglesin
 Hasret kıyâmete kaldı Hâdicem

104a

Hâfız ağabeyim unutma beni
 Kır'ânla yâd eyle sen işneyn günü
 Elbet kavuşuruz biz maşşer günü
 Hasret kıyâmete kaldı Hâdicem

Eller al giyinmiş sen giydin beyâz
 Bunı lâyıķ görmüş saña ol feyyâz
 Refîķî göz yaşı akıtsın kış yaz
 Hasret kıyâmete kaldı Hâdicem

100

Felek bu sineme vurdun bir yāre
 Gençlikde bir murād almadım felek
 Hekimler derdime bulmadı çāre
 Derdime bir devā bulmadım felek

104b

Tā ezel alnıma kara yazıldı
 Döküldi ğazelim bāğım bozuldu
 Kavim kardaş baş ucuma dizildi
 Akıtdım göz yaşı gülmedim felek

Felek kıyma baña āh u zārım var
 Murādı gözünde tāze yārım var
 Anam ile babam oğlum der yanar
 Toyunca yanında kalmadım felek

105a

Te'ehhül eyledim on sekiz yaşıım
 Hiç ayık gitmedi dumanlı başım
 Hālimden bilmedi kavim kardaşıım
 Ağlatdın göz yaşıım silmedim felek

Gelecek bir yolcum vardır āşikār
 Oğlan ise adı olsun Yādigār
 Kız ise ismini söyleñ Belgüzār
 Evlād hizmetine yilmedim felek

Ağlama sevdiğim kaderim böyle
Emir büyük yirden Hakk'a şükr eyle
Eyüp pek genç öldi ağla hem söyle
Murādıma nā'il olmadım felek

Gel dedem yanıma başımın tacı
Yandım yüregimden yok mı ilacı
Virmesin kimseye böyle bir acı
Muqadder böyledir bilmedim felek

Pek genç idim aḥbāblardan secdiler
Ölçdiler boyuma kefen biçdiler
Tiz defn idin diye derde düşdiler
Ḥānemde bir sâ'at kalmadım felek

Bu mihmān-ḥānedir gelenler gider
Hiç kimseye kalmaz böyle devr ider
Refikî cihānda gezdim der-be-der
Ġamdan āzād olup gülmedim felek

101

106b

Ey üftādeler/Gör ki ne var/Serde eser var
Çok görme baña bu eşeri bunda kader var

Gönlümde olan/Hüznümi sen/Çok mı görürsün
‘Aşkın elemdir/Bendeki/Kalbde keder var

Vîrāna göñül/Ġamdan āzād/Olmadı aşlā
Her hālde bu/Ġamdan/Bize mîrās-ı peder var

Hicrān odı/Na yanmağı/İster mi bir ādem
Refîkî’yi bu/Āteşe bir/İlkā iden var

102

107a Elif Allāh'ı zikr ider dā'imā dilim benim
 Bā basırdır bilrim hem görürüm yolum benim
 Tā temennî eyleyüpdür rüz u şeb gönlüm benim
 'Adliye yokdur [taḥammül] 'afvuyla yād it beni

Şe şakıldır günāhkāra 'dl idersen yā kerīm
 Rüz-ı maḥşer nās içinde bî-çāre kalır ley'im
 Cim cemāliyle müşerref eyle bizi yā Rabbi
 'Adliye yokdur taḥammül 'afvuyla yād it beni

107b Hā ḥabîbin ḥürmetine bahş eyle cümlemizi
 Hı ḥalāş it 'azabından setr eyle cürmümüzü
 Dāl dileriz cennet içre cemāliḡ görmemizi
 'Adliye yokdur taḥammül 'afvuyla yād it beni

Zel zikirden koyma bizi şıḥḥat ile yā Celîl
 Rı revā mı diğer ümmet içre olalım ḥacîl
 Ze zavāllı ümmetiz biz dü ciān itme 'lîl
 'Adliye yokdur taḥammül 'afvuyla yād it beni

108a Sin sa'âdetdir bize ki ümmet-i Muḥammed'iz
 Şın şefâ'at kânı olan Aḥmed'e biz bendeyiz
 Şad şıdk ile İmān itdik dā'imā şükründeyiz
 'Adliye yokdur taḥammül 'afvuyla yād it beni

Ḍat ḍalāletden emîn it bizi yā Rabbenā
 Tı ṭālibiz cemāliye eyle bizi āşinā
 Zı zafer kıl sen bize kim ḥālimiz olur fenā
 'Adliye yokdur taḥammül 'afvuyla yād it beni

- 08b ‘Ayn ‘ayne’l-yakīn biliriz işimiz cürm ü haṭā
 Ğayn ğaflet uykusuna ṭalmışız eyle ‘aṭā
 Fe fehimden müberrāyız yok yüzümüz ḥazrete
 ‘Adliḡe yokdur taḥammül ‘afvuḡla yād it beni
- Ḳāf ḵanā‘at ehliyiz bir şükr-i yezdān eyleriz
 Kef kesmeyiz ümīdimiz rahmetiḡi bekleriz
 Lām liḵādır maḵşadımız cennet içre gözleriz
 ‘Adliḡe yokdur taḥammül ‘afvuḡla yād it beni
- 09a Mim merāmım dā‘imā ‘uşşāḵa yār olmadır
 Nun nebīler serverine şefā‘ate varmadır
 Vav vesīle şalāt olsun ol resūli görmedir
 ‘Adliḡe yokdur taḥammül ‘afvuḡla yād it beni
- He hidāyet eyle yā Rab günāḡkār ḵullarını
 Lām-elif lā-yezālsin uğratma nāra yollarını
 Şoḡ nefesde eyle iḡsān tevḡide dillerini
 ‘Adliḡe yokdur taḥammül ‘afvuḡla yād it beni
- 09b Yā yarlıḡa bu Refiḵi kemteri sen luṭfı bol
 Şuçumı vurma yüzüme ḵulluḡa eyle ḵabül
 ‘Afva mazḡar eyle yā Rab şefā‘at itsin resül
 ‘Adliḡe yokdur taḥammül ‘afvuḡla yād it beni

103

Hazır ol vaktına uyan ‘Osmānlı
Düveller üstüne ‘asker cem’ itdi
Fırşatı ganimet bildi Yunanlı
Her biri bir yandan hareket itdi

Zamānı fevt itme gafletden uyan
‘Aksine devr itdi şimdi bu zamān
İlān-ı harb didi Bulğarla Yunan
Esdi ecel yeli vādeler yetdi

‘Osmānlı tedārik gördi ser-te-ser
Top tüfenk cebhāne yıgdi çok ‘asker
Yā Rabbī sen nuşret eyle müyesser
Küffār-ı hakisār ittifāk itdi

Çatalca üstüne ordu kuruldı
Bağlandı hudūdlar tedbīr görüldi
İlān-ı harb didi emir virildi
Atıldı gülleler top āteş itdi

İçdi ecel cāmın nice biñ cānlar
Akdı derelerden sel gibi kanlar
Kırk kilise(y)i teslim aldı Balқанlar
‘Asker Çatalca’ya ‘azm-i rāh itdi

Kāfir şehre girdi itdi haqāret
Aşlı dalāletde ider mi şefkat
Vidāna yaşımaz nice rezālet
Nāmūslar hak olup ırz elden gitdi

111b

Düşman Selānik'e eyledi sefer
 Ordunun karşıya kurdı ser-be-ser
 Kahramān askerler kumandan ister
 Tahsîn Pāşā orda işi zay itdi

Asker kumandansız nāmudār olmaz
 Baş giderse ayak pāyidār olmaz
 Tedbîrsiz işi ile ber-murād olmaz
 Selānik kāfire hediye gitdi

112a

Selānik'e topı bağladı düşman
 Ahālî şızlanır oldu perişān
 Kahramān askerler nice cān-feşān
 Dîni bir uğruna cān fedā itdi

Cāmi'lere tıldı bay ile gedā
 Yalvarır Hudā'ya eller du'āda
 Top sesinden tağlar eyledi şadā
 Şabîlerin āhı semāya yerdı

112b

Düşman gālib geldi gitdi Selānik
 Iradı yol şehre hem oldu mālîk
 Lāyık mı düşmana hayf böyle mülk
 Takdîr-i Huā'dır böyle emr itdi

Yanya'nın üstüne çökdi bir duman
 Düşman gālib geldi virmedi amān
 Kesildi kelleler akdı kızıl kan
 Rûm İli kuşûrî itirāf itdi

113a

Al kana boyandı dereler düzler
 Böyle bir hezîmet görmedi gözler
 Mestûre gelinler bākire kızlar
 Bî-adet kāfire hediye gitdi

Nice biñ askerle ber-ā-ber zābiṭ
 Kimi esīr oldu kimisi şehīd
 Elleri ḳoynunda yā Rab imdād it
 Ağlaşur esīrler Yunan'a gitdi

113b

Kāfir Edirne'yi eyledi işgāl
 Urusya'dan imdād irişdi derhāl
 Tağlar yankılandı oldu çok kıtāl
 Gāzī Şükri Pāşā azm-i ceng itdi

Şükri Pāşā seni medḥ itdi cihān
 Mevlā ömür virsin yaşa bir zamān
 Umarız mevlādan maḳāmın cinān
 Yedi düvel seni tevāriḥ itdi

114a

Añladı düşmanla çıkılmaz başa
 Çıkardı maḥlūḳı şehirden dıṣa
 Yakdı Edirne'yi gitdi āteşe
 Yıkdı bināları vīrāne itdi

Edirne üstüne toplar atıldı
 Harbin şiddetinden ay gün tutuldu
 Bağlandı eṭrāfı yollar kesildi
 Tükendi erzāḳı perişān itdi

114b

Edirne muhāşara oldu yedi māh
 Qalması erzākı el tutmaz silāh
 Böyle emr eylemiş kâdir pâdişāh
 Ağlar Şükri Pāşā Edirne gitdi

İşkodura oldu imdāda muhtāc
 Kāfirin ‘askeri geldi fevc ü fevc
 Haşān Rızā Pāşā kaldı bî-ilāc
 Yalvarup Hudā’ya çok niyāz itdi

115a

İşkodura kaldı müşkil bir hālde
 Kimsenin emlākda gözi yok mālde
 Cümlenin korkusu ehl-i ‘ayālde
 Ahir bu kâfirler ırz yağma itdi

İslām Çatalca’ya çekdi ‘askeri
 Güvenir Hālîk’a hiç turmaz geri
 Gine himmet ider dînin reh-beri
 ‘İşyānımız bizi terbite itdi

115b

Müşāliha dirler ‘aklım irmedi
 Olan vukū‘ hālî gözüm görmedi
 Kimse rızasıyla bir yir virmedi
 Bu āfātlar bize mevlādan yitdi

Koyma hayfımızı ey perverdigār
 Günāhkār kolların ‘ināyet umar
 Hürmet-i habîbin Ahmed-i Muhtār
 Refîkî bu bābda münācāt itdi

104

116a

Recām bu Hudā-İtme cüdā-Oyār uykuda
Seslerim yār-Neden uyanmaz-Kaldım kayguda

Taḥammül olur-mı ki o yār-Gözden dur oldu
Ağlar şızlarım-Hiç tıyulmaz-Yandım beyhüde

Mestānesiyem-Ben o yārin-Şanma ki mecnūn
Şivesi almış-Dir ʿaqlımı-Yok buña fāʿide

Refikī vefā-Sız yār içün-Eyleme feryād
Beyhüde sev-Dā çekenin emegi zayda

105

116b

Ey deli göñül-İtme nükül-Sözüme rām ol
Her ki cehālet-Eyle begim-ehl-i kemāl ol

Ehl-i ʿirfān-Meclisinden-hergiz dūr olma
Sevilir bir-Şoḥbetde bulun-Hüsn-i cemāl ol

Her kişinin şāh-Sına göre-söyle kelāmı
Gamnāk olana-raʿziye kıl-Defʿ-i melāl ol

117a

Sözünden lezzet-Alsınlar-Dinleyen ihvān
Yardımin ol-Sun dā'imā-Ehl-i nevāl ol

Söyle sırrın-Vuṣlata māni'-Olur aḡyār
Refīkī sen-ʿİrfāna qarış-ehl-i viṣāl ol

106

Tāze nārımsın-sevdākārımsın-baḡa yārımsın
 Ölseḡ vazgeç-mem ben senden-vefākārımsın

117b

Hābdan uya-nur ki bu cān-yāri ārzūlar
 Söz virdin ki-aḡşam gelmedin-cefākārımsın

Ṭoḡrı söyle-sen sevdigim-eyleme iḡfā
 Beni cāndan mı-seversin-ḡilekārımsın

Bu nāza ḡiç-cān mı ṭayanur-yoḡ mı inṡāfın
 Refiḡi ya-ndı sevdāḡa-ṡivekārımsın

107

118a

Kahbe felek beni çirāğ eyledi
 Murādım almadan geçdim giderim
 Tāze gelin idim ırak eyledin
 Yār yanına kanat açdım giderim

Tāze gelin idim beş ay kalmadım
 Şu yalan dünyāda murād almadım
 Tutuldum hummāya şifā bulmadım
 Şu yualan dünyādan göçdüm giderim

118b

Anam baş ucumda döker kanlı yaş
 Deger kulağıma ses yavaş yavaş
 Yetiş cenāzeme sevgili kardaş
 Bāğım virān oldu geçdim giderim

Babam yok yanımda başımın tācı
 Gözlerim yollarda gel yetiş bacı
 Derd aldı yüregim yok mı ilācı
 Can kuşu kafesden uçdı giderim

119a

Babam geldi şandım kapı açıldı
 Gözlerimden kanlı yaşlar saçıldı
 Ölçdiler boyuma kefen biçildi
 Giyindim egnime geçdim giderim

Hocam Yāsīn okur tırdı dillerim
 Vardem tamām oldu tutmaz ellerim
 Ecel yeli esdi şoldı güllerim
 Bāgım vīrān oldu geçdim giderim

119b

Gel yārim yanıma vaşiyetim var
 Ağlama ben için eyleme efkār
 Ben ölürüm saña bulunur bir yār
 Ecel şerbetini içdim giderim

Ben hūriyim güzellerden seçdiler
 Kavim kardaş benden nice geçdiler
 Ölçdiler boyuma kefen biçdiler
 Gelmez yola çıplak düşdüm giderim

120a

Maḥlaşım Refīkī adımı Muḥammed
 Yakdı derūnumı benim bu firķat
 Hūri pek genç öldi maķāmı cennet
 Hakk'ın hikmetine şaşdım giderim

108

120b

İrşādî söylemiş bir güzel destān
 Teşādüfî teşîr itdi bu cāna
 Kırāat eyleyüp olmuşam mestān
 Bir kelām da hem ben koydum meydāna

Gördüm bu manzūmı arttı teşvîşim
 Bu dār-ı fenāya pek aldanmışım
 Hayıf ğaflet ile tolaşmış yaşıım
 Varılmaz tehl-dest bildim Raḥmān'a

121a

İrşādî dünyādan eyledi rihlet
 Cevāhir şarf itmiş aldın mı 'ibret
 Sen kendi nefsine eyle merḥamet
 Düşeceksin bir gün dār-ı mekāna

Göñül mā-sivāyı gel elden bırak
 Nicesin çıkardı eli boş cırağ
 Gidecek yolların ğāyetle ırak
 Azıksız sen yola olma revāne

121b

'Ömrünü beyhūde geçirme her gün
 Kazancın illere kalacak bir gün
 Bu dünyādan çıplak iderler sürgün
 Bırak mā-sivāyı şarıl imāna

Nefse uyup 'ömrün sen virme boşa
 Vaden yiter bir gün ister biñ yaşa
 Bu 'ömrün bahārı irişir kışa
 Tut Hakk'ın emrini uyma şeytāna

122a

Yokdan var eyledi seni ol Hudā
 Cehd eyle kılasın farzına edā
 Elde ḥabl-i metin şer'a iktidā
 Eyle düşmeyesin varup hızlāna

İtā'at it emre koyma namāzı
Ba's-ı inkār idüp olma rafāzı
İncitme komsunı eyle sen rāzî
Kibr idüp müsteḥak olma li'āna

122b

Şavma ri'āyet it açılsın gülşen
Hasedinden şeytān olsun perişān
‘Amel defterine ismin ‘alî-şān
Gözetdir kendini ḥūrî gilmāna

Zekātı emr itdi ol Rabb-i te‘āl
Var ise sîm ü zer elde eşyā māl
Vir kırkda birini itme kıl ü kāl
İmānını teslim itme şeytāna

123a

Eger üzerinde farz ise Hicāz
Ol ḡanî mevlāya çok eyle niyāz
Şarf eyle mālını turma kış u yaz
Yetiş ‘Arafāt’a ulu dīvāna

Lebbeyk Allāhümme lebbeyk nidāsı
Tā ‘arşa yetişir hüccāc şadāsı
‘Afv ider cümleyi bārî Hudā’sı
Hiç bakmaz orada ḥaṭa nisyāna

123b

Rūḥ-ı Muştafā’ya şalātı çok vir
Helāl olsun saṇa şefā‘atim dir
Zuhūr ider Ḥak’dan ol zamān emir
Pervāz idüp varır konar cināna

Sene biñ üç yüz kırk ellidir yaşıñ
 Döküldü ağzımda kalmadı dişim
 İķāz ol ğafletden uyan kardeşim
 Dost için māl kazan kalsın düşmana

124a

Biñ üç yüz kırk bire irişdi zamān
 Seferberlik i'lān oldu pek yaman
 Müttefik olmuşdur bize Alaman
 Bizler mağlūb olduk düşdük fiġāna

Vaṭanı takśime kalkışdı küffār
 Şıġındık Hālık'a olduk şermesār
 Sebebler ḥalk itdi bize ol Ğaffār
 Kuvvā-yı Milliyye düşdi meydāna

124b

İttiḥād eyledik biz yeni başdan
 Aşlā dönmeyselim topdan āteşden
 Geçirdik Yunan'ı bütün kılıçdan
 Du'ālar idelim baş kumandanım

Vaṭanı düşmandan eyledik taṭhīr
 Hayāt bulduk şimdi olduk cihāngir
 Ğāzī Kemāl Pāşā buña sebebdır
 Koymadı ḥayfımız bizim düşmana

125a

Refīķī kimseye eyleme minnet
 Şānı'nın şun'undan alırsañ 'ibret
 Şaklarsa belādan seni ol eḥad
 Kimse uğradamaz seni ziyāna

(109)

(125b)

Āşıkları cem^c olmuşlar
 Muşafā'nın mevlüdine
 Gel 'āşık biz de varalım
 Muşafā'nın mevlüdine

Şanında dendi Feterdā
 Bekler şeffā't bey geda
 Affider seni ol hūda
 Muşafā'nın mevlüdine

126a

Hakk habibi Muhammed'i
 Cevher-i cism-i Ahmedi
 Āleme rahmet gönderdi
 Muşafā'nın mevlüdine

Fahrider hem iki cihan
 Geldi cihana bu sultan
 Aç gözün gafleetten uyan
 Muşafā'nın mevlüdine

Rūh-ı pāk subh u şām
 Olsun şalāt ile selām
 'Āşık isen eyle devām
 Muşafā'nın mevlüdine

Refikī eyler niyazı
 Ruḥ-ı pākine it rāzı
 Al abdesti kıl namazı
 Muşafā'nın mevlüdine

(110)

(127a)

Hāmile oldu Āmine
Muṣṭafā düşdi rahmine
Ervāhlar itdi tehniye
Biz ol şāhın ümmetiyiz

Toğmadan şāh-ı muhterem
İtdiler cümle ihtirām
Müjdelendi Beytü'l-Harem
Biz ol şāhın ümmetiyiz

Oldı Leyle-i Reḡā'ib
Şeytānlar oldu ḡā'ib
Küffār gördi çok 'acā'ib
Biz ol şāhın ümmetiyiz

Putları oldu ser-nikūn
Didiler ki bu nice gün
Toğdı Abdullāh oğlu çün
Biz ol şāhın ümmetiyiz

127b

Toğdı ol şāh-ı risālet
Dīn ehli buldı selāmet
İrdi kullara sa'ādet
Biz ol şāhın ümmetiyiz

Refīkī söyler merdāne
Teşrīf eyle mevlūdüne
Şükr idelim m'abūduna
Biz ol şāhın ümmetiyiz

(111)

(128a)

Geçdim cān ile serden
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın
 Mā-sivā-yı aḡyārdan
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

128b

‘Āşıkam cān u dilden
 Görüşmek gelmez elden
 Bülbul vazgeçer gülden
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

‘Andelīb oldum güle
 Minnet itmeme bülbüle
 Dilsizdim geldim dile
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

Fānīdir dünyā bildim
 Çeşmim gubārın sildim
 Ölmüşdüm cāna geldim
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

Rūz u şeb eylerim zār
 Göğül ma’sūkun arar
 İtmez bir yerde karar
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

Kamu ervāḥ-ı Nebi
 İclāle geldi seni
 Refīkī yanar cānı
 ‘Aşkından Muṣṭafā’nın

2. Divanında Bulunan Kendisine Ait Olmayan Şiirler:

Mevlūd-i Nebevī Şalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem
Şems-i 'Aziz Manzūmesi

(125a)

Ey hudāvendī tūvānā pādīşāh
Yirde gökde senden özge yok ilāh

Yok iken inşā-yı icād eyledin
Kün didin vîrānı ābād eyledin

Sakf-ı merfū' yaratdın bî-sütūn
Döşedin altına arza fevka nūn

Zîr u bālā çün döşendi bî-kušūr¹
Birisine dön didin birine tûr

Döndi gök emrinle yir tutdı karar
Pes hüveydā oldu leylile nehār

Bāb-ı fażlıñdan dilerler ihtidā
Aç u muhtacıñ durur bay u gedā

125b

Zerreye fażlıñ irerse nāgehān
Tāhirī kutsī olur ol dem hemān

(125b)

Kimini put-ḥāneden şiddik ider
 Kimini ‘arşdan sürer zındik ider

Enbiyāya kimini ser-dār ider
 ‘Arşına da‘vet idüp sır-dār ider

Hep yirindedir işi yokdur ḥalel
 Fehm idemez leyki eşḥāb-ı ‘ilel

Ger dilersiz bulasız ‘ālī-maḳām
 ‘Aşkıla di eş-şalātü ve’s-selām

Rūh-ı pāk-i Habīb-i Hudārā şalavāt

126b

Dā'imā dilden geçerdı bu hayāl
Kim koyam bu yolda ben de yir mişāl

Söylene gülzārı evşāf-ı habīb
Ola na'tında bu bende 'andelīb

Bu 'azîmetle kalem aldım ele
Gelbi birkaç beyt ol demde dile

Çünki ilhām oldı baña bu maqāl
Düşdi elimdem kalem dil oldı lāl

Diledim aşlıyla tutam işi
..... çekdim başı dökdüm yaşı

Ravza-i sultāna yüz tutdum temām
Çok okudum eş-şalātü ve's-selām

Hālimi ilām idüp dergāha ben
Yokluğum 'arz eyledüm ol şāha ben

Düşdüm istiğrāka buldum lezzeti
Gitdi benden hüsn-i kevni hāleti

İşbu hāl içre gördüm nagehān
Kendimi bir tağ önünde ol zemān

Oturur ol şuffe içre Muşafā
Nūr-ı vechi 'āleme virmiş şafā

Şem'-i cem' olmuş yine aḥbābına
Cān fedā olsun ana aşḥābına

127a

Ger dilersiz bulasız 'ālī-makām
Gel diyelüm eş-şalātü ve's-selām

Rūḥ-ı pāk-i Ḥabīb-i Hudārā şalavāt

Sāḥa-i luṭfuna çün buldum mecāl
Şermile itdim cenāba ‘arzuḥāl

Munṭazır oldum bu dem elṭāfına
Pes işāret irdiler eṭrāfına

Nerdibāndan indi bir kimse hemān
Şundi bir tıflı elüme şādmān

Didi ḥazret saḡa virdi bunı al
Oku bu tıflı elinden ḡutlı fāl

Tıfl-ı ma‘nīdir saḡa oldı naşīb
Ḳokla bu ḡoncadan būy-ı ḥabīb

Baḡrıma başdım o tıflı şād olup
Kendime geldim o dem ābād olup

Çün elime girdi miftāḡ günüz
Gülşen-i evşāfa yol buldum henüz

Leyki maḡşūdum benim budur hemīn
Ḥayrile yād eyleye ihvān-ı dīn

Fātiḡayla Şemsi’yi kim ide yād
Dü cihānda eyleye Ḥaḡ anı şād

Mefhar-i mevcūdāt Muḥammed Muṣṭafārā ṣalavāt
Başla söze söyle bir şîrîn maḳāl
Tūṭi-i bülbül ola ol sözde lāl

Cem' olupdur bunda çün 'āşıkları
Muntazırdır ol şāhın ṭālibleri

Söyle ol faḥr-ı cihānıñ mevlüdin
İşide evşāfını erbāb-ı dîn

Yak vücūdın mecmerinden hoş buḥūr
Ol koḳudan bula dîn ehli sürūr

Şaç diḥānın şîşesinden hoş gül-āb
Tā demin den revnaḳ olsun tāb

Şevkile 'āşıkları ḥayrān ola
Şāgār-ı elfāzıla sekrān ola

Bu cihāna düşdi pes şıyd ü şadā
Kim bu gice toḡar ol şemsü'l-hüdā

Māye-i rahmetdir ol sultān-ı dîn
Sāye-i 'izzetdir o ḥāḳān-ı dîn

Cennet içre irdi Rıdvāna ḥaber
Kim anı zeyn eyleye ol ser-te-ser

Hem cehennem mālikine irdi bu
Heybetin ref' idüp örtüle ṭamu

Bu gice hem putlar olsun ser-nigūn
Ḥalini bilsün o ḳavm-i müşrikūn

Āmine Ḥātūndur ol ḥayrū'n-nisā
Ol gice toḡıcaḳ ol ḥayrū'l-verā

Ger dilersiz bulasız 'ālī-maḳām
Gel diyelüm eş-şalātü ve's-selām

İki cihān sultānının
 Toğdığı ay geldi gine
 ʿİlm-i şefāʿat kânının
 Toğdığı ay geldi gine

Gelsün şefāʿat isteyen
 Bulsun şafā anı seven
 Ol şāhib-i hulk-ı hasen
 Toğdığı ay geldi gine

Şemsü'l-.....bedrü'd-dücā
 Virdi gülistānı Hudā
 Hakkın habibi Muşafā
 Toğdığı ay geldi gine

Yūnus ister göre anı
 Fedā olsun başı cānı
 ʿİlm-i haqıkat sultānı
 Toğdığı ay geldi gine

130a Ekmelü't-taḥiyyāt Aḥmed-i Müctebārā salavāt

Merḥabā ey ‘āṣī ümmet melce’i
Merḥabā ey sūr-ı ‘ālem merḥabā

Merḥabā ey server-i dünyā-yı dîn
Merḥabā ey nūr-ı ‘ālem merḥabā

Āsitānından umarlar hep ‘aṭā
Müznib-i mağfūr-ı ‘ālem merḥabā

Yümn-i imānile çok ehl-i şakā
Olısar mesrūr-ı ‘ālem merḥabā

Didi hem bir kimse hoş virdi selām
Görmedi ruḥsārını söyler kelām

Muştuluk senden toğar ol tıfl-ı cān
Gelmesine muntazır kerr ü beyān

Adını anıñ Muḥammed koyalar
Aña cāndan ḥızmet itsün tayalar

Gitdi ol kimse girü feth oldu bāb
İki ḥātūn geldi mişl-i āfitāb

130b

Birisi Meryem birisi Āsiye
İtdiler rıfķile baņa tehniye

Kim ıoęar senden o faħrũ'l-enbiyā
Zulmet iken bulısar ʿālem ziyā

Mazhar-ı Hāk'dan o ııfl-ı nāzenin
Aņa ħādim oldu Cibril-i Emīn

Çũn yakīn oldu gele ol yār-ı dīn
Oĥşadılar daĥı anı gelmedin

Çũn ħarāret gālib oldu cānıma
İkisi oturdı iki yanıma

Şundılar bir kāse ile şerbeti
İçdim andan ben zülāl-i ħikmeti

Geldi bir mürġ-i ilāhī o zamān
..... şıġadı ol dem şādumān

Ȧoġdı ol sārātde ol ħayrũ'l-enām
Ȧur ayagā kıl ħabībe ihtirām

‘Azamet-i Hudārā tekbrā

Ger dilersiz bulasız ‘ālī-makām
Gel diyelüm eş-şalātü ve’s-selām

131a

Yā merhabā yā merhabā
Toğdı Muḥammed Muştafā

Muḥammed anadan toğdı
Kur’ān Muḥammed’e indi
Çok kāfirler dīne döndi
Muḥammed toğdığı gice

Muḥamed anadan düşdi
Kāfirlerin ‘aklı şaşdı
Kiliseler yire geçdi
Muḥammed toğdığı gice

Hurī kızları geldiler
Şāf şāf oluban tırdılar
İsm-i Muḥammed didiler
Muḥammed toğdığı gice

Melekler geldi hepisi
Muḥammed durur tapusu
Açıldı cennet kapusu
Muḥammed toğdığı gice

131b

Yūnus eyder karındaşlar
Yimiş virdi kır ağaçlar
Secde kıldı tağlar taşlar
Muḥammed toğdığı gice

Rûh-ı pāk-i Hâzret-i Muhammed Muşafāya şalavāt

(131b)

Âmine Hâtûn'dan ol hayrû'n-nisâ
Çünkü yire düşdi ol hayrû'l-verâ

Bakdım anıñ hey'etine ol zamân
Secdeye varmış o nûr-ı müste'ân

Kulağım ağzına verdüm dinledim
Hey'etini gördüm oldem anladım

Yalvarub mevlāsına dir yâ ganî
Çün 'anā iqlîmine şaldın beni

Bağa bağışla bu 'aşî ümmeti
Çekmeyem tâ rûz-ı ferdâ gör beni

132a

Yâ ilâhî ol habîbin hürmeti
Dağı esmâ-i şıfatın hürmetin

İtme Şems-i miskini yâ rabbenâ
Rûz-ı mahşerde habibiñden cüdâ

Dağı cümle mü'minîni yâ kerîm
Luṭfıña müstağrak eyle yâ rahîm

Meclis ehli luṭf idüb yâd ideler
Fâtihayla rûhımı şâd ideler

Yâ ilâhî rahmet eyle sen aña
Vâlideynim dağı ihvânım aña

Ger dilersiz bulasız 'âlî-makâm
Gel diyelüm eş-şalâtü ve's-selâm

Refikî Divanı'ndan Örnekler:

(115b-116a)

ای دی کوکل — ائمه نکول — سوزمه رم اول — امان امان

ترک جهالت — ايله بکم — اهل کمال اول

اهل عرفان — مجلسندف — هرکین دور اوله امان امان

سویله بر — صحتده بولون — صحن جمال اول

هرکین شیخ — یسته کوره — سویله کلاهی امان امان

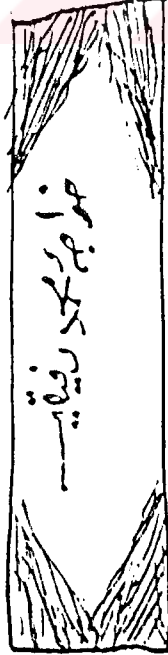
عبدالارکانه — تغربه قیل — دفعه مالار اول

سوزکن لذت — السونل — وکیان اخوان امان امان

یار دیمین اول — سون دایما — اهل نوار اول

سویله سیرین — وصلته مانع — اولور اخیار امان امان

رفیق سن — عرفانه قاریس — اهل وصال اول

تازماریسین — سوده کارمیزین — نکایا رسین امان امان

اولسم ورنک — مام بر سندن وفا کارمیزین

۷۶ (۶۲) ۷۲

ضرایح محتر رفیقہ

مالہ مدوون اولہ دیونہ کوکل

بودینا فاندیر کسبہ قالان

صاحب سلطنت اولی سبہ بر قول

انمن سہ عدالت صبح قالان بر قولان

اولی کوکل وورک صبحی خریدار

حیفندر بودینا سون عمر ایدار

سن نسل ادمیل اصلان خریدار

خار سون اصلان نیشان قالان

کل

۷۶ (۶۴) ۷۴

کل چشم بختلہ سن ایله نظر

دینا آخر ایچون قورلمش بازار

کیمی بور صنادیر کیمی پوش کیم

شایشر کیمده جلہ یولین بلان

رفیقہ بوعالہ بویله دور ایدار

کیمی قنانون کیمی پوش کیم

بورده عمل قنانون اولما دریدار

نیرکون اصل کلر لکته قور توتلان

ضرایح محتر رفیقہ

٤٧ ١١ ٥٤ (١٧٧) ٧ ٤٦١
 قالوا بوجع عليل كيدر ويكر هب يوشا
 كلور جانك عمر نيل امان ويرق الور بير
 هر طاش لعل كهر دن پايد رس قهر شاد او
 جهانده اقله مثلي بولوغه هم اوستا و
 كلور باش اوجو كه بركون پيشتر اجل جلا و
 كور غماز كوزه كوشل سره هب الاء قالور بير
 رفيق طومايه منكن قيوپ بر طاشي طاش اوزده
 يدا سيل ستار الهموب سوه سيل قيلي فاش اوزده
 قورلورده كورنر بچم كيدر يار باش اوزده
 ١٧٨

دوت گيسلک صرور ويني چکر و
آيا کي عمر عثمان علي بنه
هر و صيفه کي اولي چکر و
آيا کي عمر عثمان علي بنه
آخر زمان پيغمبر اکرم و
سجده عينا قادي لوجه روي
يو چکر و ساقه اوله روي
آيا کي عمر عثمان علي بنه
ريورده تورلده انجيل قر قافيه
مريخ اليين ريد الجليل يورده انده
شفا عر

شفا عر اولور يورده انده
آيا کي عمر عثمان علي بنه
پيغمبري چهار ياري يور کلا
ميش کوي اولور نيجه سکر
آيو کوش الازده بشر يکر
آيا کي عمر عثمان علي بنه
مينا قاف پيدين قافار مشر يکر
کي يان کي اتلي عور ار
همه ماکي لون الازده مشر يکر
آيا کي عمر عثمان علي بنه

(۳) ۶۶
صلی الله وسلم
رفیق سولیلوئی
کوشه حق بخش گوئی
صلی الله وسلم
ایکی جان سرور و رب
صوابه فی ریفقه
دیر یار عفا و
عفوایت کنا هم
ایله سن جلیل
عفوایت کنا هم
کل من فاجب آیه
ایله احسان
عفوایت کنا هم
ایله سن ملاح
عفوایت کنا هم
قصودم بی صدا
دستگیر قوله
بیون سندان اولی
رفیق قول دور
مردم تحقیر بول دور
صوابه فی ریفقه
کفیل کفیل
ارتدی دلیم
دور کاه کلاه

Yusuf Kısası'ndan Örnekler:

۱۷۱

lantıda bulunan
üyeler

هَٰذَا نَوْمُكَ وَلَوْ لَا دِيرَا يَدِي	صَا تَوْنُ الدِّمَسِّ نَا لِيْ دِيرَا يَدِي
تَوْر دِي كُورْ كُورْ مَزْدِي سِين	كُورْ مِجْهَ تَوْر اِيلْدَر سَكَا اِيْت
قَرْل اِيكْن سِين تَشْرِي شَاه اِيلْدَر	لَطْفِيْزْ لَه سِين حَكْر مَاه اِيلْدَر
سَكَا وَيِرْدَر سَفَادِي شَرِيْلَه يِل	كُورْ كُورْ خُوش طُورْت بَكَا شُكْر اِيلِكْل
بُرْدِي دِيرِي جَبْر اِيل كُورِي كِنَه	قَالْدِي يُوْسُفْ اَوْل اَرْدَه سَعِيْنَه
بُرْز مَانْ كُورْدِي اَرَادْن دِرْ هِين	مَكْدِي كِنَه بُرْ كُونْ جَبْر اِيل اَمِيْن
حَقْ جَلْبَدْن كِنَه اَمِرْ كُورْ وَر	يُوْسُفْ اَشْبُوْ خَيْرِي يَتُوْر وَر
دِير يُوْسُفْ رَبْلْ سَكَا اَمْر اِيلْدِي	بِيْن كُونْدَرْدِي سَكَا حَكْر سُرْلُوْ
دِيرِي يُوْسُفْ عَسْكَرِيْن جَع اِيلْسُون	مِجْر شَرِيْنْدَنْ جَقْمُونْ كُورْ كُورْ
يُولْد قَانِيْ كِشِيَه اَرْدَارْ سَه يُول	اِيْن كُورِيْنَه وَرِيْ اِيدِيْن سُرْ اُول
طَا نِشَقْ اَنِكْلَه اَهْمَرْ اِيلْسُون	اَوْل نَه وَر سَه سُرْ يَنَه بِيْعْت اِيلْد
حَقْ تَنَالِيْ بُوْرِيْنِيْ بُوْدُرْ سَكَا	اَمْرِيْن طُورْت مَلِيْجْ اُولْنِلْ اَكَا
كُورْدِي جَبْر اِيل كِنَه غَايْبْ اُولُوْر	اَوْل كُورْدِي يُوْسُفْ حَقْ طَا حَقْ قَلُوْر
صَبَاحْ اُولُوْر كُورْدِي كُورْدِي طَلِيْت	كُورْدِي عَالِمَرْ اَوْسُورْ حَقْ رَقِيْ
جَبْر اِيلِيْن اِيْشِيْدُرْ يُوْسُفْ سُرْ يُون	اَشْبُوْ خَيْرِيْن جَع اِيدِيْن مَرْد كُورِيْن
كُورْدِي كُورْ حَاظِرْ اُولُوْر قَاتِيْ	دِيلْدِي يُوْسُفْ يَنَه اَتِيْ
يُوْسُفْ اَبْر تَا زَا اِيْ وَار اِيدِي	بِهْمَلَه اَتْدَانْ اِيْن جَوْ سُرْ اِيدِي
اَوْل اِيْتْ وَار اِيدِيْ بُوْ خُوش عَادِيْ	يُوْسُفْ اَكَا يَتْرُسِيْ كُشُرْ قِيْ
شُوْ يَلَه كُشُرْدِي اَمْلَا اِيْتْ اَوَارِيْ	يَانْلُوْ كُورْدِي قُورْ طَا غُورْ يَارِيْ
مِجْر خَلِيْ اَوْل اِيْتْ كُشُرْدِي كُشُرْ	يَلِيْ كُورْدِي يُوْسُفْ اَكَا يَتْرُسِيْ
خَلَه سَرَا تَه سُوْر اُولُوْر اِيدِيْ	يُوْسُفْ خُوش يَنَه كُورْ اِيدِيْ

زَلَّيْخَه يَوْسُفَه قَاتِيحِل سَوَز سُولِي دِي
 سِنَه دَتْدِي يَالَوُرُور سُولِي رَا كَا
 كَل بَنِم مَعَشُوقَمُ اَوَّل دِلَا رِي اَوَّل
 عَاشِق مَعَشُوق اَوَّل لِي بِي دُنْيَا دِه
 تَاجِه بِنْدَن كَل سَوَزِي مَه اَوَّل مَعَشِق
 تَمَاقِدِر سَلَا زِي تَدَا نَه قَوِي رَسِي
 شَر قَدَر قَتِيلِكِه اَوْرَد اَوَّل سِي دِي
 يَوْسُفَا يَدَر يَا نِكَا ر بَنِي دِكَلَه كِل
 بَن سِي دِي سَوَز لِي يَكِي ايشْتَمَز مَه
 نَعِيْل كِي مَر قَوِي نُو كِه اَلَلَه كَوُرُور
 اَحْرِي عَزَالِي رِي دَن بَن قَوُر قَارَا مَر
 ذَلِيخَه يَوْسُفَا لِي يَوْسُفَدَن ايشْتَدُر
 تَاقِيوِي ن ذَلِيخَه يِيرِنْدَن طَلُورُور
 اَجْدِي قَوَشَاغِي ن جَقَار دِي طَلُولِي رِي
 جَوِي كِه يَوْسُف مَه يُو تُوِي جِي لَاق طَلُورُور
 كَنْدِي ن قَتَان خُورَجِه سِنَه مَكَر
 كَل دِي يَوْسُفَا صَبَان خُورَجِه رَحِي
 ذَلِيخَه دُنُون خُوجِيَه سُولِي دِي
 دِي دِي يَوْقُولَك يَاوَز خُولِيو ايشْت
 دِكَلَه اِيلَه سَوَكَلَه اِيلَه يَكْمَدَلَك
 تَوُر لُو تَوُر لُو جِي ن مَر قَتَع طَلُولِي رِي

يَغِي اَوَّل دِي يَوْسُفَه كِي ن يَاقَلَرِي
 دِي يَوْسُفَه مَطِيح اَوَّل كَل سَن يَكَا
 كِي جِه كَوُنُور مَوْنِي س غَم خُورُور اَوَّل
 كِي جَلِي غَم غَمِي رِي هَر دَمَر صَفَا رِه
 يَوْضَه سَكَا صَكَر زِي اِي نِم دَكَر
 زِي نْدَن اِي جِي دِي وِي سَلَا سَن جَا نِي
 سُولِي يَكَا سَن نَه جَار قَلَه سِي دِي
 نَه جَزَا وَا رَا يِسَه يَكَا اِيلَه كِل
 سَن دِي دِي يَكَل سَوَز لَر بَن كِي تَمَز مَه
 زِي نَاقَلَن قَوَلَك جَزَا وِي رُو رِي
 بَن سِي دِي اَو كَوُنُورِي كِه نَعِيْل كِي مَر
 اِيلَه يَوْسُفَه بِي قَاج وُرُور
 بَر نَه قَوَلَرِي كِه يَكَا نَعِيْر قَلُولِي
 شُولِي كِه كَوُمَلَك دَر قَالُوِي هَمِي
 رَا فِر اَوَّل دِي قَدَرِي نَه اَوُرُور وُر
 آدَم كَوُنُور دِي ذَلِيخَه يِي خَبَر
 ذَلِيخَه دَعَا لَر اِي دِي اِي اَحِي
 يَوْسُفَدَن قِي ن شِكَا يَت اِيلَدِي
 اِي جِي خَبَر كِي نَه طَلُولِي ايشْت
 مَه يُو يَكَا كِه بِنَه بُو كَا نَه اِي لَك دَر
 كِي دِي رِي دَمَر اَكِي نَه اَوُلَدِي

عَصَدَ قَلْبِي أَنْ لِي أَوْلَا إِلَهَ	بَيْتُكَ لَرَأَيْتُكَ هَجْ بَرَكْنَاهُ
تَوْبَةً أَيْدُرُ نَادِيًا وَلَوْ رَحِمَ أَنْيَ أَيْدُرُ قَبْلَ	هَجْ خَلَا دَنْ خَالِي أَوْلَمَزْ بَرَقُولُ
اَشْبُو سِرِّي كَلْسِيَه دِيَمَه دِيَمِي	يُوسُفُ دَنْ دَنْبُ أَوْلَمَزْ تَكْدِي
صَكْرُ كَنْدِي جَانِكَه قَصْدُ أَيْلَمَه	هَجْ تَمَسْنَدُ يَا نِيْنْدُ بُونِي سُولِيَه
كَمِي صَا قِيْنَلُ كِه بُو سِرِّي عَارَا وَلَرُ بَرُونِي	بَنْ دِيَصَحْتُ أَيْلَمَزْ بُونِي سِيْنَه
قَالَدِي يُوْسُفَلَه دِيْلَمَه كَرُشَكْ كَرَه	بُونِي دِيْدِي سُلْطَانُ كَدِي كَرُشَكْ
دِيْلَمَه قَا قَدِي يُوْسُفَه خَشْمَكْ	سَرَا يَه دِيْلَمَه كِيْدِي يُوْسُفُ يَلَه
شَاهُ أَوْلَمَزْ دَه بَرِيْمَزْ أَوَّلَمَزْ	دِيْدِي كَرُشَكْ لَرُودِي بَرِيْمَزْ بَرُوحَا لَمَزْ
طَوْعَا دَلُكْ أَوْلَمَزْ سُرُيَكْ لَمَزْ بَرُوسُوزِي	رِسْوَا أَوْلَمَزْ شَاهُ أَوْلَمَزْ كَرُشَكْ
بَرُوسُوزِي لَمَزْ بَرِي سُولِيَكْ مِيْدِي مَكْرُ	بِيَكَا يَقِيْنُ أَوْلَمَزْ أَيْدُرُ سَنُ أَكْرُ
شَدِي كُلُّ طَوْتُ سُوْزِي يَارُوقْ صَنَه	قَرَا يَكْمَزْ رِسْوَا أَوْلَمَزْ سُلْطَانَه
طَوْدِي سُلْطَانُ قَلَمَدِي تَشْوِيْلَمَزْ	شَدِي آيَا أَوْلَمَزْ دَلُ بَرِيْمَزْ اَشْبُو
صَكْرُ بَرِيْمَزْ لَوْعَتَا ثَقَلَمِيَه	قَوْرُ قَرَا يَدَلُ بُونِي سُلْطَانُ طَوْعَمِيَه
كَنَاهُ اَشْكَلِيْنُ بَرَقُولُ أَوْلَمَزْ دِيْدِي	دَوْدِي سُلْطَانُ بَنْ دِيَصَحْتُ أَيْلَمَزْ
بُوْلِيَه دِيْدِي سُوْزِي قَلَمَدِي آدِي	تَوْبَه أَيْدُرُ عَفْ أَيْدُرُ سِرِّي خَدَا
يُوْزِيْمَزْ صَرُوحُومُوزِي وَرُ مَا دِي	بَرِيْمَزْ اَنْدَانُ قَوْرُ قَوْمُوزْ هَجْ قَلَمَدِي
يَاشِيْنُ اَشَاغِي صَالَدِي يُوْسُفُ غَايَتُ قَا قَرُ	كُلُّ بَرُودُرُ يُوْسُفُ كِنَه أَوْ قَوْرُ
حَقَه قَارَشِي بُوْمَزْ اَلْحَقُّ دَكِلُ	يُوْسُفُ أَيْدُرُ بَرُوسُوزِي لَمَزْ صَوْدُ دَكِلُ
سَكَا مِيْمَزْ مِيْمَزْ حَقُّ تَمَالُ دَمُورُ بَرُودُرُ	صَوْجَلُ أَوْلَمَزْ تَكْرِيْدَنْ قَوْرُ قَسَمُ كَرَدُ
اَشْبُو سُوْزِي لَمَزْ اَمَزْ هِي سَكَا اَشْبُو	قَوْرُ قَمَارُ مَسِيْنُ تَكْرِيْدَنْ آيُ بِي حَبَرُ
سُوْزِي كَتُوْرُ دِي سَنَجُونُ أَوْلَمَزْ	حَقُّ تَمَالُ سُوْرُ اَمِنْ شَرُّ اَرْخَالُفِ

بُو دِي دِي دِي جَبْرِيْل كَتِي كِنَه
 يوسف اَنَد كُوْرِي ياشِي سِلَر
 زَنَدَان اِي جَبْرِيْل يوسف اُولُوْر شَادَمَان
 اَبْنِ عِيَّاس بُوْلِيَه بِيُوْر دِي قُوْجَه
 بِرِجَايِب دَش كُوْر سُلْطَان مَكُر
 صَبَاح اُولُوْر كُجُوْ اَوْتُوْر وُسَر
 مَعِيْرَه اُولُوْر قَا ضِلَيتِي هَم اُوْتُوْر
 بُوْنَلَر اِيْدُر يَا اَمِر دِ كَا مَرَان
 عِيَّاس دَن رِيَايَت اِيْدَم لِيْم
 يَاشْ كُوْ سُلْطَان دَشِي سُوْ يَكُوْ
 سُلْطَان اِيْدُر بِنِ يَكُوْ صَغِيْر كُوْر دَم
 كَمِي سَمُوْر اُولُوْر كُوْ يَكُوْ هَكُوْ بِيَر
 يَدِي سِي دِي يَكَم قَارَشَد طُوْر دُر
 يَكُوْ آ رِيْق صَغِيْر دِي اِيْرِي شُوْر
 اُولُوْر سَمُوْر صَغِيْر كُوْ يَكُوْ يَكُوْ
 اُولُوْ جَدِي قُوْش كِي اَنَد كُوْ كِه حِقَار
 دَش اِيْجَد جَبَايِب كُوْر دَم دَحِي
 يَكُوْ يَاش بَغْدَاي يَكُوْ قُوْر وَا
 كَمِي حَجَب دَش دُر كِه كُوْر دَم آف
 اُولُوْ مَعِيْرَه كَر آفِي اَشِيْتَد يَلَر
 دِي يَلَر اَشِيْتُوْ دَش شِيْلَا نِيْدِي
 بُوْ كَا تَعْمِيْر كَمَا يَنَدَن بُوْ قِيْر
 تَكِيْلَدِي وَشِيْلَا

Toplantıda bulunun

ii. v

Karar
No.

يوسف عليه السلامه حضرت ذيلجا، يلد قىمه

يوق و فاسى دار دنيا اكله سن

كور مدى اصلا و فاسن اخير اولدى تىرك

ماليك بجليسن تىرك ايدار

بختر كى دوجى مان بولور كمال

كور موز اخرد و فاسن اولور تىباه

اختر كى دوىه ايدى همد مال

تقى كى روى اصلا اچى سويلمه

اختر كى كى بولور تىك م

ايلىك ايله كى كى ايله ضرار

خامر فكر دى كى كى اولور دوزاخ

مولا اوجوند ايت الورا انتقام

قروا شلر جون اهات ايدى لىر

حفظ ايدى قىوده انى جلب

باشل ينه كاه جل قىكا م

ايدى كوشن لىر دىكاه اى صوجه

نقل ايدى كى كى ايدى اى تمام

بىلد لىر نه كى كى كوشن دوشى

يا اوار وى روى ايسى سويلمه لىر

هه كى وى يوسف بالور وى لىر

يا بىلدىن بىل اغاز و كاه سن

بجليس ادا يوب ايدى ضرار

تروى دنيا كى كى قالماز كى كى

حقه ياز وارا يلىسه الد و عمل

مال مغرور اولدى ايلسه ادا ه

هه كى ايسر كى كى كاه ضرار

نفسه اولوب كى كى بغي ايله

قول قوله ايلرسه براهات

دار دنيا ناند رطوماز قىر

بىل شيد ايك سن اوله نغ

حق تعالى ايدى لىر بىلر تمام

حذرت يوسف كى كى ندى لىر

ايدى لىر قىويه انى بى طلب

دىكاه شدى بونلر سرانجامى

حضرت يوسف دىشوند بىر كچه

مبجل قلدى كى كى دوشه اى همار

و ايدى لىر يوسف دوش كى كى

و ايدى لىر كى كى بىر يوسف وارا كى

يول وى وى بىر قول قىر قلد لىر

SONUÇ

Mehmet Refikî'nin şiirlerini incelememiz sonucunda şairin şiirlerinde şu özellikleri tespit ettik:

19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla geçiş döneminde sosyal problemlerin ve maddî sıkıntıların içerisinde şiir söyleyen Refikî, vatanın derdini kendine dert; iyiye gitmediğini gördüğü bazı şeyleri de şiirine konu edinmiştir. Bir taraftan yaşadığı coğrafyada güçlü olan âşık şiirinin etkisiyle âşık tarzı şiir söyleyen şair, diğer taraftan da almış olduğu dinî eğitimin etkisiyle tevhid, naat ve münacat gibi tasavvuf şiirinin alışlagelmiş konularında şiirler yazmıştır. Anacak Refikî'nin şiirlerinin konu bakımından en göze çarpan özelliği gelenek ve adetlere sahip çıkmayanları, dini bilgilerinin de verdiği destekle eleştirmiş olmasıdır. Şair, bu tür şiirlerinde felâketlerden yeni kurtulan yurdun başına musallat olan kültürel ve sosyal yozlaşmayı şiirlerinde işleyerek bu duruma nasihatleriyle ve kendince bir çare bulmaya çalışmıştır. Başta kendi nefsi olmak üzere insanları iyiye, doğruya, güzele davet eden şair, gönül hazinesini kapalı bırakmamış, ağıtlarıyla üzüntülerini, güzellemleriyle yarine olan sevgisini, eleştiri ve nasihat içeren şiirleriyle de toplumda görülen olumsuz değişimleri anlatmıştır. Allah'a ve peygambere olan sevgisini ise naat ve münacatlarında işlemiştir. Refikî'nin şiirlerinde görülen bu konu çeşitliliğinde onun imam olmasının ve çevresinde olup bitenlerle yakından izlemesinin etkisi büyüktür.

Refikî'nin şiirleri teknik bakımdan bazı aksaklıklar içermektedir. Hem âşık tarzında hem de divan şiiri yolunda şiir yazmaya çalışması teknik bakımdan bu iki anlayış arasında bocalamasına neden olmuştur. Bu teknik kusurları gerek nazım şekillerinde, gerekse vezin ve kafiye konusunda sıkça görmek mümkündür. Bu yönüyle Refikî'nin şiirleri halk şiiri içerisinde önemli bir özellik arz etmemektedir.

Şairin dili şiirlerinin konusuna göre şekillenmiştir. Âşık tarzında söylediği şiirlerin dili anlaşılır, dinî muhtevalı şiirlerinin dili ise günlük konuşma dilinden uzak, Arapça ve Farsça terkiplerle örülüdür. Birkaç şiiri hariç şiirlerinin dili, ahenk ve söyleyiş güzelliği bakımından vasattır.

Ancak Refikî'nin şiirlerinde görülen teknik kusurlara rağmen, şiirlerine yaşadığı dönemim özelliklerini de göz önünde bulundurarak bütün olarak baktığımızda taşrada vücuda getirilen Türk şiirin 20. Yüzyılın başındaki 4 durumunu göstermesi noktasında küçümsenemeyecek bir öneme haizdir diye düşünüyoruz.

Refikî'yi ve Refikî'nin şiirlerini tez amaçlı olarak tanıma ve tanıtmaya yönelik bu çalışmamız, ümit ederiz ki sadece akademik bir çalışma seviyesinde kalmaz; Anadolu'nun bağrında hangi şartlarda hangi şairlerin yetiştiği ve o şairlerin, Anadolu'yu şiirlerinde nasıl yansıttıkları konusunda şiir ve edebiyat ilgililerine kaynaklık eder.

KAYNAKÇA

ASLANOĞLU, İbrahim. Söz Mülkünün Sultanları, İstanbul 1985

BAŞGÖZ, İlhan. İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1968

EVELLIOĞLU, Ferit. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgât, Ankara 1990

DİLÇİN, Cem. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara 1983

----- . Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara 1989

DİZDAROĞLU, Hikmet. Halk Şiirinde Türler, Ankara 1969

ELÇİN, Şükrü. Âşık Ömer, Ankara 1987

ELÇİN, Şükrü. Halk Edebiyatına Giriş, Ankara 1987

----- . Halk Şiiri Antolojisi, Ankara 1988

ERAYDIN, Selçuk. Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 1994

ERGİN, Muharrem. Osmanlıca Dersleri, İstanbul 1991

----- . Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1993

GÖLPINARLI, Abdülbaki. Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul 1977

GÜNAY, Umay. Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara 1986

KALELİ, Ahmet-İbrahim YASAK. Dünden Bugüne Sivas İli, Sivas 1988

KARADAĞ, Metin. Erzurumlu Emrah, Ankara 1996

KARAER, M. Necati. Karacaoğlan, Ankara 1988

KARAL, Enver Ziya. Osmanlı Tarihi, VIII Ankara 1983

KAYA, Doğan. Sivas'ta Âşıklık Geleneği, Sivas 1998

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin. Edebiyatımızda Kars, İstanbul, 1958

KOCATÜRK, Vasfi Mahir. Saz Şiiri Antolojisi, Ankara 1963

----- . Tekke Şiiri Antolojisi, Ankara 1968

KÖPRÜLÜ, M. Fuat. Türk Saz Şairleri, İstanbul 1962

ONAY, Ahmet Talat. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Haz. Cemal KURNAZ, Ankara 1992

----- . Türk Halk Şiirinde Şekil ve Nevi, Haz. Cemal KURNAZ, Ankara 1996

----- . Türk Şiirlerinin Vezni, Haz. Cemal KURNAZ, Ankara 1996

ÖZTELLİ, Cahit. Karacaoğlan-Bütün Şiirleri, İstanbul 1970

TANPINAR, A. Hamdi. 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1988

ULUDAĞ, Süleyman. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1995

ÖZET

Mehmet Refikî, 1874 yılında Kars'ta dünyaya gelmiştir. Osmanlı-Rus Savaşında Kars'ın işgâl edilmesi üzerine ailesiyle birlikte Sivas'a gelen Refikî'nin çocukluğu ve ilk gençlik yılları Sivas'ın Yıldızeli ilçesine bağlı Belcik köyünde geçmiştir. Daha sonra Sivas merkeze bağlı Çallı köyünde imamlığa başlayan şair, ölümüne kadar bu köyde imalık yapmıştır.

Şairin, bazı kaynaklarda Mevlevî olduğu belirtilse de şiirlerinde bu konuda herhangi bir ipucuna rastlamak mümkün değildir.

Refikî'nin, elimizde Arap harfleriyle kaleme almış olduğu iki eseri bulunmaktadır. Bunlardan biri kendisinin istinsah ettiği manzum Yusuf Kısası, diğeri ise telif şiirlerini topladığı Divanıdır.

Almış olduğu dini eğitimin de etkisiyle bir taraftan tasavvufa ilgi duyan şair, diğer taraftan da yörede güçlü olan âşık şiirinden etkilenmiş ve bu iki anlayış doğrultusunda şiirler yazmıştır.

Şairin dili, ele aldığı konuya paralel olarak değişiklik gösterir. Dinî konularda yazdığı şiirlerin dili, din dışı konularda yazdığı şiirlerin diline göre daha ağırdır. Konuya göre şekillenen dil anlayışını nazım şekillerinde de görmek mümkündür. Din dışı konularda âşık şiirinin alışlagelmiş nazım şekillerini kullanan şair, dinî muhtevalı şiirlerinde tasavvuf şiirinde ve divan şiirinde kullanılan nazım şekillerini kullanmaya özen göstermiştir.

Refikî'nin şiirlerinde ağırlıklı olarak işlenen konu, yaşadığı dönemin sosyal çarpıklıklarına getirdiği eleştirilerdir. Bunun yanında dinî ve lâdinî konuları da sıkça ele almıştır.

Gerek şiirlerinde ortaya koyduğu teknik, gerekse işlediği konular bakımından Mehmet Refikî, yaşadığı dönemin bir çok özelliğini şiirlerinde yansıtan bir şairdir.

SUMMARY

Mehmet Refîkî was born in 1874 in Kars. On invasion of Kars by the Russians during the Ottoman- Russian war, together with his family Refîkî moved to Sivas and spend his childhood and teen ages in Belcik village of Yıldızeli. Later on he started his imam career in Çallı village of Sivas and continued this profession until his death.

Though in some documentaris the poet is mentioned to be Mevlevî, one can hardly see the clues of this case in his poems.

We have in hand Refîkî's two works written in Arabic Alphobet. One of them is Yusuf Kısası a copy including some of is original texts, the other is his Divân in which he has collected his own poems.

With the influence of his religious education, the poet is interested in Tasavvuf (Mysticism), and is affected by the strong Âşık Poetry of the area and has written poems in both styles.

Teh language the poet uses changes according to the subject he chooses. The language of the poems he has written on religious subjects is more difficult to understand than on the worldly subjects. The style of the language varying according to the subject can be seen in verses, too. In worldly subject, the poet uses the traditiondl verse forms of the Âşık Poetry while in religious poems he seems to be careing about using the verse forms of Tasavvuf and Divân Poetry.

The subject worked intensely out in Refîkî's poems are the criticism he brings to the social crookednesses of his time. Besides he has often dealt with both religious and worldly subject.

Both the technique he uses, and the subject he has worked out in his poems put over that Refîkî is a poet reflecting many sides of the period he had lived.